

205.

KLASA: 024-04/23-01/7
URBROJ: 2170-01-01/5-23-54
Rijeka, 26. listopada 2023.

Na temelju članka 12. stavka 3. i članka 39. stavka 1. Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 123/17, 151/22), članka 28. stavka 1. točke 23. Statuta Primorsko-goranske županije („Službene novine“ broj 23/09, 9/13, 25/13-pročišćeni tekst, 5/18, 8/18-pročišćeni tekst, 2/20 i 4/21) i članka 84. Poslovnika Županijske skupštine Primorsko-goranske županije („Službene novine“ broj 26/09, 16/13, 25/13-pročišćeni tekst i 4/21), Županijska skupština Primorsko-goranske županije na 21. sjednici održanoj 26. listopada 2023. godine, donijela je

Z a k l j u č a k

1. Donosi se dopuna Plana razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2022.-2027. godine.
(Dopuna Plana razvoja sastavni je dio ovog Zaključka)
2. Ovaj Zaključak i Dopuna Plana razvoja iz točke 1. objavit će se u „Službenim novinama Primorsko-goranske županije“.

Predsjednik

Marko Boras Mandić, v.r.

Na temelju članka 12. stavka 3. i članka 39. stavka 1. Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 123/17, 151/22), članka 28. stavka 1. točke 23. Statuta Primorsko-goranske županije („Službene novine“ broj 23/09, 9/13, 25/13-pročišćeni tekst, 5/18, 8/18-pročišćeni tekst, 2/20 i 4/21) i članka 84. Poslovnika Županijske skupštine Primorsko-goranske županije („Službene novine“ broj 26/09, 16/13, 25/13-pročišćeni tekst i 4/21), Županijska skupština Primorsko-goranske županije na 21. sjednici održanoj 26. listopada 2023. godine, donijela je

**PLAN RAZVOJA OTOKA
PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE
ZA RAZDOBLJE 2022.-2027. GODINE**

SADRŽAJ

1. UVOD.....	4
2. ZEMLJOPISNO PODRUČJE.....	7
2.1. POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA.....	7
2.2. PRIRODNA OBILJEŽJA.....	9
2.3. KRETANJE BROJA STANOVNIKA, GUSTOĆA NASELJENOSTI I SPOLNA STRUKTURA.....	12
2.4. KLASIFIKACIJA OTOKA PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE.....	14
3. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA.....	17
3.1. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA U PODRUČJU DRUŠTVA.....	17
3.1.1. <i>Odgoj i obrazovanje.....</i>	17
3.1.2. <i>Sport i tehnička kultura.....</i>	20
3.1.3. <i>Zdravstvo i socijalna skrb.....</i>	24
3.1.4. <i>Organizacije civilnog društva.....</i>	26
3.2. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA NA PODRUČJU GOSPODARSTVA.....	30
3.2.1. <i>Indeks razvijenosti.....</i>	30
3.2.2. <i>Tržište rada.....</i>	31
3.2.3. <i>Struktura i cijena stambenih jedinica.....</i>	33
3.2.4. <i>Novostvorena vrijednost po radniku kod poduzetnika.....</i>	33
3.2.5. <i>Struktura zaposlenih i prihodi prema djelatnostima.....</i>	33
3.2.6. <i>Turizam.....</i>	34
3.2.7. <i>Obrtništvo.....</i>	36
3.2.8. <i>Poduzetničke zone i poduzetničke potporne institucije.....</i>	37
3.2.9. <i>Brodogradnja.....</i>	39
3.2.10. <i>Poljoprivreda, šumarstvo i lovstvo.....</i>	40
3.2.11. <i>Ribarstvo i marikultura.....</i>	41
3.3. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA NA PODRUČJU KULTURNE.....	44
BAŠTINE I USLUGA.....	44
3.4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA U PODRUČJU ZAŠTITE PRIRODE I.....	48
OKOLIŠA.....	48
3.4.1. <i>Zaštita prirode i prirodne baštine, ranjivost obalnog područja.....</i>	48
3.4.2. <i>Prometna infrastruktura.....</i>	52
3.4.3. <i>Infrastruktura vodno-gospodarskog sustava.....</i>	56
3.4.4. <i>Gospodarenje otpadom.....</i>	58
3.4.5. <i>Klimatske promjene.....</i>	60
3.4.6. <i>Sustav civilne zaštite.....</i>	62

3.5. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA U PODRUČJU ENERGETSKE INFRASTRUKTURE I OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJE.....	64
3.5.1. <i>Energetska infrastruktura i obnovljivi izvori energije.....</i>	<i>64</i>
3.5.2. <i>Niskouglični razvoj.....</i>	<i>67</i>
3.6. UPRAVLJANJE RAZVOJEM.....	68
3.7. SWOT ANALIZA.....	70
4. MJERE I PODRUČJA ULAGANJA.....	72
4.1. STRATEŠKI OKVIR.....	72
4.2. PODRUČJA ULAGANJA.....	73
4.2.1. <i>Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora.....</i>	<i>73</i>
4.2.2. <i>Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima.....</i>	<i>77</i>
4.2.3. <i>Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima.....</i>	<i>80</i>
4.2.4. <i>Poticanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije na otocima</i>	<i>82</i>
5. OPIS INTEGRIRANOG PRISTUPA RJEŠAVANJU UTVRĐENIH RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA.....	84
6. OPIS SUDJELOVANJA PARTNERA U PRIPREMI PLANA RAZVOJA OTOKA PGŽ.....	88
7. FINANCIJSKI OKVIR.....	91
8. OKVIR ZA PRAĆENJE PROVEDBE PLANA RAZVOJA OTOKA PGŽ.....	95
POPIS SLIKA.....	99
POPIS TABLICA.....	99

1. UVOD

Integrirani teritorijalni program 2021. – 2027. (dalje u tekstu: ITP) je jedan od usvojenih programa Republike Hrvatske u okviru Kohezijske politike Europske unije. Usmjeren je prema jačanju regionalnog gospodarstva putem procesa industrijske tranzicije regija, ulaganja u razvoj pametnih i održivih gradova te razvoja pametnih i održivih otoka. Otočnom razvoju se u ITP-u pristupa na multi-tematski i multi-sektorski način čime se odgovara na specifičnosti otoka identificiranjem ključnih područja djelovanja te otvaranjem mogućnosti za provedbu ciljanih intervencija i rješavanje lokalnih potreba na otocima. Teritorijalna strategija kao strateški i operativni dokument jedan je od glavnih preduvjeta za provedbu ITP-a na otocima.

Sukladno obvezi izrade teritorijalne strategije koja proizlazi iz članka 28. Uredbe o zajedničkim odredbama (Common Provisions Regulation; dalje u tekstu: CPR)¹, u članku 29. CPR-a definirani su obvezni elementi koje teritorijalna strategija mora sadržavati. U pogledu područja ulaganja koja se u teritorijalnoj strategiji definiraju, ista je u skladu s Nacionalnim planom razvoja otoka za razdoblje od 2021. do 2027.² te doprinosi operacijama predviđenima kroz posebni cilj ITP-a 5(ii) „Poticanje integriranog i uključivog lokalnog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana“.

Početak 2023. godine, u svrhu korištenja sredstava namijenjenih otocima iz ITP-a, Županijska skupština Primorsko-goranske županije donijela je Odluku o pokretanju postupka izrade dopune Plana razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2022.-2027. godine („Službene novine“ broj 6/23, u daljnjem tekstu: dopuna Plana razvoja PGŽ). Dopuna Plana razvoja PGŽ obuhvaća izradu Plana razvoja otoka Primorsko-goranske županije za razdoblje 2022.-2027. godine (dalje u tekstu: Plan razvoja otoka PGŽ) kao teritorijalne strategije u svrhu provedbe ITP-a. Plan razvoja otoka PGŽ srednjoročni je akt strateškog planiranja, s ciljem usmjeravanja gospodarskog rasta i unapređenja kvalitete života na otocima sukladno načelima održivog razvoja.

Plan razvoja otoka PGŽ izrađen je sukladno Zakonu o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske³, Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske⁴, Uredbi o smjernicama za izradu akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave⁵, Priručniku o strateškom planiranju i Dodatku Priručniku (svibanj 2020.)⁶, Zakonu o otocima⁷ kojim se uređuje upravljanje razvojem hrvatskih otoka, definira politika otočnog razvoja, određuju tijela nadležna za upravljanje otočnim razvojem, definira razvrstavanje otoka u skupine i vrednovanje razvijenosti otoka te provedba, praćenje i izvještavanje o provedbi politike otočnog razvoja u svrhu učinkovitog korištenja sredstava državnog proračuna, fondova Europske unije i drugih izvora financiranja. Plan razvoja otoka PGŽ u suglasju je s Nacionalnim planom razvoja otoka za razdoblje od 2021. do 2027.⁸, te je izrađen sukladno Smjernicama za izradu teritorijalne strategije kao dodatka planu razvoja obalno-otočne Županije u svrhu provedbe ITP-a, koje je izradilo Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije (MRRFEU) u listopadu 2022. godine.

1 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1060> preuzeto, 10 veljače 2023.

2 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2021_12_143_2442.html, preuzeto, 10 veljače 2023.

3 Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske, Narodne novine 123/17, 151/22

4 Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, Narodne novine 147/14, 123/17, 118/18

5 Uredba o smjernicama za izradu akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i ne (regionalne) samouprave, Narodne novine broj 37/23

6 Priručnik o strateškom planiranju i Dodatku Priručnik, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske Unije, svibanj 2020.

7 Zakon o otocima, Narodne novine, broj 116/18, 73/20, 70/21

8 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2021_12_143_2442.html, preuzeto, 10 veljače 2023.

Nositelj izrade Plana razvoja otoka PGŽ je Primorsko-goranska županija dok je javna ustanova „Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije“ (u daljnjem tekstu: JU RRA PGŽ) koordinator izrade.

Obvezni elementi teritorijalne strategije (TS-a) sukladno Smjernicama (MRRFEU) za izradu TS kao dodatka planu razvoja obalno otočne županije u svrhu provedbe ITP za otoke 2021-2027, su slijedom:

- **Analiza stanja** koja uz uvod uključuje opis zemljopisnog područja koje TS obuhvaća i analizu razvojnih potreba i potencijala područja
- **Strateški okvir** obuhvaća područja ulaganja TS-a i opis integriranog pristupa rješavanju utvrđenih razvojnih potreba i potencijala područja
- **Provedbeni okvir** obuhvaća opis sudjelovanja partnera u pripremi i provedbi TS-a, financijski okvir i okvir za praćenje provedbe.

Teritorijalna strategija otoka Primorsko-goranske županije, odnosno Plan razvoja otoka PGŽ izrađuje se u formi akcijskog plana koji se sastoji od tekstualnog i tabličnog dijela te Analize stanja kao zasebnog dokumenta. Ista je temeljena na usporednoj analizi prikupljenih podataka i na detaljno razrađenim analitičkim podlogama svakog pojedinog sektora u svrhu vjerodostojnog istraživanja i ocjenjivanja razvojnih trenutaka otoka PGŽ i njihovog okruženja. Korišteni su različiti izvori i dokumentacija, službena statistička izvješća Državnog zavoda za statistiku i Eurostata, podaci FINA-e, podaci Ministarstva financija Republike Hrvatske, Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Hrvatske gospodarske komore, izvješća o poslovanju pravnih osoba, strategije, studije, analize, internetske stranice, podaci koje prikupljaju jedinice lokalne samouprave i upravna tijela Primorsko-goranske županije i drugi. Svi podaci su prikupljeni zaključno sa 31. ožujka 2023. godine i kao takvi prezentirani u Analizi stanja i Planu razvoja otoka PGŽ.

Kako se radi o kompleksnoj analizi, u obradi prikupljenih podataka primijenjeni su postupci analize i sinteze. Kompleksnost analize proizlazi iz konteksta učinaka klimatskih promjena, resursa koji su na otocima ograničeni, te nedostatnosti pokazatelja na lokalnoj razini. Podaci na lokalnoj razini u velikoj mjeri nisu primjenjivi budući administrativno-teritorijalni ustroj sukladno kojem se prikupljaju statistički podaci ne prati prirodni prostor otoka, i sl.).

Utvrđeni su raspoloživi resursi, njihov ukupni kapacitet i to ljudski, financijski i administrativni. Nadalje, analizirani su razni čimbenici vanjskog okruženja koji potiču ili ograničavaju sposobnost otoka za provedbu vlastitih razvojnih politika. Otoci posjeduju značajne prirodne i gospodarske potencijale koji, iako prepoznati, nisu u potpunoj mjeri iskorišteni. Analiza stanja u deset poglavlja prikazuje bitne odrednice dosadašnjeg razvoja otoka Primorsko-goranske županije. Analiziraju se prirodna i druga obilježja, utvrđuju demografski i gospodarski potencijali, razvojne posebnosti, daje se prikaz društvenih djelatnosti, civilnog sektora i sustava zaštite i spašavanja. Analizira se stanje infrastrukturnih sustava, obrazlažu se fiskalni, institucionalni i financijski kapaciteti jedinica lokalne samouprave, a izrađena je i SWOT analiza.

U izradi Plana razvoja otoka PGŽ, sudjelovao je velik broj dionika. Aktivni doprinos dali su članovi Otočnog partnerstva⁹ imenovani za izradu i praćenje dopune Plana razvoja Primorsko-goranske županije, osobito jedinice lokalne samouprave otoka Primorsko-goranske županije koji

⁹ Otočno partnerstvo Primorsko – goranske županije osnovano je od strane Župana Primorsko – goranske županije 20. ožujka 2023. temeljem Odluke o osnivanju i imenovanju Otočnog partnerstva za izradu i praćenje provedbe dopune Plana razvoja Primorsko-goranske županije, odnosno Plana razvoja otoka PGŽ. (Klasa:024-01/23-01/11, URBROJ: 2170-01-01/6-23-6). Otočno partnerstvo sastavljeno je od predstavnika javnog, poslovnog i civilnog sektora, a osnovano je u svrhu izrade i praćenja provedbe Plana razvoja otoka PGŽ.

su sastavni dio Otočnog partnerstva, čija su stručna mišljenja i prijedlozi kao rezultat provedenih radionica uključeni u Plan razvoja otoka PGŽ.

Odlukom Župana o početku postupka vrednovanja Plana razvoja otoka PGŽ, utvrđen je Plan vrednovanja te je osnovan Odbor i Tim za vrednovanje. Vrednovanje Plana razvoja otoka PGŽ provodi se tijekom izrade (prethodno vrednovanje) do zaključno rujna 2023. godine, tijekom provedbe (srednjoročno vrednovanje) planira se provesti u periodu 2025./2026. godine, a vrednovanje nakon provedbe (naknadno vrednovanje) tijekom 2028. godine. Uz Odbor za vrednovanje u Tim za vrednovanje angažiran je vanjski stručnjak. Tim za vrednovanje obavio je prethodno vrednovanje, i to u svrhu nepristrane procjene kvalitete izrade Plana razvoja otoka PGŽ, te izradio Izvješće o provedbi postupka vrednovanja.

2. ZEMLJOPISNO PODRUČJE

U ovom poglavlju definiran je teritorijalni obuhvat otoka Primorsko-goranske županije. Daje se popis otoka, gradova i općina koje ulaze u sastav otočnog područja te opisuju glavne značajke područja i to opći podaci o geografskom području, administrativno-teritorijalnom ustroju, broju otoka, površini, stanovništvu i drugo.

2.1. POLOŽAJ, PROSTOR I SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA

Položaj i prostor

Područje Primorsko-goranske županije karakterizira razvedena obala s ukupno 15 otoka, 36 otočića, 98 hridi, i šumoviti Gorski kotar. Duljina morske obale iznosi 1.065 km, a otoci obuhvaćaju oko 29 % teritorija Primorsko-goranske županije.

Kvarnerski otoci dijele se u dva niza otoka: cresko-lošinjsku skupinu te otoke Krk i Rab s pripadajućim manjim otocima. Cresko-lošinjska skupina je najveća geografska skupina otoka, a otoci Cres i Krk su površinom najveći otoci u hrvatskom akvatoriju.

Cresko-lošinjsko otočje nalazi se u sjevernom dijelu Hrvatskog primorja i ima ukupnu površinu od 516,10 km², od kojih 405,8 km² zauzima otok Cres, dok površina otoka Lošinja iznosi 74,4 km².

Sukladno podacima Zavoda za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, **Grad Cres** obuhvaća 26 naselja: Beli, Cres, Dragozetići, Filozići, Grmov, Ivanje, Loznati, Lubenice, Mali Podol, Martinšćica, Merag, Miholašćica, Orlec, Pernat, Porozina, Predošćica, Stanić, Stivan, Sveti Petar, Valun, Važminež, Vidovići, Vodice, Vrana, Zbičina i Zbišina i čini 8,1 % ukupnog teritorija Primorsko-goranske županije.

Područje **Grada Malog Lošinja** obuhvaća 14 naselja: Belej, Ćunski s Artatorem i Kandijom, Ilovik, Male Srakane, Mali Lošinj, Nerezine, Osor, Punta Križa, Susak, Sveti Jakov, Unije, Ustrine, Vele Srakane i Veli Lošinj i čini 6,3 % kopnenog teritorija Primorsko-goranske županije. Područje obuhvaća južni dio otoka Cresa, od zaljeva Koromačno i Ustrine, čitav otok Lošinj i lošinjski otočni arhipelag kojeg čini skupina naseljenih otoka: Unije, Ilovik, Susak, Srakane Male, Srakane Vele te povremeno naseljeni i nenaseljeni otoci, otočići, hridi i grebeni.

Otok Krk nalazi se u Kvarnerskom zaljevu, u sjeveroistočnom dijelu Jadranskog mora te je najsjeverniji hrvatski otok. Ukupna površina otoka jednaka je površini otoka Cresa i iznosi 405,8 km². Sukladno podacima Državnog zavoda za statistiku, otok Krk je administrativno podijeljen na sedam jedinica lokalne samouprave. Čine ih **Grad Krk i šest (6) Općina**: Baška, Dobrinj, Malinska-Dubašnica, Omišalj, Punat i Vrbnik te manji nenaseljeni otočići. Gradu Krku koji se nalazi na otoku Krku i čini 24,22 % njegove površine, administrativno pripadaju i otok Plavnik te otočići Košljun, Mali Plavnik i Kormat. Na otoku se nalazi 68 naselja, među kojima je najveće Grad Krk, koji je ujedno i administrativno središte otoka. Na otoku Krku živi ukupno 20.019 stanovnika prema Popisu stanovništva iz 2021. godine. Općina Malinska-Dubašnica broji najviše naselja (21), slijede je Općina Dobrinj (20), Grad Krk (15), Općina Baška i Općina Vrbnik (svaka po 4 naselja), a u Općini Punat i Općini Omišalj nalaze se po 2 naselja.

Otok Rab se nalazi na sjevernijem dijelu hrvatske strane Jadranskog mora i pripada kvarnerskoj otočkoj skupini. Područje otoka Raba obuhvaća prostor od 102,85 km² otočnog prostora (2,86 % ukupne površine Primorsko-goranske županije) i 424,52 km² u akvatoriju Kvarnerskog zaljeva. Najveća širina otoka je 11 km, a najmanja 3 km. Od kopna otok Rab odijeljen je Velebitskim kanalom. Uz najveći otok Rab, i nekoliko većih i manjih otoka, otočića i hridi ukupne površine 16,73 km², veličinom se izdvajaju Sveti Grgur (6,38 km²) i Goli otok (4,54 km²) na

sjeverozapadnoj, te otok Dolin (4,62 km²) na jugozapadnoj strani otoka Raba i otočići Veliki i Mali Laganj, Maman, Sridnjak, Šailovac i Mag. Za razliku od ostalih kvarnerskih otoka, koje karakterizira veći broj naselja, otok Rab ima relativno mali broj naselja. **Grad Rab** ima naselja Banjol, Barbat, Kampur, Mundanije, Palit Rab, i Supetarsku Dragu dok se u **Općini Lopar** nalazi naselje Lopar. Područje Grada Raba čini oko 2,13 % ukupne površine Primorsko-goranske županije, a Grad Rab obuhvaća 82,42 % površine otoka Raba.

Prostorno uređenje i planiranje

Zakonom o prostornom uređenju¹⁰ uređuje se sustav prostornog uređenja u Republici Hrvatskoj te je njime definirana i hijerarhija dokumenata prostornog uređenja kojim država te jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave usmjeravaju razvoj svojih područja putem razvojnih provedbenih planova koji se donose na odgovarajućoj razini.

Prostorno uređenje i planiranje na otočju definirano je **Prostornim planom Primorsko-goranske županije** („Službene novine Primorsko-goranske županije“, broj 32/13, 7/17, 41/18, 4/19, 18/22), te posebno u 1. Izmjenama i dopunama Prostornog plana Primorsko-goranske županije¹¹ te prostornim planovima **Grada Cresa, Grada Malog Lošinja, Grada Krka i Grada Raba te prostornim planovima općina Baška, Dobrinj, Punat, Omišalj, Malinska-Dubašnica, Vrbnik i Lopar**. Prostornim planovima se, u svrhu ostvarivanja ciljeva prostornog uređenja, uređuje svrhovita organizacija, korištenje i namjena prostora, uvjeti za uređenje, unaprjeđenje i zaštitu otoka, propisuju se uvjeti za građenje građevina i provedbu drugih zahvata u prostoru na određenoj razini i/ili lokaciji s kojima se izdaje akt za provedbu prostornog plana.

Upravno tijelo jedinice lokalne samouprave izrađuje „Izvješće o stanju u prostoru“ za razdoblje od četiri godine. Značajnu ulogu u prostornom uređenju ima Javna ustanova „Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije“ koja, između ostalog, omogućuje praćenje stanja prostornog uređenja na razini Primorsko-goranske županije putem **informacijskog sustava prostornog uređenja (ISPU)**.

Uređena zemljišna evidencija (usklađenost katastra i zemljišnih knjiga) jedan je od temelja razvoja, s obzirom na to da sve investicije u prostoru zahtijevaju regulirano pravo vlasništva i pravno sigurno prometovanje nekretninama. Važno je napomenuti da Plan razvoja mora biti usklađen sa svim važećim prostornim planovima.

Planiranje prostora posebnih obilježja

Prostorni planovi posebnih obilježja od velike su važnosti za sve jedinice lokalne i regionalne samouprave u cilju provođenja učinkovite zaštite prirodne i kulturno-povijesne baštine, gospodarskog oporavka lokalnog stanovništva i uspostave uravnoteženog razvoja. Za cresko lošinjsko otočje izrađen je samo jedan prostorni plan posebnog obilježja – „Prostorni plan Tramuntana“ na Cresu.

Cilj navedenog prostornog plana je omogućavanje revitalizacije Tramuntane uz zadržavanje stanovništva i povećanje kvalitete života, očuvanje ekološke stabilnosti, racionalno korištenje prostora, stvaranje prostornih mogućnosti za razvoj selektivnih oblika turizma (eko i agroturizam), edukacije i rekreacije (poučne eko staze, pješačke staze i dr.).

¹⁰ Zakon o prostornom uređenju, Narodne novine 153/13, 65/17, 114/18, 39/19 i 98/19

¹¹ <https://zavod.pgz.hr/docs/zzpuHR/docsplanovizupanija/1313/ppz-pgz-l-id.pdf>, preuzeto 15. ožujka 2023.

2.2. PRIRODNA OBILJEŽJA

Geografski položaj i raznolika prirodna obilježja, more, bogato razvedena obala, mediteranska vegetacija i klima odredili su gospodarski i društveni razvoj otoka Primorsko-goranske županije.

Geološka struktura

Cresko-lošinjsko otočje obilježavaju razvedenost, posebne klimatske pogodnosti, stjenovitost područja te obilje uvalica i osamljenih plaža. Ukupna površina cresko-lošinjskog otočja iznosi 516,1 km² i prostorno je najveća otočna skupina na području Republike Hrvatske.

Obala **otoka Cresa** veoma je razvedena (koeficijent razvedenosti 4,5 kao i otok Krk) i obiluje mnogim uvalama i šljunkovitim plažama na svom zapadnom i južnom dijelu, dok su sjeverni i istočni dio poznati po strmim i surovim stijenama. Duljina obale otoka Cresa je 268,2 km.

Na području Grada Cresa značajne su prirodne jame: Jama Lipica (Dragozetići), Jama Kus (Vrana), Jama Čampari, kao i vrulje te podmorske spilje. Najveća visinska kota koja se nalazi na području Grada Cresa je Gorica i iznosi 648 m/nm. Na otoku Cresu šume zauzimaju 10.679,22 ha površine, a od šumskih vrsta prisutni su hrast medunac, grab, brijest, kesten, crnika, crni jasen.

Obala **otoka Lošinja** duga je 117,95 km, od čega je 1,4 km obale vrlo strma i nepristupačna hridinasta obala, 114,5 km, dok 2,1 km obale pokrivaju pjeskoviti do šljunkoviti žali. Na području **otoka Lošinja**, prostiru se šume Čikat, s površinom od 236 ha i šuma Pod Javori, koja se nalazi u Velom Lošinju i prostire se na površini od 39 ha, što ukupno iznosi 275 ha. Najveća planina na otoku Lošinju je Osorščica (588 m/nm).

Otoci Cres i Lošinj imaju vlastiti izvor vode za piće, i to iz Jezera Vrana koje se nalazi na otoku Cresu. To je jedini resurs pitke vode na otocima Cresu i Lošinju, pri čemu je voda izvrsne kakvoće i bakteriološki je čista.

Otok Krk se ubraja u hrvatske razvedenije otoke (duljina obale 219,12 km, koeficijent razvedenosti 4,5). Veće uvale su: Omišaljki zaljev, Malinska, Krčki zaljev, Puntarska draga, Bašćanska draga, Soline. Otok Krk se može podijeliti na dvije reljefne cjeline: nisku vapnenačku zaravan na sjeveru, te visoku vapnenačku zaravan na jugu koju presijeca flišna udolina Baške. Izražena raznolikost sjevernog i južnog dijela otoka Krka prisutna je i u vegetaciji, pa tako na sjeveru prevladava kultivirana šuma hrasta medunca i graba, dok na jugu prevladavaju kamenjarski pašnjaci. Na prostoru sjeverne krške zaravni nalaze se dva akumulacijska jezera, Ponikve i Jezero.

Samo su četiri otoka na Jadranu gdje se vodoopskrba u velikoj mjeri pokriva iz vlastitih zaliha podzemne vode. To su otoci Krk, Cres i Lošinj na sjevernom Jadranu i otok Vis na južnom Jadranu. Otok Krk ima mnogo zahvata i zaliha pitke vode (oko 250 l/s), ali zbog velike potrošnje tijekom ljetnih turističkih sezona ima problem s nedostatkom vode, te zbog toga mora biti povezan s kopnenim vodnim resursima Hrvatskog primorja. Ranjivost vodonosnika varira ovisno o prirodi zagađivala, krškim oblicima, pojavi vode u krškom terenu, stupnju kontakta vode koja se infiltrira i uvjetima transporta zagađivala. Iako je ranjivost krških vodonosnika srednja do velika, podzemna voda na otoku Krku dobre je i izvrsne kvalitete.

Duljina obalne linije **otoka Raba** iznosi 121 km. Koeficijent razvedenosti obalne linije je 3,1. Uzduž otoka Raba pružaju se antiklinalni grebeni, smjerom jugoistok-sjeverozapad, paralelni pružanju Dinarida. Otok Rab je najsjeverniji otok s mediteranskom vegetacijom, a oko 34 % otoka pokrivaju šumske površine. Najznačajnija od njih je šuma Dundovo na poluotoku Kalifrontu s 1.116 ha, od čega je 106 ha proglašeno rezervatom šumske vegetacije kao jedna od najljepše očuvanih šuma crnike na Sredozemlju. Na otoku Rabu se nalazi veliki broj bujičnih i povremenih vodotoka u 8 odvojenih slivova. Prevladavaju flišne i vapnenačke zone. Na dodiru

fliša i karbonatnih stijena izvire oko 300 vrela, što otok Rab ujedno čini otokom s najviše izvora na području hrvatskog akvatorija. Međutim, domaći izvori vode ne zadovoljavaju potrebe suvremenoga turističkog razvoja otoka, zbog čega se vodovodom (ogranak Hrvatsko primorje – Hrmatine) voda dodatno doprema s kopna.

Flora

Osnovna vegetacijska zona na otoku Cresu i Lošinju je zimzelena, odnosno prevladavaju šume crnike, lovorike i bora. Zahvaljujući povoljnoj klimi, oba otoka imaju bujnu mediteransku vegetaciju s gustim borovim šumama, palmama, čempresima, stablima naranče, limuna i mandarina, bugenvilijama, oleandrima, agavama, meksičkim kaktusima (opuntia), palmama, magnolijom, mirtom, pistacijom, mimozama, smokvama iz Indije (karmus-nassarah) i drugo. Krajem 19. st. i početkom 20. st. velika površina **otoka Lošinja** bila je pošumljena te je trenutno evidentirano gotovo 1.500 biljnih vrsta od kojih 939 spada u autohtone vrste (npr. mirta, planika, lovor, primorska pepeljuša), 230 u ljekovito bilje (npr. kadulja, konopljika, komorač, lavanda, lovor, matar, origano, ruzmarin) te 80 vrsta u egzotično bilje. Danas je gusta borova šuma otoka Lošinja od neprocjenjive vrijednosti za njegov turistički razvoj, dok su predio Čikat i šuma Pod Javori proglašeni park šumom.

U uskom obalnom pojasu južnog dijela **otoka Krka** prevladava eumediteransko drveće: crnika, zelenika i lovor. U šumama bijelog graba s hrastom meduncem dolaze mnoge submediteranske vrste. Na vrhuncima iznad 300 m susreću se različite endemsko-ilirske vrste. Flora otoka Krka sadrži oko 1.400 vrsta kopnenog bilja, gotovo polovicu ukupne flore u Hrvatskoj. Jedinstvena biljka „Barbašova lazarkinja“ je endem koji raste jedino na otoku Krku. Na Krku također rastu stabla kojih nema ni na kojem drugom jadranskom otoku. To su primjerice hrast kitnjak, lipa, gorski javor, javor mliječ i gorski brijest.

U raslinstvu **otoka Raba** postoje velike razlike i suprotnosti. Najoskudniji raslinstvom su sjeveroistočni obronci i vrhovi lanca Kamenjak, gdje se nalazi pravi krš. Na jugozapadnim obroncima ovog masiva je nešto drukčije, tu se nailazi na sitne trave, kuš, smilje, mlječiku, šparogu, bijelu lozu, borovicu, bijeli glog, a nakon pošumljavanja vrlo se lijepo razvija nekoliko manjih kompleksa bora i crnike. Najzeleniji dio otoka je područje Kalifronta koje je čitavo pod šumom. Taj je predio jedan od najljepših kompleksa crnike na Mediteranu. Šuma u središnjem dijelu (Kalifronta) poznata je pod imenom Dundo i nalazi se pod posebnom zaštitom kao prirodni rezervat, gdje osim spomenutih vrsta raste i stotinjak stabala hrasta plutnjaka što je prava rijetkost na Jadranu. Na Rabu je najvrjednije spomenuti poluotok Frkanj, a kao posebnost gradski park Komrčar. Danas je to jedan od najljepših parkova na Jadranu.

Fauna

Na **otoku Cresu**, u 2021. godini zabilježeno je 68 gnijezda bjeloglavog supa. Na otoku se nalazi i Oporavilište za bjeloglave supove Beli koje je, sukladno Odluci nadležnog ministarstva, jedino registrirano oporavilište za supove u Republici Hrvatskoj. Osim supova, cresko-lošinjsko otočje je dom i ostalim vrstama ptica kao što su suri orao, sova ušara, sivi sokol, vjetruša, gavran, modrokos, morski vranac i brojne druge.

Najkrupniji grabežljivac na otočju je kuna bjelica. Na brdu Osorščica puno je male divljači kao što su zec i kuna, odnosno velike alohtone divljači u koju spadaju jelen, muflon i divlja svinja, a na Puntiću Križa obitavaju jeleni lopatari. Od introducirane alohtone divljači na otoku Cresu obitavaju mufloni, srne, jeleni lopatari i divlje svinje.

Divlje svinje, jeleni lopatari i mufloni su na otoke Cres i Lošinj uneseni u svrhu lovnog turizma. Točan im se broj danas ne može ustanoviti, a lovci koji bi trebali imati procjene o njihovoj

brojnosti čuvaju podatke. Činjenica je da je divlje svinje veoma teško izloviti, budući se stalno razmnožavaju, pritom uništavaju bioraznolikost otoka te složene i osjetljive eko-sustave.

Jelen lopatar je najprije naseljen na Brijune početkom 20. stoljeća, a na otok Cres jeleni lopatari su naseljavani 1966. godine na predio Punte Križa i 1985. godine na Tramuntanu. Za 200 jelena lopatara na Cresu (broj iz lovačkih izvora) potrebno je 170.000 litara vode, pa isušuju slatkododne lokve na otoku iz kojih piju ovce. Jedan lopatar pojede trave koliko 6 ovaca. Zimi uništavaju mladice, pa time uništavaju šume. Uklanjanje jelena lopatara je, za razliku od divljih svinja, jednostavno budući su polupitomi.

U moru oko otoka Cresa i Lošinja živi 95 vrsta riba, 61 vrsta rakova, 38 vrsta školjki i skupina od gotovo 150 dupina. Morski psi, tune i glavate želve također nastanjuju akvatorij oko ovih otoka. Dio ribljeg fonda značajno je ugrožen izlovom, a među njima se nalazi i kirnja (*Epinephelus marginatus*). Kroz cijelo obalno područje otoka protežu se velike livade posidonije (*Posidonia oceanica*) koje su važne za razmnožavanje riba.

Od velikog značenja za **otok Krk** su ornitološki rezervati. Otok Prvić, površine 7.000 ha, proglašen je zaštićenim 1972. godine kao specijalni botanički i zoološki rezervat. Ornitološki rezervat koji obuhvaća otok Prvić i sjeveroistočni strmi dio obale Krka stanište je zaštićenih bjeloglavih supova. Osim njih, na Krku obitavaju suri orlovi, orlovi zmijari i još mnoge zanimljive vrste ptica, te 30 autohtonih vrsta vodozemaca i gmazova, što Krk čini jedinstvenim otokom u čitavom Mediteranu. Mrki medvjed je odnedavno stanovnik otoka Krka (od početka 1990-ih). U ovom području gdje je tradicionalno ovčarstvo ekstenzivno (na otoku nikad nije bilo velikih predatora), čagalj i divlja svinja čine značajne ekonomske štete lokalnom stanovništvu ubijajući ovce.

Najveći autohtoni sisavac na **otoku Rabu**, ako se izuzmu domaće životinje, jest zec te njegov srodnik iz roda glodavaca, kunić. Iako ih je prije kratkog vremena bilo mnogo, danas su vrlo rijetki, čemu je osim nekih bolesti pridonijela urbanizacija. Od krvoločnih zvijeri tu je kuna bjelica. Od sisavaca još su prisutni štakori, miševi i šišmiši. Ptice su nešto brojnije od sisavaca. Neke su ovdje stalne, a druge su selice. Među grabljivicama ovdje živi jastreb kokošar, kobac ptičar ili, kako se na Rabu pučki kaže, veli i mali piljuh. Na otoku se gnijezdi i živi sova i čuk. Rjeđe se s Velebita spusti pokoji orao ili bjeloglavi sup. Od ptica stancarica koje ne napuštaju otok treba spomenuti fazana, goluba grivnjaša koji se gnijezdi po rupama sjeveroistočnih litica Kamenjaka i još nekim područjima, gavrana, vranu sivulju, trčku, te među pjevicama kosa žutokljunca, češljugara, sjenicu malu i veliku, ševu, vrapca.

Klima

Na prostoru **otoka** Primorsko-goranske županije prevladava umjereno topla vlažna klima s vrućim ljetima (Cfa) gdje je srednja srpanjska temperatura viša od 24°C, a srednja siječanjska iznosi od 2 do 6 °C. U južnim dijelovima kvarnerskih otoka javlja se sredozemna klima s vrućim ljetima (Csa) gdje su i srednja srpanjska i srednja siječanjska temperatura nešto više nego kod Cfa klimatskog tipa. Srednja godišnja količina oborina za Kvarnersko otočje iznosi od 1.000 do 1.500 mm, dok samo uski zapadni pojas Cresa i Lošinja ima srednju godišnju količinu oborina nižu od 1.000 mm.

Kako klimatski, tako i fitogeografski, sjeverni dijelovi **otoka Cresa, Krka i Raba** imaju obilježja submediteranskog podneblja, **dok otok Lošinj** te južni dijelovi Krka i Raba pripadaju mediteranskom prostoru.

Ukupna količina oborina na **otoku Cresu** u 2022. godini iznosila je 1.047,4 mm, dok je na **otoku Lošinju** iznosila 600,0 mm. Unatoč veoma maloj udaljenosti između gradova Cresa i Malog Lošinja, razlika u količini oborina je značajna. Na otoku Krku u istoj godini količina oborina bila je najveća, čak, 1.284,5 mm, dok je na otoku Rabu iznosila 840,20 mm.

Na **otoku Krku** vlada blaga sredozemna klima s 2.500 sunčanih sati u godini. Ovdje su proljeća ugodna, a ljeta topla s minimalnim padalinama kad se temperatura mora penje i iznad 25°C. Prosječna godišnja temperatura je 14-15° C pri čemu je najtopliji mjesec srpanj s prosječnih 25°C, a najhladniji veljača s 15°C.

Otok Rab karakterizira sredozemna klima s dugim i toplim ljetima te blagim i kišovitim zimama. Srednja temperatura na otoku iznosi 14°C. Srednja mjesečna temperatura najhladnijeg mjeseca (siječnja) je 7,1°C, dok je najtopliji mjesec srpanj, sa srednjom temperaturom od 23,7°C. Rab ima relativno visok stupanj padalina, prosječno 1.108 mm godišnje, ali su one koncentrirane u kasno jesenskim i ranoproljetnim mjesecima.

Poljoprivredna površina

Sukladno podacima Zavoda za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, poljoprivredno tlo zauzima ukupno 2,3 % površine **otoka Cresa** dok ostalo poljoprivredno i šumsko tlo zauzima ukupno 9,7 %.

Na **otoku Lošinju**, poljoprivredno tlo zauzima ukupno 1,02 % površine, dok ostalo poljoprivredno i šumsko tlo zauzima ukupno 4,13 %.

Poljoprivredno zemljište **otoka Krka** zauzima 13,6 % svih poljoprivrednih površina na području Primorsko-goranske županije. Ostalo šumsko tlo, šume i šumsko zemljište zauzimaju najviše površina u JLS-ima na otoku Krku, odnosno u općinama Punat, Baška i Vrbnik. Isto vrijedi i za poljoprivredno tlo, najveći udio površina je ponovno u 3 jedinice lokalne samouprave na otoku Krku: Vrbnik, Malinska-Dubašnica i Krk.

Na području **Grada Raba**, kako je određeno PPUG-om, poljoprivredno zemljište obuhvaća: vrijedno obradivo tlo (P2) – 473,75 ha i ostala obradiva tla (P3) – 110,17 ha. Vrijedno obradivo tlo obuhvaća ravničarska područja Kamporskog polja, Supetarske Drage, mundanijskog područja, gornjeg Banjola i barbatskih Ravnica.

2.3. KRETANJE BROJA STANOVNIKA, GUSTOĆA NASELJENOSTI I SPOLNA STRUKTURA

Stanovništvo i demografski pokazatelji

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine¹² na prostoru otoka Primorsko-goranske županije živjelo je ukupno 39.706 stanovnika. Na području Grada Cresa zabilježeno je ukupno 2.879 stanovnika, na području Grada Malog Lošinja ukupno 8.116 stanovnika, u Gradu Krku ukupno 6.281 stanovnika, dok je u Gradu Rabu živjelo 8.065 stanovnika. Najmanji broj stanovnika zabilježen je u Općini Vrbnik ukupno 1.260 stanovnika i Općini Lopar s ukupno 1.263 stanovnika. Slijede Općina Baška s ukupno 1.647 stanovnika i Općina Punat s ukupno 1.973 stanovnika, Općina Dobrinj s ukupno 2.078 stanovnika. Najveći broj stanovnika među općinama zabilježen je u Općini Omišalj s ukupno 2.983 stanovnika i Općini Malinska-Dubašnica s ukupno 3.134 stanovnika.

Iz Popisa stanovništva u 2021. godini na prostoru otoka Primorsko-goranske županije živjelo je ukupno 38.437 stanovnika te je vidljiv pad broja stanovnika na svim otocima. Grad Cres u 2021. godini ima 163 stanovnika manje (2.716), a Grad Mali Lošinj gotovo 7 % ili 579 stanovnika manje. Otoci Cres i Lošinj vidljivo bilježe pad broja stanovnika, posebice mladih.

Godine 2021. Grad Krk bilježi znatno povećanje (6.816 stanovnika), a Grad Rab značajno smanjenje (7.161) stanovnika. Općine otoka Krka i Raba u razdoblju između dva popisa bilježe

¹² Državni zavod za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/media/bz5hplcj/gradovi-u-statistici.xlsx>, preuzeto 15. ožujka 2023.

manje promjene u broju stanovnika. Općina Baška ima 18 stanovnika manje, Općina Lopar 156 stanovnika manje, Općina Punat bilježi 73 stanovnika manje dok je u Općini Vrbnik 70 stanovnika manje. U ostatku općina zabilježen je porast broja stanovnika i to za 72 stanovnika u Općini Dobrinj, za 78 stanovnika u Općini Malinska-Dubašnica te za 9 stanovnika u Općini Omišalj.

Tablica 1. Broj stanovnika u gradovima i općinama otoka Primorsko-goranske županije u razdoblju 2001. - 2021. godina

JLS / GODINA	2001.	2011.	2016	2017.	2018.	2019	2021
BAŠKA	1.544	1.674	1.740	1.739	1.723	1.706	1.656
DOBRINJ	1.970	2.078	2.301	2.327	2.370	2.440	2.150
CRES	2.959	2.879	2.903	2.887	2.873	2.907	2.716
KRK	5.491	6.281	6.748	6.810	6.878	7.030	6.816
LOPAR	-	1.263	1.288	1.277	1.289	1.275	1.107
MALI LOŠINJ	8.388	8.116	8.115	8.002	7.939	7.876	7.537
MALINSKA-DUBAŠNICA	2.726	3.134	3.471	3.528	3.586	3.600	3.212
OMIŠALJ	2.998	2.983	3.087	3.053	3.063	3090	2.992
PUNAT	1.876	1.973	2.010	1.998	1.995	1.992	1.900
RAB	9.480	8.065	8.027	7.957	7.918	7.850	7.161
VRBNIK	1.245	1.260	1.228	1.232	1.233	1.227	1.190

Izvor: Državni zavod za statistiku, obrada JU RRA PGŽ

Činjenica je da radno aktivno i mlado/obrazovano stanovništvo napušta otoke u potrazi za poslom i standardom u gradu. Pritom ostaje veliki problem naselja na cresko-lošinjskom otočju koja nemaju niti jednog stanovnika (Stanić i Važminež na otoku Cresu) i naselja koja broje svega jedan do dva stanovnika – Pernat i Predošćica (1), Grmov i Zbišina (2), Mali Podol i Zbičina (3). Na području Grada Malog Lošinja na otoku Male Srakane živi dvoje ljudi (2), dok na Velim Srakanama živi četvero stanovnika (4). Ostali lošinjski otoci, Ilovik (106 stanovnika), Susak (139), Unije (66), iako su naseljeni, imaju broj stanovnika manji nego u 2011. godini., i to Susak za 12 stanovnika, a Unije za 22, osim Ilovika gdje je 2011. godine bilo 85 stanovnika.

Spolna struktura stanovništva otoka Primorsko-goranske županije je ravnomjerna, a osobe ženskog spola kontinuirano čine nešto više od 50 % stanovništva što je karakteristično za ostala područja Primorsko-goranske županije.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS-a), unatoč činjenici da nije zabilježena značajna oscilacija u promjeni broja stanovnika, otoke Cres i Lošinj karakterizira niska stopa nataliteta (omjer živorođenih na 1.000 stanovnika), odnosno kontinuirani porast broja stanovnika starije životne dobi, uz istodobno smanjenje broja stanovnika mlađe životne dobi.

Uz nisku stopu nataliteta, prisutan je i kontinuirani negativan trend prirodnog prirasta (razlika između nataliteta i mortaliteta). Prirodni prirast, u Gradu Cresu u 2021. godini iznosio je -22, a Vitalni indeks (omjer živorođenih na 100 umrlih)¹³ 46,3 %. U Gradu Malom Lošinju negativan trend je još viši, godine 2021. iznosio je -36, a vitalni indeks 64,7 %. Negativan trend prirodnog

¹³ <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29028>, preuzeto 25. ožujka 2023.

prirasta evidentan je na razini cijele Primorsko-goranske županije. Grad Krk u 2021. godini bilježi prirodni prirast -50, odnosno vitalni indeks od 51,9 %, a Grad Rab čak -76, dok vitalni indeks Grada Raba iznosi 48,3 %.

Prirodni prirast je u svim otočnim općinama negativan, a vitalni indeks je najniži u općini Lopar. Najveći udio starijeg stanovništva ima Općina Baška (29,2 %), a najmanji Općina Lopar (21,9 %). Prema Popisu stanovništva najveći udio mladih ima Općina Lopar (19,1 %), slijedi Grad Krk (18,9 %). Najveći udio stanovnika u dobi od 20-64 godine života (radno sposobno) ima Grad Lošinj (59,8 %), slijedi Općina Lopar (59 %). Činjenica je da i ostali gradovi i općine imaju preko 50 % radno sposobnog stanovništva.

U 2021. godini najveći broj doseljenih stanovnika ima Grad Krk (321) što je za 60 više nego odseljenih stanovnika. Većina gradova, osim Grada Raba (2 više odseljenih stanovnika), bilježi manje odseljenih stanovnika (općine Puntar i Omišalj), no razlike su veoma male.

Navedeno ukazuje zašto su starenje stanovništva i depopulacija izazovi koji traže sveobuhvatan pristup u budućem razvoju otoka **Primorsko-goranske županije**.

Naime, ako se ne zaustavi navedeni negativan trend, posljedice za gospodarstvo, društveni život i socijalni standard će također biti negativne. Poznato je da mikroregija/regija ne može biti konkurentna i održiva ako gubi svoje stanovništvo.

Razvijenija prometna mreža i kvalitetnija mobilnost mogu značajno umanjiti depopulaciju jačanjem povezanosti otočnih i kopnenih područja, no potrebno je potaknuti i zapošljavanje kroz različite projekte. Rad na daljinu uz pretpostavku kvalitetne digitalne infrastrukture također može imati važnu ulogu u gospodarskoj i demografskoj revitalizaciji otoka Primorsko-goranske županije.

2.4. KLASIFIKACIJA OTOKA PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE

Otoci Republike Hrvatske, sukladno Zakonu o regionalnom razvoju RH¹⁴ te Zakonu o otocima¹⁵, definirani su kao područja s razvojnim posebnostima. Zakonom je definiran i uređen način upravljanja razvojem hrvatskih otoka, njihova zaštita, određena politika otočnog razvoja, definirana su tijela nadležna za upravljanje otočnim razvojem, definirano je razvrstavanje otoka u skupine i vrednovanje razvijenosti kao i praćenje i izvještavanje o provedbi politike otočnog razvoja u svrhu učinkovitog korištenja sredstava državnog proračuna, fondova Europske unije i drugih izvora financiranja te osobite zaštite Republike Hrvatske.

Novom Nacionalnom klasifikacijom statističkih regija 2021.,¹⁶ koja se primjenjuje od 1. siječnja 2020. godine, uspostavljaju se statističke regije 1., 2. i 3. razine prema kojima se dijeli prostor Republike Hrvatske u svrhu regionalne statistike. Prema navedenoj klasifikaciji, otoci Primorsko-goranske županije pripadaju statističkoj regiji 2. razine (HR NUTS 2) Jadranska Hrvatska i statističkoj regiji 3. razine (HR NUTS 3) Primorsko-goranska županija. Prema pokazatelju procjene bruto domaćeg proizvoda, HR NUTS 2 regija Jadranska Hrvatska nalazi se na 249. mjestu razvijenosti od ukupno 281 NUTS 2 regija Europske unije.

14 Zakon o regionalnom razvoju RH, Narodne novine 153/9, 147/14, 123/17, 118/18

15 Zakon o otocima, Narodne novine 116/18, 73/20, 70/21

16 Nacionalna klasifikacija statističkih regija 2021. (HR_NUTS 2021.) Narodne novine 125/19

Slika 1. Nove statističke regije Republike Hrvatske

Izvor: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Hrvatska gospodarska komora¹⁷

Prema Zakonu o otocima¹⁸, u svrhu planiranja i provedbe programa, projekata, mjera i aktivnosti, otoci se razvrstavaju prema geografskom kriteriju i teritorijalnoj nadležnosti, udaljenosti od kopna i prema specifičnom položaju. U sastavu Grada Malog Lošinja otoci i dijelovi otoka sa specifičnim položajem su Vele Srakane, Male Srakane, Ilovik, Susak, Unije i dio Cresa. Cresko- lošinjsko otočje obuhvaća 7 otoka (Cres, Lošinj, Vele Srakane, Male Srakane, Susak, Unije i Ilovik) kojima pripadaju i povremeno nastanjeni i nenastanjeni otoci. Navedeni otoci pripadaju drugoj skupini otoka po geografskom kriteriju i teritorijalnoj nadležnosti. Prema navedenom kriteriju toj skupini otoka pripadaju i otoci Krk i Rab.

Slika 2. Otoci u Primorsko-goranskoj županiji

17 Napomena: Statistička regija 2. razine - HR NUTS 2 sastoji se od 4 neadministrativne jedinice: Jadranska Hrvatska - plava boja, Panonska Hrvatska - zelena boja, Grad Zagreb- crvena boja te Sjeverna Hrvatska – ljubičasta boja)

18 Zakon o otocima, Narodne novine 116/18, 73/20, 70/21

Izvor: <https://www.pgz.hr/o-zupaniji/gradovi-i-opcine/>, preuzeto 12.10.2022.

Prema podjeli „udaljenost od kopna“, otoci se dijele na **pučinske** (skupina otoka najudaljenija od kopna), **kanalske** (skupina otoka srednje udaljenosti od kopna), **priobalne** (skupina otoka najbližih kopnu) te **premoštene** (skupina otoka mostom povezanih s kopnom). Cresko-lošinjsko otočje pripada skupini pučinskih i kanalskih otoka. Skupini **pučinskih otoka** pripada ukupno 10 otoka/otočića/hridi cresko-lošinjskog otočja, dok skupini **kanalskih** otoka pripada 42 otoka/otočića/hridi. Otoku Krku pripadaju priobalni te kanalski otoci i priobalna hrid. Prema geografskoj udaljenosti od kopna otok Krk pripada skupini **premoštenih** otoka, budući je mostom povezan s kopnom.

Prema udaljenosti od kopna (1.800 m), otok Rab pripada skupini **priobalnih** otoka kojemu pripadaju priobalni te kanalski otočići i priobalne hridi.

Administrativno Gradu Novom Vinodolskom (kopno) pripadaju dvije hridi i jedan otočić. Hrid u uvali Povile (112 m²) te hrid Sveti Marin (6.500 m²) u Novom Vinodolskom koja je povremeno nastanjena. Jedini otočić je Sveti Anton u Klenovici koji se prostire na 11.600 m². Iako spojen nasipom s kopnom, Sv. Anton se smatra otokom.

3. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

Analiza razvojnih potreba i potencijala otoka obuhvaća slijedeća područja: društvo, gospodarstvo, kulturnu baštinu i usluge, zaštitu prirode i okoliša, prilagodbu klimatskim promjenama te čistu energiju, energetiku, obnovljive izvore energije.

Cilj analize razvojnih potreba i potencijala područja je kroz obradu podataka uočiti slabosti i snage područja te utvrditi potrebe i procijeniti potencijale za rješavanje tih potreba.

3.1. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA U PODRUČJU DRUŠTVA

Podpoglavlje obuhvaća prikaz dostupnosti i stanje javne infrastrukture, dostupnost društvenih sadržaja, pokrivenost socijalnim uslugama, djelokrug organizacija civilnog društva s naglaskom na potrebe i potencijale područja.

3.1.1. Odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj i obrazovanje

Na otocima Cres i Lošinj, programi predškolskog odgoja i obrazovanja provode se u jasličkim i vrtićkim odgojnim skupinama, za djecu od navršene godine dana života do polaska u osnovnu školu. Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO-a), u 2022. godini na **otocima Cres i Lošinj** djelovale su ukupno 2 ustanove.

Dječji vrtić Girice, čiji je osnivač Grad Cres i koji se nalazi u Cresu, organiziran je u sedam odgojnih skupina, te dječji vrtić Cvrčak, čiji je osnivač Grad Mali Lošinj, svoju djelatnost obavlja na pet lokacija, u centralnom objektu Cvrčak te u 4 područna odjeljenja.

U razdoblju od 2017./2018. do 2021./2022. godine, broj upisane djece u programe predškolskog odgoja i obrazovanja se smanjivao, i to za 37 djece, 11 na otoku Cresu, a 26 na otoku Lošinju, izuzev u pedagoškoj godini 2017./2018. u kojoj je zabilježeno povećanje broja upisane djece. U promatranom periodu broj zaposlenih na otoku Cresu je veći za 2, a na otoku Lošinju za 8 zaposlenika. Zgrada dječjeg vrtića na Cresu, energetski je obnovljena 2015., kada je zamijenjena vanjska stolarija, obnovljena fasada i krov, a kotlovnica na lož ulje zamijenjena je kotlovnicom na pelete. Dječji vrtić na Cresu danas troši 40 posto manje energije i vode.

Dječji vrtić „Katarina Frankopan“ nositelj je programa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na području **otoka Krka**. Djeluje na ukupno deset lokacija te se u svakom ostvaruje cjelodnevni desetsatni primarni program. Matični vrtić, u kojem je smještena i uprava vrtića, nalazi se u Krku. Devet područnih vrtića djeluje diljem otoka Krka: Krk, Omišalj, Njivice, Malinska, Vrh, Punat, Vrbnik, Baška i Polje. Ukupno u 2021./2022. godini upisano je ukupno 748 djece dok je u vrtićima bilo zaposleno ukupno 137 osoba. U odnosu na godinu 2017./2018. godinu broj djece je veći za 53 djece, a broj zaposlenih za 20.

Na otoku Rabu djeluje dječji vrtić „Pahuljica“ koji svoj rad organizira u 14 odgojnih skupina, u prostorima od preko tisuću i pol kvadrata, a zaposleno je 40 djelatnika u 2021./2022. godini, što je za 2 manje nego godine 2017./2018. U odnosu na prethodno razdoblje broj djece se povećao za 16, a broj zaposlenih smanjio za 6 djelatnika. Deset odgojnih skupina funkcionira u matičnoj zgradi, dvije u Podružnici Lopar, jedna u Podružnici Supetarska Draga i jedna u Podružnici Banjol.

Osnovnoškolsko obrazovanje

Djelatnost osnovnoškolskog obrazovanja na cresko-lošinjskom otočju odvija se u ukupno 2 osnovne škole¹⁹: 1 osnovna škola se nalazi na području Grada Cresa i 1 na području Grada Malog Lošinja. Osnovna škola Maria Martinolića iz Malog Lošinja najveća je otočna škola te uključuje i 5 područnih škola: PŠ Veli Lošinj, PŠ Nerezine, PŠ Unije, PŠ Ilovik, PŠ Susak.

Na području Grada Cresa nalazi se Osnovna škola Frane Petrića koja je 2016. godine dobila status međunarodne Eko škole. Također, u osnovnoj školi Cres djeluje razredni odjel posebnog programa i odjeli Glazbene škole.

Broj učenika u osnovnim školama otoka Cresa i Lošinja, u razdoblju od 2017./2018. do 2021./2022. godine nije znatno varirao. Osnovna škola Frane Petrića u školskoj godini 2017./2018. brojila je ukupno 206 učenika, dok je u školskoj godini 2021./2022. brojila 213 učenika. Osnovna škola Maria Martinolića u školskoj godini 2017./2018. godini brojila je 554 učenika, dok je u školskoj godini 2021./2022. brojila 541 učenika. Broj učitelja u promatranom razdoblju veći je za 1 učitelja.

U području osnovnog obrazovanja na području Grada Krka djeluju Osnovna škola Fran Krsto Frankopan osnivača Primorsko-goranske županije koja je jedna od najvećih osnovnih škola na području Primorsko-goranske županije. Škola je djelovala kao jedinstvena ustanova za čitav otok Krk do 2016. godine, kad je provedena reorganizacija mreže osnovnoškolskih ustanova te se osnivaju nove ustanove: Osnovna škola Omišalj s područnom školom Dobrinj i Osnovna škola Malinska-Dubašnica. Nakon provedenih statusnih promjena u sastavu Osnovne škole Fran Krsto Frankopan Krk djeluju osmo razredne područne škole Baška, Punat, Vrbnik i Vrh. Osnovnu je školu u školskoj godini 2021./2022. ukupno upisalo 1.458 učenika u 50 razrednih odjela, od čega je 531 učenik u 27 odjela na području Grada Krka. Broj učitelja je u promatranom razdoblju porastao sa 164 u 2017./2018. godini do ukupno 180 učitelja u 2021./2022. školskoj godini.

Osnovna škola Ivana Rabljanina jedina je osnovna škola na području Grada Raba. Nastava se odvija u matičnoj školi u Rabu i šest područnih škola u naseljima Barbat, Banjol, Mundanije, Supetarska draga, Lopar i Kampur. Samo u matičnoj školi u Rabu organizirana je nastava za učenike predmetne nastave s cijeloga otoka pa se učenici iz okolnih naselja od petog do osmog razreda prevoze u matičnu školu, a u područnim školama organizirana je samo razredna nastava. U školskoj godini 2021./2022., u matičnu školu je ukupno upisano 516 učenika u 27 razrednih odjela. U područnim školama je u školskoj godini 2021./2022. upisano ukupno 181 učenik u 18 razrednih odjela.²⁰ Broj učitelja je u promatranom razdoblju veći za 2 učitelja.

U 2019. godini, u OŠ Ivana Rabljanina Rab i područnoj školi Barbat, kao i OŠ Frane Petrića u Cresu, obilježen je završetak radova na energetske obnovi obuhvaćenih najvećom kapitalnom investicijom Primorsko-goranske županije u školstvu vrijednom 37,3 milijuna kuna. U svrhu daljnje energetske tranzicije i poticanja energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije na otocima, nužno je ulaganja usmjeriti u energetske obnovu svih preostalih ustanova za obrazovanje i predškolski odgoj na otocima budući da djeca, učenici i studenti borave u energetske neadekvatnim uvjetima što iziskuje povećane mjesečne račune za energente i opterećenje za proračune.

¹⁹ Prema podacima Državnog zavoda za statistiku

²⁰ http://os-irabljana-rab.skole.hr/skola/Osnovni_podaci, preuzeto 22. veljače 2023.

Srednjoškolsko obrazovanje

Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja (e Rudnik) na području otoka Lošinja djeluje Srednja škola Ambroza Haračića Mali Lošinj dok je na otoku Cresu područna škola Ambroza Haračića s programom Opće gimnazije. Srednja škola Ambroza Haračića provodi četverogodišnje programe: Opća gimnazija, Hotelijersko-turistički tehničar, Pomorski nautičar, Tehničar za brodstrojarstvo i trogodišnje programe: Kuhar, Konobar, Prodavač, Pomoćni kuhar i slastičar TES. Srednja škola Ambroza Haračića, u razdoblju od 2017. do 2022. godine bilježi neznatno povećanje broja učenika. U školskoj godini 2017./2018. zabilježeno je ukupno 302 učenika, dok je školsku godinu 2021./2022. školu pohađalo ukupno 303 učenika. Ukupan broj nastavnika ostao je isti, 56 nastavnika.

Uvidom u podatke MZO-a za školsku godinu 2021./2022. vidljivo je da na **otoku Lošinja** djeluje srednja škola Ambroza Haračića, s ustrojstvenim djelom na otoku Cresu te broji 283 upisanih učenika i 80 nastavnika. Iako se broj nastavnika povećao s 58 na 80, broj učenika je porastao za 1 u odnosu na školsku godinu 2017./2018. Na području Lošinja, djeluje još Centar odgoja i obrazovanja pri odgojnom domu Mali Lošinj koji ima internu strukovnu školu.

Srednja škola Hrvatski kralj Zvonimir nastavlja tradiciju srednjeg školstva na **otoku Krku** koje je započelo davne 1921. kada je otvorena Mala realna gimnazija, te danas objedinjuje: opću gimnaziju, hotelijersko-turističku školu, ekonomsku školu, trogodišnju ugostiteljsku školu i strojarska zanimanja. U školskoj godini 2021./2022. u srednjoj školi Hrvatski kralj Zvonimir upisano je 358 učenika u 19 odjela, od toga 118 učenika upisalo je 5 odjela gimnazijskog programa, što čini 32,96 % od ukupno upisanih. Broj učenika je veći u odnosu na 2017./2018. školsku godinu za ukupno 35 učenika. Nadalje, 3-godišnji strukovni program upisalo je 76 učenika u 6 odjela, što je 21,23 % od ukupno upisanih učenika. Tijekom školske godine 2021./2022. bilo je zaposleno 80 nastavnika.

Na **otoku Rabu** je srednja škola Marka Antuna de Dominisa Rab koja je osnovana kao samostalna ustanova 15. studenog 1962. godine. Škola djeluje po sljedećim programima: Opća gimnazija, turističko – hotelijerski komercijalist, kuhar, konobar te svake treće godine provodi povremeni upis za obrazovanjem prodavača, autolimara, vodoinstalatera, instalatera grijanja i klimatizacije te slastičara. U školskoj godini 2021./2022. u redovnom obrazovanju škola ima 10 razrednih odjela, 158 učenika i 16 učitelja, što je neznatno povećanje u odnosu na školsku godinu 2017./2018.

Primorsko-goranska županija, kao osnivač otočnih srednjih škola, financira razne programe koji su dio školskog kurikulumu. Kvaliteta srednjoškolskog obrazovanja može se uspoređivati putem prosječne ocjene učenika neke škole ili svih škola u regiji postignutoj na državnoj maturi.

Visoko školstvo i znanost

Na području otoka Cresa i Lošinja nema visoko obrazovnih ustanova. Najveći broj osoba s prebivalištem na području gradova Cresa i Malog Lošinja upisan je na stručne i sveučilišne studije na području Primorsko-goranske županije i u Zagrebu.

Sukladno podacima DZS-a, u akademskoj godini 2020./2021. na stručnom i sveučilišnom studiju bilo je upisano ukupno 397 studenata, od čega 107 s otoka Cresa i 290 s Lošinja.

Studenti s prebivalištem na otoku Krku, pa tako i Gradu Krku, najvećim djelom gravitiraju prema Gradu Rijeci, s obzirom da na otoku Krku ne postoji visokoškolska ustanova, a gradovi Krk i Rijeka dobro su prometno povezani.

Ukupno 584 studenata s otoka Krka upisano je na stručni i sveučilišni studij u Gradu Rijeci, te je 8 studenata upisano na poslijediplomski specijalistički studij te 24 studenata na poslijediplomski doktorski studij. U odnosu na akademsku godinu 2017./2018. vidljivo je smanjenje, posebno na diplomskom i specijalističkom studiju, no povećao se broj upisanih na doktorske studije.

Otok Rab bilježi povećanje broja upisanih studenata kada se promatra Općina Lopar, dok Grad Rab bilježi neznatno smanjenje u sve tri grupe studenata.

Udio studenata i diplomiranih studenata u stanovništvu otoka niži je u odnosu na Primorsko-goransku županiju, dijelom i zbog odljeva visokoobrazovanih osoba u veće gradove ili u inozemstvo. Stoga će **važan izazov u narednom razdoblju biti promjena tih kretanja i stvaranje novih vještina i znanja potrebnih za kreiranje kvalitetnih poslova, transformaciju i održivi razvoj gospodarstva na otocima Primorsko-goranske županije.**

Obrazovanje odraslih

Na području **Grada Malog Lošinja** nalazi se jedna ustanova za obrazovanje i to Pučko otvoreno učilište Mali Lošinj koje je u vlasništvu Grada Malog Lošinja. Temeljne djelatnosti učilišta su: osnovnoškolsko obrazovanje odraslih, osnovno umjetničko obrazovanje, srednjoškolsko obrazovanje odraslih (programi osposobljavanja i usavršavanja), informacijska djelatnost, ostvarivanje i promicanje multikulture nacionalnih i interkulturnih vrijednosti te organiziranje kazališnih, glazbenih, estradnih, filmskih i drugih kulturno-umjetničkih programa vlastite produkcije ili u suradnji s drugim ustanovama.

U **Gradu Cresu** nalazi se Palača Moise koja predstavlja edukacijski centar u sklopu Sveučilišta u Rijeci. Palača izgrađena početkom 16. st. nalazi se u staroj gradskoj jezgri i najveća je renesansna palača na hrvatskim otocima. Palača Moise je znanstveno-edukacijski centar, otočni hub Sveučilišta u Rijeci čija je društvena narav i hibridna namjena posvećena stanovnicima cresko-lošinjskog otočja, svjetskoj akademskoj i istraživačkoj zajednici, kao i svima zainteresiranima za programe.

U **Gradu Krku** pri srednjoj školi Hrvatski kralj Zvonimir kontinuirano se provodi obrazovanje odraslih te je u školskoj godini 2021./2022. započeo novi ciklus obrazovanja odraslih u ugostiteljstvu – program osposobljavanja iz slastičarstva. Cilj je pridonijeti razvoju sustava obrazovanja odraslih koji odgovara potrebama tržišta rada i osigurati polaznicima stručne kompetencije potrebne za nastavak sudjelovanja u cjeloživotnom učenju.

Pučko otvoreno učilište Rab ustanova je za organizaciju kulturnih aktivnosti i obrazovanje odraslih. Osnovano je 1974. godine kao Radničko sveučilište. Tijekom vremena mijenjalo je svoje ustrojbene oblike zadržavajući pritom svoje osnovne djelatnosti, a od 2002. godine djeluje pod današnjim nazivom. Osnivač i vlasnik Učilišta je Grad Rab.

3.1.2. Sport i tehnička kultura

Sport

Sport i rekreacija predstavljaju jednu od najvažnijih društvenih aktivnosti na **otocima Cres i Lošinj**.

U 2016. godini zabilježen je veliki uspjeh creskog jedriličara na Olimpijskim igrama u Riju²¹. Otok Cres u 2021. godini ima jednog kategoriziranog sportaša pri Hrvatskom olimpijskom odboru, dok ih je na razini Primorsko-goranske županije 242.

O važnosti i kvaliteti sporta govori i činjenica da je Grad Mali Lošinj osvojio titulu Europskog otoka sporta za 2020. godinu.

Sportska infrastruktura Grada Cresa uključuje 1 nogometni stadion i igralište, 1 sportsku dvoranu te 1 teniski centar, dok sportsku infrastrukturu Grada Malog Lošinja čini 1 bočalište, 1

²¹ Igor Marenić osvojio je 2016. godine na Olimpijskim igrama u Riju prvu hrvatsku zlatnu olimpijsku medalju u jedrenju.

nogometni stadion i igralište, 1 sportska stijena te 3 teniska centra. Nedavno je na području Grada Cresa dovršen projekt izgradnje sportskog igrališta na otvorenom – fitness street workout parka – odobrenog u sklopu natječaja „Razvoj opće društvene infrastrukture u svrhu podizanja kvalitete života stanovnika LAG-a“.

Na području **otoka Krka** u 2021. godini bilo je registrirano ukupno 33 udruge iz područja sporta, a na otoku Rabu 72. Prema dostupnim podacima za otok Krk, sportsku uspješnost na službenim natjecanjima, članova i sportskih momčadi, čak 31 % sportskih klubova ima neki od plasmana na prva tri mjesta na nacionalnom natjecanju, 18,2% ih nastupa na nacionalnim natjecanjima i završnicama, 27,3 % nastupa na gradskoj i županijskoj razini natjecanja, dok ih 22,7 % ne sudjeluje na organiziranim sportskim natjecanjima. Treba istaknuti da 14,3 % sportskih udruga ima članove koji su kategorizirani sportaši prema kriterijima Hrvatskog olimpijskog odbora. Ukupno je 29 stručnih osoba u nekom obliku ugovornog radno-pravnog odnosa. Od ukupnog broja sportskih klubova njih 22,7 % posjeduje vlastitu sportsku infrastrukturu, 4,5 % ih ima prostor dobiven u koncesiju, a 54,5 % sportskih klubova iznajmljuje prostor kao oblik nekomercijalnog najma, dok njih 18,2 % snosi troškove komercijalnog najma. Prema dostupnim podacima svi sportski kolektivi imaju ukupno 1.261 člana. Grad Krk sadrži nekoliko javnih prostora od kojih se više njih koristi za funkcioniranje postojećih klubova: Dvorana osnovne škole Fran Krsto Frankopan koja se koristi za više sportova (odbojka, košarka, atletika, karate, mažoretkinje, streljaštvo, alpinizam, rekreacijske grupe), Mala i velika dvorana srednje škole Hrvatski kralj Zvonimir u vlasništvu Primorsko-goranske županije, a u korist klubovima: Judo, Košarka, odbojka, sportska škola za djecu, veterani nogometnog kluba Krk, rekreacija. Nadalje tu je i otvoreno vanjsko igralište srednje škole. Na otoku se nalazi Sportsko rekreacijska zona Josip Pepi Uravić koju koriste: NK Krk, Boćarski klub Krk, Atletski klub Krk. Dvoranu osnovne škole Vrh koriste: Karate klub, rekreacija, i Centar aktivnosti Krk. Uz navedeno tu je i vanjski sportski teren za bazične i fizičke pripreme za sve uzraste.

Na području **Grada Raba** (u Palitu), izgrađen je novi sportski kompleks za mali nogomet, rukomet i košarku te tribine sa 300-tinjak sjedećih mjesta.²² Osim toga izgrađen je i manji objekt sa sanitarnim čvorom koji služi za zapisničarske i delegatske aktivnosti. Korištenje svih igrališta je uglavnom besplatno, a njime upravlja tvrtka Dundovo d.o.o. Na području grada Raba postoje dvije sportske dvorane i to: sportska dvorana u Palitu i dvorana u sklopu škole u Banjolu. Nogometno igralište izgrađeno je u Banjolu – Blato, a igrališta za male sportove izgrađena su u Kamporu, Palitu, Banjolu (kamp) i Barbatu. Teniska igrališta izgrađena su u Suhoj Punt i Rabu. Boćališta su izgrađena u Banjolu (kamp) i Kamporu – Suhoj panti. U sportskoj zoni R 61 u Barbatu koristi se motokros staza izvedena na prirodnom terenu.

U Omišlju se nalaze sljedeći sportski objekti: nogometno igralište Pušća, vanjsko školsko igralište, sportska dvorana osnovne škole, malo igralište Bjanižov, boćalište (jog) kod spomen-parka Sv. Mikul, klupski prostori V.K. „Glagoljaš“, klupski prostori ŠRD „Zubatac“, a u Njivicama igralište Kijac i pomoćni sportski tereni kod hotela Beli Kamik.

U 2018. godini dovršena je i izgradnja školske sportske dvorane OŠ Fran Krsto Frankopan Krk – područna škola Punat. Na području Općine Punat Puntarska draga je omiljena i jedna od najsigurnijih destinacija za surfere. Ronilački centri (Octopussy, Magic Dive Taucher Treff, Euro Divers Croatia, Hang Loose Diving) organiziraju ronjenje i škole ronjenja. Pješačenje/trekking/cikloturizam odvija se obližnjim uzvisinama po označenim pješačkim

²² <https://www.gk-rab.hr/> Strategija razvoja Grada Raba do 2030. godine

biciklističkim stazama. Automatska streljana i igrališta za, mali nogomet, rukomet, košarku, stolni tenis i mini-golf.

Na području Općine Vrbnik ne postoji sportska dvorana nego mještani imaju pravo koristiti sportsku dvoranu u Krku gdje općina plaća najamninu za određene dane u tjednu kada su prostori u navedenoj dvorani na raspolaganju mještanima Vrbnika. U sklopu osnovne škole u Vrbniku nalazi se igralište za nogomet, košarku i rukomet. Vrbničke pješačke staze predstavljaju dio opsežnijeg projekta pod nazivom „otočka transversala“. Na raspolaganju su četiri rute šetnica:

1. Vrbnička planinarska obilaznica, dužina staze: 25 km
2. Putovima Frankopana dužina staze: 20 km
3. Hodočasnički put, dužina staze: 8 km
4. Putovima vrbničkih težaka, dužina staze: 22 km

Poseban značaj za sport i rekreaciju ima Školska športska dvorana locirana uz područnu OŠ Frana Krste Frankopana u Malinskoj, koja je 2009. godine izgrađena, uređena i opremljena sredstvima općine Malinska – Dubašnica, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture i Primorsko-goranske županije. Površina dvorane je 2073 kvadratnih metara, udovoljava standardima definiranih od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa za potrebe škola, no udovoljeni su i zahtjevi lokalne zajednice, pa je projektirana trodijelna dvorana za različite ciljne korisnike. Izgrađena je kao prva otočna športska dvorana standardnih dimenzija, sa 320 sjedećih mjesta na tribinama i 200 stajaćih mjesta. Ova dvorana se koristi i kao društveni centar šire zajednice za održavanje športskih, društvenih, kulturnih i turističkih aktivnosti.

U Općini Lopar je 2022. godine otvorena sportska dvorana Lopar. Primorsko-goranska županija je u izgradnju sportske dvorane u Loparu uložila milijun kuna.

Sagrađena sportska infrastruktura u razdoblju 2016. – 2020.:

- dvostazno boćalište – Punat
- nove školske dvorane u Puntu i Baški
- street workout park Punat
- polivalentno igralište Dražine u Malinskoj
- igralište malih sportova Palit (Rab) koje obuhvaća terene za mali nogomet, rukomet i košarku te tribine s 300-tinjak sjedećih mjesta i manji prateći objekt
- rekonstrukcija objekata sportske infrastrukture u razdoblju 2016. – 2020.
- natkriveno boćalište – Krk
- postavljena rasvjeta – NK Vihor Baška
- nabavljeni aluminijski golovi i klupe za pričuvne igrače NK Rab

Ukupan broj biciklističkih ruta na otoku Krku je 28 s ukupno 646,4 km, na otoku Rabu 10 s ukupnom površinom od 167,3 km, na otoku Lošinju 10 s površinom od 182 km te otok Cres s 3 rute površine 101 km.

Kroz aktivnost nadležnog UO za odgoj i obrazovanje u posljednjih petnaestak godina Primorsko-goranska županija je sufinancirala izgradnju niza školskih sportskih dvorana: u Dobrinju, Puntu, Baški, Malinskoj.

Na **otocima** Primorsko-goranske županije postoji određena sportska infrastruktura no navedeno je nedostavno za sport i rekreaciju za sve ciljne skupine građana. Također evidentan

je manjak stručnog kadra u sportu. Važno je napomenuti kako je u nadolazećem razdoblju nužan nastavak ulaganja u sportsku infrastrukturu, razvoj kompetencija i potencijala osoba uključenih u aktivnosti sportskih klubova, nastavak digitalizacije, uspostava modela upravljanja razvojem sportsko-rekreativnih sadržaja kao i povećanje osoba uključenih u sportsko-rekreativne te zdravstveno usmjerene programe, kako bi se dalje unaprijedila kvaliteta života i zadovoljstvo stanovnika otoka Primorsko-goranske županije.

Na području otoka Krka potrebno je ulagati u rekonstrukciju sportskih dvorana, razvoj sportsko-rekreativnih zona, renovaciju i izgradnju igrališta, uređenje bočališta, uređenje nogometnog igrališta, u uređenje sportske infrastrukture na otvorenom i zatvorenom. Potrebe na području otoka Lošinja i Cresa ne razlikuju se bitno od preostalih otoka Primorsko-goranske županije te se ogledaju u kroz potrebe za izgradnju ili obnovu sportsko rekreativne infrastrukture otvorenog i zatvorenog tipa (dvorane, biciklističke staze, prijelazi pješački, parkirališta za bicikle i pješačke staze).

U Općini Lopar u 2022. godini, otvorena je nova sportska dvorana koja predstavlja značajan doprinos kvaliteti života stanovnika Općine Lopar, ali i otoka Raba. Sportska dvorana na usluzi je svim generacijama, kao i djeci iz područne škole u Loparu.

Tehnička kultura

Krovna županijska organizacija, **Zajednica tehničke kulture Primorsko-goranske županije** ima zadaću da potiče i promiče ukupne aktivnosti tehničke kulture na području Županije, usklađuje aktivnosti svojih članica, skrbi o unapređivanju stručnog rada i osposobljavanju stručnih djelatnika te unapređuje dostignuća u tehničkoj kulturi. Zajednica tehničke kulture može obavljati i gospodarske, društvene i druge izvan gospodarske aktivnosti, koje u skladu sa zakonom mogu obavljati udruge tehničke kulture. Zajednica tehničke kulture Primorsko-goranske županije okuplja 5 saveza, 3 gradske zajednice (Rijeka, Mali Lošinj i Opatija), ustanovu u tehničkoj kulturi (Dom mladih – Rijeka), tvrtku (Teh-nova d.o.o. Rijeka) i 45 udruga građana.²³

Utjecaj naprednih tehnologija na javne usluge otoka Primorsko-goranske županije može učiniti javne servise dostupnijim i jeftinijim, a pružatelje usluga produktivnijima. Nove tehnologije utječu na školstvo i sve ostale društvene aktivnosti. Analiza stanja ukazuje na činjenicu da se udruge, posebice one iz tehničke kulture, mogu više uključiti i poticati bavljenje naprednim tehnologijama. **Poseban izazov budućeg razdoblja biti će kako značajnije uključiti nove tehnologije u javne servise, školstvo te civilni sektor, razvijati i usvajati** pritom inovativna rješenja u funkciji pametnih otoka, sela i gradova.

Obrazovanje i osposobljavanje te formalno i neformalno učenje pruža kvalifikacije i vještine potrebne za konstruktivno sudjelovanje u društvu i na tržištu rada. **Stanovnicima otoka Primorsko-goranske županije treba znanja, vještina i kompetencija za život u današnjem dinamičnom i digitalnom svijetu.** Stupanj obrazovanja i informatička pismenost stanovnika je znatno veća nego u Gorskom kotaru i priobalju. Neformalno obrazovanje postoji. Rezultati na državnoj maturi bolji su od županijskog prosjeka. **Školstvo** se, međutim, sporo prilagođava novim trendovima i **ne educira mlade dovoljno u područjima koja su od strateškog značaja za razvoj otoka Primorsko-goranske županije.** Posebno se to odnosi na područje integralnog upravljanja obalnim područjem koje u sebi obuhvaća i ekološku i pomorsku komponentu, zeleno-plavi i niskouglični razvoj.

23 https://www2.pgz.hr/doc/uo_kultura_sport/Strategije-razvoja/Plan-razvoja-tehnicke-kulturePGZ2022-2027.pdf

Iz svega navedenog, može se zaključiti da se Razvojne potrebe u tehničkoj kulturi otoka Primorsko-goranske županije, mogu sažeti kako slijedi:

- ravnomjernija rasprostranjenosti udruga iz područja tehničke kulture na otocima ili potreba za djelovanjem većeg broja udruga na otocima
- povezivanje udruga i projektno surađivanje radi multiplikacije tehničko-administrativnih kapaciteta
- poboljšanje sadržaja i programa iz područja tehničke kulture za socijalnu inkluziju, uvođenje inovativnih sadržaja i pristupa
- poticanje žena na veću inkluziju u djelatnostima vezanim uz tehničku kulturu

3.1.3. Zdravstvo i socijalna skrb

Zdravstvo

Gradovi Cres i Mali Lošinj, uz Primorsko-goransku županiju, ulažu znatna financijska sredstva u zdravstveni standard građana. Ulaganja u zdravstvo u Gradu Mali Lošinj u 2021. godini iznosila su ukupno 1.197.493 kune (158.935 eura), a Grad Cres uložio je 890.565 kuna (118.198 eura). Slijedi ga Grad Rab s 455.737 kuna (60.487 eura) i Općina Omišalj s iznosom od 412.395 kuna (54.734 eura). Grad Krk uložio je 379.426 kuna (50.358 eura).

Zdravstvena zaštita na području Primorsko-goranske županije, otoka Cresa i Lošinja, te otoka Krka i Raba organizirana je na temelju Mreže javne zdravstvene službe. Primorsko-goranska županija osnivač je sljedećih zdravstvenih ustanova na primarnoj i sekundarnoj razini zdravstvene zaštite koje djeluju na otocima: Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, ispostave Cres i Mali Lošinj, Zavod za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije, Lječilište Veli Lošinj i ispostava Doma zdravlja Primorsko-goranske županije – Dom zdravlja dr. Dinko Kozulić. Dom zdravlja Primorsko-goranske županije obavlja hemodijalizu na Rabu i Malom Lošinju, održava stacionar s 14 kreveta također na Malom Lošinju, te pet mobilnih timova palijativne skrbi.

Primarnu zdravstvenu zaštitu na području **Grada Cresa i Malog Lošinja** obavlja Dom zdravlja dr. Dinko Kozulić.

Dom zdravlja Primorsko-goranske županije s ispostavom u **Gradu Krku** obavlja sljedeće zdravstvene djelatnosti primarne zdravstvene zaštite: opća medicina, stomatološka ordinacija, pedijatrija, ginekologija, fizikalna medicina i rehabilitacija, radiologija, specijalističke usluge – oftalmologija i internist, medicinski biokemijski laboratorij, medicina rada, turistička ambulanta, patronaža, njega u kući i sanitetski prijevoz. Na području Grada Krka u zgradi u kojoj se obavljaju zdravstvene djelatnost nema osiguranih smještajnih kapaciteta za skrb bolesnika i ista se ne koristi za višednevno zadržavanje bolesnika.

Na području **Grada Raba** se nalazi Dom zdravlja Primorsko-goranske županije – Ispostava Rab i Hitna medicinska pomoć. Dom zdravlja obuhvaća djelatnosti opće medicine, zdravstvene, stomatološke zaštite i patronažu, a pod ingerencijom je Doma zdravlja Primorsko-goranske županije. Zbog velikog broja turista na području Grada Raba utemeljena je i turistička ambulanta. Na otoku Rabu djeluje Psihijatrijska bolnica Rab (danas Insula)²⁴ koja nudi niz modernih pristupa liječenju, te prati najnovije trendove u psihijatriji. Bolnica, koja je danas u vlasništvu Primorsko – goranske županije, smještena je u naselju Kampor. Raspolaže s 480 kreveta i zapošljava 243 djelatnika od čega je veći broj zdravstvene struke.

²⁴ https://www.bolnicarab.hr/upload/Financije%202022/Izvjescje_o_izvršenju_financijskog_plana_za_I-XII_2022.pdf, preuzeto 12. travnja 2023.

Struktura pobola na otocima Primorsko-goranske županije u 2021. godini slična je strukturi pobola u Primorsko-goranskoj županiji. Tri najčešća uzroka pobola su novotvorine (koje uključuju bolesti usana, usne šupljine, grkljana, ženskih spolnih organa), endokrine bolesti, bolesti prehrane i bolesti metabolizma i vezivnog te bolesti cirkulacijskog sustava. Prema podacima Nastavnog zavoda za javno zdravstvo, na otocima Cres i Lošinj najveći broj žena i muškaraca, 11,43 % iz Grada Cresa i 9,81 % iz Grada Malog Lošinja preminulo je od bolesti cirkulacijskog sustava. Grad Krk u 2021. godini ima najveći broj preminulih, 10,22 % od bolesti dišnog sustava, kao i Grad Rab, 10,95 %, te Općina Vrbnik 14,07 %. Ostale općine otoka Primorsko-goranske županije imaju nešto veći broj preminulih od bolesti cirkulacijskog sustava. Kvaliteta življenja danas je povezana s dostupnošću osnovnih javnih usluga poput **zdravstva i školstva** te pokrivenošću **sustavom socijalne skrbi** koji osigurava dostojanstven život svim skupinama stanovništva. Otoci Primorsko-goranske županije su zbog svojih prirodnih i klimatskih uvjeta privlačne sredine za život, ali prometna izoliranost i mala gustoća naseljenosti čine postojanje određenih usluga na otocima ekonomski neisplativim. Kako kvaliteta i dostupnost zdravstvene zaštite predstavlja osnovnu potrebu građana, poduzimat će se aktivnosti na njenom unaprjeđenju na način da će se otočne jedinice lokalne samouprave snažnije uključivati u osiguravanje uvjeta za popunjavanje Mreže javne zdravstvene službe te pružanje zdravstvene zaštite stanovništvu iznad utvrđenih standarda. Budući da je na manjim i slabije naseljenim otocima posebno izražena nedostupnost zdravstvene zaštite, nastavit će se s ulaganjima u unaprjeđenje postojećih i razvoj novih modela pružanja usluga zdravstvene zaštite kako bi se barem približilo dostupnost i kvalitetu zdravstvene zaštite otoka u odnosu na kopno. Na otocima je nužno potrebna energetska obnova zastarjelih zgrada u području zdravstva i socijalne skrbi.

U Lječilištu Veli Lošinj, javnoj zdravstvenoj ustanovi na području otoka Lošinja, prošle je godine završena treća faza obnove objekata no nužno je energetski obnoviti i preostale objekte u cijelome kompleksu. Projekt obnove Lječilišta uključuje 6 faza, a Primorsko-goranska županija dosad je u njega uložila 70 milijuna kuna. Revitalizacija Lječilišnog centra Veli Lošinj jedan je od najvećih županijskih investicijskih zahvata u objekte zdravstva s ciljem podizanja kvalitete i proširenje zdravstvenih i pratećih usluga same Ustanove, otoka Lošinja i regije Kvarnera kao destinacije zdravstvenog turizma, priopćeno je iz PGŽ-a.

Na području otoka Raba, u 2021. godini obnovljeni su i otvoreni prostori „Insule – županijske specijalne bolnice za psihijatriju i rehabilitaciju“ s čime je Primorsko-goranska županija u zadnjih 20 godina uložila oko 10 milijuna eura. Time je omogućen značajan iskorak u pružanju zdravstvenih usluga, primarno građanima Raba kao i cijelog otoka, no bolnica zahtjeva dodatno ulaganje u energetska obnova preostalih dijelova zgrade također kao i domovi zdravlja na području otoka Krka, Cresa, Lošinja i Raba.

Socijalna skrb

Socijalnu zaštitu na otocima Cres i Lošinj provodi Centar za socijalnu skrb Cres-Lošinj. Djelatnost Centra za socijalnu skrb Cres-Lošinj odvija se u sjedištu Centra u Malom Lošinj u uredu u Cresu. Briga o starijim osobama pruža se u Domu za starije osobe Marko A. Stuparić, Veli Lošinj. Dom je javna ustanova, osnovana od strane Primorsko-goranske županije, koja pruža usluge njege, medicinske zaštite, socijalnog rada, fizikalne terapije i radno-okupacione aktivnosti. Dom pruža usluge na dvije lokacije: u sjedištu ustanove u Velom Lošinj i dislociranoj jedinici Doma u Cresu. Dom osigurava smještaj za ukupno 93 korisnika o kojima brine 40 zaposlenih osoba, od čega se u jedinici Veli Lošinj osigurava smještaj za 73 korisnika, a u dislociranoj jedinici u Cresu za 20 korisnika.

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike otoci Cres i Lošinj uz otok Rab, bilježe najmanji udio korisnika socijalne skrbi. Samo 16 osoba prima zajamčenu minimalnu naknadu, 125 prima jednokratnu naknadu, 62 osobe primaju osobnu invalidninu. Na otoku Krku i Rabu djeluju ispostave Centra za socijalnu skrb. Važno je napomenuti da od ukupnog broja stanovnika otoka Krka samo 0,1 % koristi zajamčene minimalne naknade, dok udio na razini Primorsko-goranske županije iznosi 0,5 %.

Na području Grada Krka uspostavljen je Centar za socijalnu skrb Krk i Dom za starije i nemoćne Mali Kartec kapaciteta 148 korisnika.

Grad Rab je uložio značajna sredstva u rekonstrukciju zgrade doma za starije i nemoćne osobe i u suradnji sa Primorsko-goranskom županijom otvorio dom kapaciteta oko 35 osoba. Gradsko društvo Crvenog križa Rab osnovano je 1962. godine.

U pogledu institucionalnih i izvaninstitucionalnih oblika skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom postojeći kapaciteti na otocima su nedovoljni.

Dobro zdravlje i dobrobit ključni su za sposobnost ljudi da ostvare svoj puni potencijal i doprinesu kvaliteti života i razvoju društva, pa tako i otoka Primorsko-goranske županije, koje se suočava s brojnim izazovima. Sustav socijalne skrbi koji pokriva otoke Cres i Lošinj te otoke Krk i Rab suočava se sa otežanom mobilnošću i nedostatkom odgovarajućeg kadra. Kako bi se osigurao jednaki pristup svim zdravstvenim i socijalnim uslugama, potrebna je prilagodba suvremenim uvjetima rada i života. Nadalje, naglasak treba biti na ranim preventivnim mjerama koje stvaraju uvjete za dobro tjelesno i mentalno zdravlje stanovništva. Potrebno je uložiti dodatne napore u cilju prevladavanja starenja i iseljavanja stanovništva u rijetko naseljenim dijelovima otoka Primorsko-goranske županije. To je posebice vidljivo na otocima lošinjskog arhipelaga (Unije, Susak, Ilovik, Vele Srakane i Male Srakane) gdje treba uvažavati potrebe stanovništva i održavati već dosegnuti socijalni i zdravstveni standard. Poduzimat će se aktivnosti na poboljšanju otočnog sustava socijalne skrbi koje je važno u kontekstu razvoja institucija koje skrbe o mladima, pružanja podrške djeci s poteškoćama u razvoju i njihovim roditeljima te skrbi o starijim i nemoćnim osobama. Ostanuku i naseljavanju stanovništva na otocima doprinosi i sustav odgoja i obrazovanja koji će se razvijati u skladu s ciljevima gospodarskog razvoja otoka Primorsko-goranske županije te na način da bude poticajan za zasnivanje obitelji. Posebno će se provoditi aktivnosti na poticanju uloge civilnog društva u pogledu pružanja socijalnih i obrazovnih usluga, te stvaranju društvenih sadržaja za mlade. Poticajnim mjerama za zapošljavanje i mjerama stambenog zbrinjavanja deficitarnog kadra motivirat će se njihov ostanak i rad na otocima.

Ističe se potreba ulaganja u energetske obnovu domova za starije na području Grada Krka i otoka Lošinja.

3.1.4. Organizacije civilnog društva

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, na dan 1. rujna 2023. godine na **otocima Cres i Lošinj** bilo je registrirano ukupno 179 udruga, što predstavlja udio od 4,7 % u ukupnom broju registriranih udruga u Primorsko-goranskoj županiji, gdje je u 2023. godini registrirano ukupno 3.781 udruga. Od ukupnog broja udruga, na području Grada Malog Lošinja registrirana je 131 udruga, dok je na području Grada Cresa registrirano njih 48. Od ukupnog broja od 179 registriranih udruga, njih 59 djeluju u području kulture i umjetnosti, 44 u području sporta, 22 u području obrazovanja, znanosti i istraživanja, 38 u području zaštite okoliša i prirode, 20 u području ljudskih prava.

Na otocima djeluje Lokalna akcijska grupa „Kvarnerski otoci“ (LAG), koja je osnovana i djeluje u cilju promicanja ruralnog razvoja putem lokalnih inicijativa i partnerstava, poboljšanja ruralnih životnih i radnih uvjeta, diversifikacije gospodarskih aktivnosti, osiguravanju protoka informacija i transfera znanja za napredak u razvoju ruralnog gospodarstva i lokalne zajednice, razvijanju sinergije i umrežavanju između svih subjekata kojima je u interesu doprinijeti razvoju ruralnih područja. Lokalna akcijska grupa (LAG) je partnerstvo predstavnika javnog, gospodarskog i civilnog sektora određenog ruralnog područja koje je osnovano s namjerom izrade i provedbe lokalne razvojne strategije tog područja, a čiji članovi mogu biti fizičke i pravne osobe.

Lokalna akcijska grupa je tijelo osnovano u EU sa svrhom podrške ruralnom razvoju. Pravni oblik LAG-a je Udruga registrirana sukladno Zakonu o udrugama. Cilj LAG-a je stvoriti uvjete za pristupanje strukturnim fondovima Europske unije te osigurati razvitak ruralnog područja putem otvaranja novih radnih mjesta. Područje LAG-a²⁵ pripada Primorsko-goranskoj županiji i obuhvaća otoke Cres, Krk i Lošinj, odnosno 9 jedinica lokalne samouprave: gradove Cres, Krk i Mali Lošinj, općine Baška, Dobrinj, Malinska-Dubašnica, Omišalj, Punat i općinu Vrbnik. Područje LAG-a ima površinu od 885,96 km², a na području LAG-a živi 30.378 stanovnika ili 10 % ukupnog stanovništva Primorsko-goranske županije.

Uz udruge, na otocima djeluju i druge organizacijske strukture, čiji članovi imaju ciljeve i odgovornosti od općeg interesa te koji djeluju kao posrednici između javnih vlasti i građana. Neke od organizacija civilnog društva su i zaklade, fundacije, ustanove (vrtići, škole, knjižnice i dr.) te mjesni odbori.

Na otoku Krku evidentirano je 64 udruga u kulturi i umjetnosti, 65 u području sporta, 41 u području obrazovanja, znanosti i istraživanja, 40 u području zaštite okoliša i prirode, 23 u području ljudskih prava.

Na otoku Rabu djeluje ukupno 100 udruga od čega na području Grada Raba 86, a na području općine Lopar 16 udruga. Od ukupnog broja, 8 udruga je u tehničkoj kulturi, 39 u području sporta, a preostale udruge su u području kulture.

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, na dan 1. rujna 2021. godine na otocima Cres i Lošinj bilo je registrirano ukupno 6 udruga iz područja tehničke kulture, što čini udio od 2,97 % od ukupnog broja registriranih aktivnih udruga na otocima Cres i Lošinj. Udio udruga iz područja tehničke kulture u ukupnom broju udruga tehničke kulture u Primorsko-goranskoj županiji (kojih je 2021. godine bilo 194) iznosi 3 %.

Na području **otoka Krka** djeluje 9 udruga u tehničkoj kulturi.

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave na području **Općine Lopar** bilo je registrirano ukupno 16 udruga. Međutim, nije registrirana niti jedna udruga iz područja tehničke kulture. Na području **Grada Raba** bilo je registrirano 8 udruga iz područja tehničke kulture što čini udio od 7,27 % od ukupnog broja registriranih aktivnih udruga.

Kada se govori o kapacitetima organizacija civilnog društva na otocima, potrebno je istaknuti pokazatelj da je na otoku Krku registrirano najviše aktivnih udruga. Njihova aktivnost vidljiva je provedbom projekata i inicijativa kojima se doprinosi poboljšanju kvalitete života otočnog stanovništva kroz područja održivog razvoja, zdrave i ekološki uzgojene hrane i zdrave prehrane, sanacije i očuvanje okoliša te zaštite vode i zraka te energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije. Primjer takvih akcija udruge „Moj otok“ je uklanjanje azbesta iz životnih sredina čijim je desetogodišnjim provođenjem stvoren prepoznatljiv brend koji se preko svih učesnika prenosi na cijelu zajednicu, a stvoren je i interes kod jedinica lokalnih samouprava te danas sve veći broj učestvuje u direktnom sufinanciranju svojih mještana u uklanjanju azbestnih krovova i fasada. Prva u Hrvatskoj je to prepoznala i podržala Općina Punat. Organizacijama biciklijada doprinosi se razvoju cikloturizma, e-mobilnosti i aktivnog

²⁵ <https://www.kvarnerski-otoci.hr/>

odmora na otoku Krku, a cilj biciklijada je promocija destinacija te dodatna turistička ponuda u predsezonskom i posezonskom razdoblju, popularizacija i promocija električnih bicikala, edukacija stanovništva, bolja komunikacija i promet među otocima i s kopnom, razvoj komunikacije između svih zainteresiranih subjekata (JLS-i, TZ-i, iznajmljivači, gospodarski subjekti vezani uz cikloturizam, javna poduzeća, biciklističke udruge, turističke agencije i dr).

U 2023. godini među krčkim organizacijama civilnog društva ističe se udruga Obala naših unuka projektom "Plava vreća protiv smeća", udrugu Eko Kvarner provodit će projekt "Osnivanje i optimizacija energetske zadruge i energetske zajednice na hrvatskim otocima", otočni lovci, članovi Lovačkog društva Šljuka 1924 Omišalj uredit će staze i puteve, Katedra Čakavskog sabora Kornić provodit će projekt katalogizacije glagoljskih pojava otoka Krka, članovi Udruge sopaca otoka Krka dugi niz godina provode Školu kanta. Članice udruženja Žene za otok projektom "Na pola puta" koji povezuje žene s tri otoka Krka, Paga i Pašmana primjer su umrežavanja otočnih udruga.

Na području otoka Lošinja aktualni su projekti očuvanja i promocije vodenih biotopa – Osorske lokve Društva naša djeca, promicanja i oživljavanja hrvatske baštine Udruga za promicanje vizualne i multimedijalne kulture Artour – Nerezine. Značajna je i Zajednica Talijana Mali Lošinj s projektima očuvanja povijesti, jezika i kulture Talijana na području Lošinja. Naše nebo - Udruga za zaštitu noćnog neba ima za cilj očuvanje prirodnog noćnog neba i krajobraza, prirode, okoliša i bioraznolikosti kao temeljnih vrijednosti društva, te prihvatljivo gospodarenje prirodnim resursima primjenom odrednica održivog razvoja i energetske učinkovitosti, te poticanje inovatorstva na području svjetlotehnike. Klub pomoraca Lošinj svake godine u rujnu organizira veslačku regatu tradicionalnih lošinskih brodica/barki tipa pasara u uvali Augusta, tijekom godine organizira razna predavanja i izložbe na temu pomorstva i vezanih uz pomorstvo. U sklopu manifestacije "Lošinjskim jedrima oko svijeta" članovi prezentiraju i podučavaju vještine vezivanja mornarskih čvorova i slične vještine vezane uz pomorstvo i život na moru.

Udruga rapskih samostreličara sa svojim sekcijama – od bubnjara, plemićke svite predvođene knezom rapskim, do plesača, topnika i naravno vitezova samostreličara već tradicionalno sudjeluje u ceremonijama otvaranja Rabske fjere.

Udruga ovčara – Lopar djeluje na objedinjavanju i poticanju rada svojih članova radi razvoja i unapređenja ovčarstva i ovčarskog gospodarstva. Godinama je provodila krvna testiranja ovaca svojih članova kako bi došlo do priznanja "Rapske ovce" kao autohtone izvorne pasmine ovce Republike Hrvatske.

Udruga „Kocka“ za djecu i mlade Rab bavi se slobodnim vremenom djece i mladih pokušavajući promijeniti dosadašnju rutinu djeci i mladima na otoku kao i ponuditi sadržaje do kojih prije toga nisu mogli doći.

Budući su sredstva za osnovne troškove rada i projekata udruga nedostatna, projekti i programi organizacija civilnog društva financiraju se iz više izvora financiranja kao što su nacionalni izvori, sredstva Europske unije, sredstva županija i jedinica lokalne samouprave, vlastiti izvori poput članarina ili prodaje vlastitih usluga/proizvoda te crowdfunding kampanje, donacije/sponzorstva.

Treba naglasiti da nema jedinstvenog sustava praćenja aktivnih udruga, raspodjele donacija te učinaka potpora udrugama. Također za potrebe pripreme projekata udrugama najčešće nedostaju stručne osobe, pri čemu ne postoji mogućnost korištenja državnih potpora za razne vidove zapošljavanja.

Razvoj društva zahtijeva funkcionalne zajednice i aktivno građanstvo pa je na lokalnoj upravi zadatak da stvori uvjete za sudjelovanje stanovnika. Također, važno je jačati društvenu uključenost na dobrobit djece i mladih. Ovo uključuje promicanje dobrobiti djece i mladih kroz odgojno-obrazovni sustav te snažnije uključivanje i poticanje na kritičko mišljenje.

Razvojne potrebe na otocima, vezane uz civilno društvo, proizlaze iz niske razine participacije stanovništva u programima lokalne zajednice i nedovoljne sinergije civilnog sektora s ostalim lokalnim dionicima (javnim i privatnim), dok se razvojni potencijali uočavaju u umrežavanju udruga na EU, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini i provedbi modela kroz platformu pametnih otoka.

Tablica 2. Razvojni problemi i potrebe otoka PGŽ u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Razvojni problemi otoka PGŽ u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nedostatan broj i kapacitet predškolskih ustanova</i> • <i>Nedovoljan organizirani prijevoz za djecu predškolskog i školskog uzrasta</i> • <i>Neusklađenost obrazovanja s potrebama tržišta rada</i> • <i>Nepovezanost programa tehničke kulture s obrazovnim i gospodarskim sektorom</i> • <i>Starenje stanovništva i smanjenje broja mladog stanovništva</i> • <i>Nedostatno održavanje kulturnih događanja izvan turističke sezone</i> • <i>Nepostojanje modela upravljanja kulturnom baštinom</i> • <i>Nedostatak ustanova za kulturu</i> • <i>Nedostatna infrastruktura za sport i rekreaciju za sve ciljane skupine građana</i> • <i>Nedostatak stručnog kadra u sportu</i> • <i>Nedovoljno razvijena svijest o potrebi bavljenja sportom</i> • <i>Nedostatak liječnika pojedinih specijalizacija</i> • <i>Manjak liječnika posebice u ljetnim mjesecima</i> • <i>Nedovoljni kapaciteti za smještaj starih i nemoćnih osoba</i> • <i>Nedovoljni institucionalni i izvaninstitucionalni oblici skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom</i>
Razvojne potrebe otoka PGŽ u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nastavak ulaganja u predškolske ustanove</i> • <i>Povezivanje potreba gospodarstva i strukovnog obrazovanja</i> • <i>Unaprijediti pronatalitetnu politiku te ostale politike i programe za povećanje broja stanovnika i broja djece</i> • <i>Dodatno valorizirati autohtona folklorna događanja te očuvati i promovirati lokalne jezične i glazbene osobitosti</i> • <i>Izgraditi višenamjenske prostore za potrebe cjeloživotnog obrazovanja, kino dvorane, kulturna događanja</i> • <i>Povećati svijest građana o važnosti bavljenja sportom i sportskom rekreacijom</i> • <i>Izgraditi i rekonstruirati infrastrukturu za sport i rekreaciju</i> • <i>Osigurati sufinanciranje školovanja stručnog kadra u sportu</i> • <i>Ravnomjernije rasprostranjenosti udruga iz područja tehničke kulture na otocima</i> • <i>Povezivanje udruga i projektno surađivanje radi multiplikacije tehničko-administrativnih kapaciteta</i> • <i>Poboljšanje sadržaja i programa iz područja tehničke kulture za socijalnu inkluziju, uvođenje inovativnih sadržaja i pristupa</i> • <i>Poticanje žena na veću inkluziju u djelatnostima vezanim uz tehničku kulturu</i> • <i>Ulagati u infrastrukturu i opremljenost hitnih službi (sanitetski helikopteri, brze brodice, heliodromi, lučka pristaništa, sanitetska vozila)</i> • <i>Brži razvoj telemedicine</i> • <i>Uvođenje mobilnih ambulanti</i> • <i>Unaprijediti skrb i društvene programe za starije osobe, socijalno uključiti starije osobe u društvene aktivnosti lokalnih zajednica</i> • <i>Povećati kapacitete institucija za brigu o starijim osobama uz stalni napredak u podizanju kvalitete smještaja i zdravstvene skrbi korisnika</i>

3.2. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA NA PODRUČJU GOSPODARSTVA

Podpoglavlje uključuje analizu gospodarstva na način da se daje prikaz ekonomske strukture, dostupnosti i stanja poslovne infrastrukture, uvjete za osnivanje i rad tvrtki na otocima, konkurentnost tvrtki, stupanj digitalizacije, potencijal za razvoj inovacija i inovativnih proizvoda, upotrebu novih tehnologija, međusobno povezivanje, s naglaskom na potrebe i potencijale područja.

3.2.1. Indeks razvijenosti

Sukladno odredbama Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske²⁶ Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije (dalje u tekstu: MRRFEU), je u 2018. godini provelo postupak ocjenjivanja i razvrstavanja svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema indeksu razvijenosti.

Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji se računa kao prilagođeni prosjek standardiziranih vrijednosti društveno-gospodarskih pokazatelja radi mjerenja stupnja razvijenosti JLS-ova u određenom razdoblju.

Sukladno provedenom izračunu indeksa razvijenosti u 2018. godini, Grad Krk nalazi se na 9. mjestu po indeksu razvijenosti jedinica lokalne samouprave s ukupnim indeksom razvijenosti od 113,722, Grad Mali Lošinj se nalazi na 27. mjestu s ukupnim indeksom razvijenosti od 111,493, Grad Cres nalazi na 28. mjestu, s ukupnim indeksom razvijenosti od 111,395 dok se Grad Rab nalazi na 83. mjestu s ukupnim indeksom razvijenosti od 106,277. Gradovi Krk, Mali Lošinj i Cres su svrstani u VIII. skupinu jedinica lokalne samouprave te se prema vrijednosti indeksa nalaze u prvoj četvrtini iznadprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave, a Grad Rab svrstan je u VII. skupinu jedinica lokalne samouprave te se prema vrijednosti indeksa nalazi u drugoj četvrtini iznadprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave. Pritom, indikatori uzeti u obzir prilikom izračuna indeksa razvijenosti, ne uzimaju u obzir specifičnosti otočnog područja.

Donošenjem Zakona o otocima²⁷ definirana su otočna područja kao područja s razvojnim posebnostima kojima se određuje poseban planski i programski pristup, zaštita otoka i otočića, određivanja politike otočnog razvoja, razvrstavanja otoka u skupine i vrednovanja razvijenosti otoka. Sukladno članku 13. stavku 1. Zakona nastanjeni otoci se razvrstavaju prema otočnim razvojnim pokazateljima u tri razvojne skupine:

- I. skupinu koju čine nerazvijeni otoci
- II. skupinu koju čine manje razvijeni otoci
- III. skupinu koju čine razvijeni otoci.

Prema prijelaznim i završnim odredbama Zakona o otocima, trenutačno je na snazi još uvijek razvrstavanje otoka koje se temelji na odredbama prijašnjeg Zakona o otocima (Narodne novine, broj 34/99, 149/99, 32/02 i 33/06) kojima je propisana podjela otoka po kriteriju razvijenosti na način da se otoci po demografskom stanju i gospodarskoj razvijenosti razvrstavaju u dvije skupine:

- I. skupinu koju čine manje razvijeni otoci
- II. skupinu koju čine razvijeniji otoci.

Postojeća podjela otoka po kriteriju razvijenosti u I. i II. skupinu otoka ostaje na snazi do donošenja Odluke o razvrstavanju otoka sukladno Zakonu. Otoci Unije, Ilovik, Susak, Vele Srakane i Male Srakane su u 1. skupini otoka, a Cres, Lošinj, Krk i Rab u drugoj.

²⁶ Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, Narodne novine 147/14, 123/17, 118/18

²⁷ Zakon o otocima, Narodne novine 116/18, 73/20, 70/21

3.2.2. Tržište rada

Podaci o zaposlenim osobama na otocima Primorsko – goranske županije prikupljeni su iz dva izvora: baza podataka o zaposlenosti Državnog zavoda za statistiku i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje u tekstu: HZMO). U cilju točne interpretacije i razumijevanja navedenih statističkih činjenica, potrebno je istaknuti kako HZMO zaposlenost nekog područja opisuje temeljem podataka o broju zaposlenih osoba prema mjestu stanovanja, dok DZS prikazuje broj zaposlenih prema mjestu poslovnog nastana.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, u 2020. godini (na dan 31. ožujka) na otocima Primorsko-goranske županije bilo je ukupno 15.896 osiguranika. U Gradu Cresu (na dan 31. ožujka) bilo je ukupno 1.137 osiguranika mirovinskog osiguranja, dok je u Gradu Malom Lošinju bilo ukupno 3.350 osiguranika. Grad Rab bilježi ukupno 2.735, a Grad Krk 3.804 osiguranika. Među općinama prednjači Malinska-Dubašnica s ukupno 1.736 osiguranika, slijedi Općina Omišalj s ukupno 1.340 osiguranika, Općina Punat s ukupno 607 osiguranika te Općina Baška s ukupno 476 osiguranika. U Općini Dobrinj zabilježeno je ukupno 374 osiguranika, u Općini Vrbnik ukupno 312 dok je u Općini Lopar zabilježeno ukupno 139 osiguranika.

Godine 2022. (na dan 31. ožujka) na otocima Primorsko-goranske županije bilo je ukupno 16.041 osiguranika što prikazuje rast zaposlenosti stanovništva na otočnom području u odnosu na 2020. godinu. Povećanje broja osiguranika u odnosu na 2020. godinu vidljivo je u općinama Lopar za 22 osiguranika, Punat za 42 osiguranika, Vrbnik za 47 osiguranika, Baška za 62 osiguranika, Dobrinj za 78 osiguranika, Malinska-Dubašnica za 93 osiguranika te gradovima Rab za 106 osiguranika, Mali Lošinj za 127 osiguranika i Krk s najvećim povećanjem od ukupno 225 zaposlenih u promatranom razdoblju. Smanjenje broja osiguranika u odnosu na 2020. godinu vidljivo je u Gradu Cresu za 47 osiguranika i Općini Omišalj za 115 osiguranika.

Tablica 3. Broj osiguranika mirovinskog osiguranja u gradovima i općinama otoka Primorsko-goranske županije u 2020. i 2022. godini

JLS	CRES		MALI LOŠINJ		RAB		KRK	
	2020.	2022.	2020.	2022.	2020.	2022.	2020.	2022.
Pravne osobe	894	941	2.639	2.726	1.954	1.944	3.011	3.124
Obrtnici i zaposleni kod obrtnika	204	102	603	616	717	730	710	781
Poljoprivrednici	15	12	36	30	17	17	21	21
Slobodne profesionalne djelatnosti	14	19	54	53	25	27	44	45
Osigurani zaposleni kod međunarodnih organizacija i u inozemstvu	0	0	0	0	0	0	0	0
Osiguranici-produženo osiguranje	10	16	18	52	22	123	18	64
Ukupno	1.137	1090	3.350	3.477	2.735	2.841	3.804	4.035

JLS	LOPAR		BAŠKA		DOBRINJ		OMIŠALJ	
	2020.	2022.	2020.	2022.	2020.	2022.	2020.	2022.
Pravne osobe	90	87	335	344	170	245	980	1.001

Obrtnici i zaposleni kod obrtnika	47	61	117	136	189	189	332	194
Poljoprivrednici	0	1	8	8	2	3	2	0
Slobodne profesionalne djelatnosti	1	1	8	6	8	5	22	13
Osiguranici zaposleni kod međunarodnih organizacija i u inozemstvu	0	0	0	0	0	0	0	0
Osiguranici-produženo osiguranje	1	11	8	44	5	10	4	17
Ukupno	139	161	476	538	374	452	1.340	1.225
JLS	MALINSKA-DUBAŠNICA		PUNAT		VRBNIK			
	2020.	2022.	2020.	2022.	2020.	2022.		
Pravne osobe	1.243	1.262	428	457	210	241		
Obrtnici i zaposleni kod obrtnika	452	506	164	174	85	100		
Poljoprivrednici	16	15	4	4	14	14		
Slobodne profesionalne djelatnosti	14	12	9	5	2	3		
Osiguranici zaposleni kod međunarodnih organizacija i u inozemstvu	0	0	0	0	0	0		
Osiguranici-produženo osiguranje	11	34	2	9	1	1		
Ukupno	1.736	1.829	607	649	312	359		

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, obrada JU RRA PGŽ

Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, u 2020. godini (na dan 31. ožujka) na otocima Primorsko-goranske županije kod pravnih osoba bilo je 11.954 osiguranika. U Gradu Cresu (na dan 31. ožujka) bilo je 894 osiguranika mirovinskog osiguranja kod pravnih osoba, dok je u Gradu Malom Lošinj kod pravnih osoba bilo 2.639 osiguranika. Grad Rab bilježi 1.954, a Grad Krk 3.011 osiguranika kod pravnih osoba. Među općinama prednjači Malinska-Dubašnica s 1.243 osiguranika kod pravnih osoba, slijedi Općina Omišalj s 980 osiguranika, Općina Punat s 428 osiguranika te Općina Baška s 335 osiguranika. U Općini Vrbnik zabilježeno je 210, u Općini Dobrinj 170 osiguranika dok je u Općini Lopar zabilježeno 90 osiguranika kod pravnih osoba. Godine 2022. (na dan 31. ožujka) na otocima Primorsko-goranske županije bilo je ukupno 12.372 osiguranika mirovinskog osiguranja kod pravnih osoba što prikazuje rast od 418 osiguranika kod pravnih osoba u odnosu na 2020. godinu. Povećanje je zabilježeno u Općini Baška za 9 osiguranika, u Općini Malinska-Dubašnica za 19 osiguranika, u Općini Omišalj za 21, u Općini Punat za 29 osiguranika, u Općini Vrbnik za 31 osiguranik, u Općini Dobrinj za 75 osiguranika te gradovima Cres za 47 osiguranika, Mali Lošinj za 87 osiguranika i Krk s povećanjem od 113 osiguranika kod pravnih osoba. Smanjenje broja osiguranika mirovinskog osiguranja kod pravnih osoba u odnosu na 2020. godinu vidljivo je u Gradu Rabu za 10 osiguranika i Općini Lopar za 3 osiguranika.

3.2.3. Struktura i cijena stambenih jedinica

Stambeno zbrinjavanje na otocima otežano je zbog viših cijena nego u drugim mikroregijama Primorsko-goranske županije. Sukladno podacima Upravnog odjela za prostorno uređenje,

graditeljstvo i zaštitu okoliša Primorsko-goranske županije, prosječna cijena stana/apartmana u 2021. godini najviša je bila u općini Vrbnik i iznosila je 2.401,00 €/m², a najnižu cijenu imala je Općina Lopar, 1.351,00 €/m². Sve otočne jedinice lokalne samouprave imale su veće cijene od prosjeka Primorsko-goranske županije (1.229,54 €/m²).

Prema Izvješću o tržištu nekretnina Primorsko-goranske županije za 2021. godinu²⁸, u 2021. godini prosječna cijena građevinskog zemljišta na području Primorsko-goranske županije bila je 81,82 €/m². Od otočnih jedinica lokalne samouprave najvišu cijenu građevnog zemljišta ima Općina Baška i to 143,00 €/m², a najnižu Grad Rab. Međutim, primjetna je velika potražnja za nekretninama te nedostatna ponuda koju uzrokuje sezonalnost u turizmu, a implicira gotovo nemoguću priuštivost nekretnina, posebice mladim obiteljima.

Razvojne potrebe uključuju rješavanje imovinsko pravnih odnosa te stambene poticaje za mlade obitelji i deficitarna zanimanja, a razvojne potencijale programi stambenog zbrinjavanja prilagođeni otocima.

3.2.4. Novostvorena vrijednost po radniku kod poduzetnika

Iz podatka FINA-e mjeri se dostignuta razina produktivnosti koja je rezultat tehnološke opremljenosti rada. Prema novostvorenoj vrijednosti po zaposlenom u 2021. godini ističe se Općina Vrbnik (245.549,00 kn ili 32.590 eura), slijede općine Lopar i Malinska-Dubašnica. Najnižu novostvorenu vrijednost po zaposlenom kod poduzetnika imao je Grad Cres (121.633 kn ili 16.143 eura).

Općina Punat je najproduktivnije lokalno gospodarstvo u Primorsko-goranskoj županiji prema kriteriju neto dodane vrijednosti (NDV)²⁹ po radniku koja nastaje u poduzećima koja su registrirana na adresama na području općine. Neto dodana vrijednost po radniku u odnosu na Primorsko-goransku županiju je 63 % viša, a u odnosu na Hrvatsku u cjelini 43,5 %. Treba istaknuti da između 36 gradova i općina Primorsko-goranske županije upravo poduzeća u Općini Punat postižu najveću produktivnost. Mjereno veličinom aktive, 44 % gospodarstva čine Hoteli Punat, 28 % je Marina Punat s pripadajućim brodogradilištem i smještajno-ugostiteljskim kapacitetom te agencijsko-prodajnim aktivnostima, a 6 % čini Brodogradilište Punat. Ovaj lokalni turistički klaster je izrazito produktivan, premašujući prosjeke Primorsko-goranske županije i Hrvatske u cjelini.

3.2.5. Struktura zaposlenih i prihodi prema djelatnostima

Struktura zaposlenih prema djelatnostima u gradovima i općinama otoka u Primorsko-goranskoj županiji u 2021. godini vidljiva je kako slijedi.

U djelatnosti *Smještaj, priprema i usluživanje hrane* koja je ujedno i najzastupljenija djelatnost na otocima PGŽ-a, ukupno je zaposleno 2.926 osoba.

Slijedi djelatnost *Građevinarstvo* u kojem je zaposleno ukupno 1.993 osoba te djelatnost *Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila* s ukupno 1.646 zaposlenih osoba.

Gospodarski sektor *Smještaj, priprema i usluživanje hrane* u kojima je zaposlen najveći broj stanovnika otoka, tijekom 2020. i 2021. godine bili su suočeni s krizom uslijed pandemije COVID-19. No, u 2022. godini vidljiv je oporavak.

²⁸ <https://www2.pgz.hr/doc/kolegij-zupana/2021-2025/036/T11.pdf>, preuzeto 22. veljače 2023.

²⁹ Neto dodana vrijednost je razlika između prihoda od prodaje roba i usluga, i troškova intermedijarnih dobara koja se koriste u njihovoj proizvodnji.

Na otocima tri su jedinice lokalne samouprave koje premašuju županijski prosjek neto plaće po zaposlenome: Krk, Mali Lošinj i Punat, s time da je najveća neto plaća po zaposlenome u Puntu i iznosi 6.561 kn (871 eura). Grad Rab je jedinica lokalne samouprave s najvećim padom neto plaće u 2020. godini.

U odnosu na promatrane godine, u 2021. godini neto plaća je rasla kod većine otočnih jedinica lokalne samouprave osim gradova Mali Lošinj, Cres i Općina Baška. Kod ostalih jedinica lokalne samouprave vidljiv je porast neto plaće u prosjeku oko 10 %.

Prihodi prema djelatnostima

Najveći utjecaj na gospodarstvo **otoka Primorsko-goranske županije** u 2021. godini imaju djelatnosti koje u lokalnim prihodima sudjeluju s visokom udjelom, a to su djelatnosti Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila, slijedi Smještaj, priprema i usluživanje hrane te Građevinarstvo.

Na **otocima Primorsko-goranske županije** u 2021. godini ukupno 490 poslovnih subjekata od ukupnog broja poslovnih subjekata zauzima djelatnost Smještaj, priprema i usluživanje hrane, 417 poslovnih subjekata zauzima djelatnost Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila, te ukupno 333 poslovnih subjekata djelatnost Građevinarstvo. Od najznačajnijih tvrtki za Grad Mali Lošinj koja zapošljava ukupno 702 djelatnika je Jadranka d.d. zajedno s tvrtkama kćerima, dok je za **Grad Cres** najznačajnija Cresanka d.d. sa 128 zaposlenika.

Najznačajnija tvrtka na **otoku Krku** u 2021. godini je Građevinarstvo i proizvodnja Krk d.d. koja je u 2021. godini imala ukupno 708 zaposlenih i prihode od gotovo 92.000.000 eura. Na **otoku Rabu** u 2021. godini Imperial Riviera d.d. zapošljavala je ukupno 451 radnika i pritom ostvarila prihod od 37.217.000 eura.

Najviše zaposlenih ima tvrtka u Općini Malinska-Dubašnica, Trgovina Krk, sa ukupno 537 zaposlenih, slijedi Općina Omišalj sa ukupno 340 zaposlenih u tvrtki G.P. MIKIĆ d.o.o.

3.2.6. Turizam

Otoci Primorsko-goranske županije usmjereni su na razvoj prepoznatljivih vrsta turizma: zdravstveni turizam koji obuhvaća wellness, lječilišni i medicinski turizam, te nautički turizam, ruralni, sportski, ekoturizam, gastroturizam i kulturni turizam.

Otoci Primorsko-goranske županije imaju mnoštvo netaknute prirode, bogatu floru i šaroliki životinjski svijet, što doprinosi atraktivnosti otoka, te predstavlja motiv dolaska turista i rekreativaca. Razvoj turizma na otocima smanjio je interes za mnoge druge djelatnosti, te se tako veći dio stanovnika bavi turizmom ili ugostiteljstvom.

Turizam **otoka Cresa i Lošinja** najzastupljenija je i najvažnija djelatnost, te predstavlja važan segment razvojnih mogućnosti i okosnica je razvoja otoka Primorsko-goranske županije. Turizam ujedno zapošljava najveći broj stanovnika ovih otoka. Gradovi Cres i Mali Lošinj 2021. godine izradili su **Strategiju razvoja turizma: Mali Lošinj i Cres**.³⁰ Strategija daje cjelovitu sliku dosadašnjeg razvoja turizma, analizira i ocjenjuje postojeće stanje te daje smjernice i scenarije budućeg razvoja.

Otok Krk, još je krajem prošlog stoljeća zbog svoga pogodnog zemljopisno-prometnog položaja i dobrih prirodnih uvjeta, bio zapažen kao turistički kraj.

Otok Rab jedan je od najsunčanijih otoka u Jadranskom moru, i to prosječno sunčanim od skoro 2.500 sunčanih sati godišnje. Ljeti ovaj otok gotovo da nema kišnih dana, te je zbog odlične temperature i čistog mora omiljena destinacija turista iz raznih dijelova svijeta.

³⁰ <https://www.visitlosinj.hr/hr/planski-dokumenti.aspx>, preuzeto 25. veljače 2023.

Prema dostupnim podacima DZS-a, otoci Primorsko-goranske županije kontinuirano bilježe povećanje broja dolazaka i noćenja turista. Analiza dolazaka i noćenja za razdoblje 2019.-2021. godina ukazuje da zbog pandemije COVID-19, zbog čega se uslijed straha, bolesti, ekonomskih razloga, zatvorenosti zemlje prebivališta i boravišta te drugih razloga, manji se broj turista odlučio na putovanje. Slijedom navedenog, 2020. godina nije referentni pokazatelj uspješnosti turističke sezone. U 2021. godini započinje oporavak, a u 2022. godini vidljiv je povećani broj dolazaka i noćenja stranih i domaćih gostiju.

Ovdje treba napomenuti da se podaci za promatrano razdoblje koji su evidentirani u eVisitoru neznatno razlikuju od službenih podataka DZS-a.

Prema podacima **TZ Grada Cresa** u razdoblju od 01. siječnja do 31. listopada 2022. godine na području TZG Cresa boravilo je 134.757 gostiju koji su ostvarili 1.097.031 noćenja, što je u odnosu na isto razdoblje 2021. godine 17 % više dolazaka i 14 % više noćenja. Broj dolazaka jednak je kao u 2019. godini dok je realizirano 95 % ostvarenja noćenja iz 2019. godine. Strani gosti ostvarili su 981.776 noćenja, dok su domaći gosti ostvarili 115.255 noćenja. Kada se promatra ostvareni broj noćenja po mjesecima najveći je broj noćenja ostvaren u srpnju (331.207 noćenja) i kolovozu (357.164 noćenja). Promatrano po smještajnim kapacitetima najveći broj noćenja ostvaren je u kampovima, slijedi privatni smještaj, nekomercijalni te hotelski smještaj.

Grad Mali Lošinj se u 2022. godini bio je u top 10 vodećih odredišta u Hrvatskoj, po ostvarenom ukupnom turističkom prometu zauzevši 8. mjesto. Istovremeno na Kvarneru je vodeća turistička destinacija s udjelom od 13 % u noćenjima. U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2022. godine na području Grada Malog Lošinja ostvareno je 302.320 dolazaka i 2.295.685 noćenja, što je u usporedbi s 2021. godinom više za 13,8 %, a dolazaka 20,4 %. Udio ukupnih noćenja stranih turista u Malom Lošinj u iznosi 86,4 %. Promatrajući rezultate po segmentima smještaja, najveći udio u tom razdoblju ostvarili su kampovi s 39,5 %, slijede objekti u domaćinstvu s 19,3 %, zatim hoteli s udjelom od 16,3 % i ostali ugostiteljski objekti za smještaj s 9,7 %. Nekomercijalni turistički promet sudjeluje s 15,2 % udjela u ukupnom turističkom prometu. Promatrajući razdoblja u godini, tijekom srpnja i kolovoza ostvaruje se 62,5 % ukupnog turističkog prometa, a u razdoblju lipanj-rujan 88,7 % ukupnih noćenja. Prosječni dani boravka gostiju su 7,6 dana, dok je vodeća starosna grupa gostiju u rasponu od 45-54 godina. Udio noćenja TZG Malog Lošinja u noćenjima TZ Kvarnera (18,1 milijuna noćenja) iznosi 13 %.³¹

Prema podacima **TZ otoka Krka** E visitor, u razdoblju siječanj - listopad 2022. godine ostvareno je 896.334 dolazaka za 26 % više od 2021 godine i 2 % više od 2019. godine, te 5.102.817 noćenja, a što je za 22,77 % više od 2021. godine i 2,68 % više od 2019. godine. Najveće učešće u ukupnom prometu ima obiteljski smještaj 50,66 %, a u obiteljskom smještaju je ostvareno 398.426 dolazaka i 2.585.131 noćenja, u kampovima je učešće 32,85 %, a učešće hotela u ukupnom prometu otoka Krka je 15,72 %. Polazeći od koncepta održivog i uravnoteženog razvoja turizma na otoku Krku, brendiranje i razvoj outdoor destinacije nova je inicijativa i poželjna marker atrakcija u ponudi otoka sa snagom motiva dolaska na otok posebice u pred i posezoni. TZ otoka Krka u suradnji s turističkim zajednicama i jedinicama lokalnih samouprava krenula je u izradu strategije razvoja brenda outdoor ponude u 2021. godini. Udruženim sredstvima svih dionika (JLS i TZ), podržani od Ministarstva turizma i sporta za cijeli projekt, sredstvima fonda za udružene TZ, izrađena je strategija koja je predstavljena u rujnu i listopadu (JLS) 2021. godine.

U 2022. godini u hotelima na području **otoka Raba** ostvareno je 24 % više dolazaka i 27 % više noćenja u odnosu na 2021. godinu. Turistička naselja ostvarila su 42 % više dolazaka i 37 % više

³¹ <https://www.visitlošinj.hr/EasyEdit/UserFiles/O%20nagrada%20i%20press/izvjesca/2022/izvjesce-o-ostvarenju-programa-rada-tzg-malog-losinja-za-2022.pdf>, preuzeto 22. ožujka 2023.

noćenja. Kampovi su u 2021. godini ostvarili 14% više dolazaka i 13% više noćenja. U prenoćištu je ostvareno 10% više dolazaka, te 10 % manje noćenja u odnosu na prošlu godinu. U obiteljskom smještaju bilježi se 17 % više dolazaka i 14 % više noćenja u odnosu na lani. Ostvarena noćenja TZ Grada Raba u 2022. godini bila su 1.342.753, a ostvarena noćenja TZ Općine Lopar 745.542, što ukupno iznosi 2.088.295 noćenja.

Otoke karakterizira izrazita sezonalnost, naime najveći broj turista, evidentira se u ljetnim mjesecima (VII.-VIII.) zbog proizvoda sunce i more, dok u zimskim mjesecima (XI.-II.), na području otoka se ostvaruje minimalan, odnosno neznan broj posjetitelja i to zbog nedostatka ponude te pratećih sadržaja. Problem sezonalnosti, očituje se u smanjenom broju poslova tijekom zimskih mjeseci, te predstavlja jedan od razloga odlaska mladih osoba i obitelji s otoka. U promatranom razdoblju udio ležajeva s 4 i 5 zvjezdica u ukupnom broju turističkih ležajeva najviši je u općinama Lopar (33,3 %), Baška (30,3 %) i Omišalj (22,8 %) slijedi Grad Krk (22,7 %). Sve ostale otočne jedinice lokalne samouprave bilježe blagi porast broja ležajeva s 4 i 5 zvjezdica.

Daljnji razvoj turizma na otocima Primorsko-goranske županije u korelaciji je sa stupnjem unapređenja prometne i turističke infrastrukture te o razvoju složene turističke ponude i oblika turizma. Bez značajnijih poboljšanja teško se može očekivati intenzivniji turistički rast, a s obzirom na stagnaciju drugih gospodarskih djelatnosti sve veći dio stanovništva orijentirat će se na turizam.

Uz unaprjeđenje postojeće ponude daljnji razvoj turizma trebao bi se fokusirati na vrednovanje nedovoljno iskorištene prirodne i kulturne baštine, produljenje turističke sezone i povezivanje s drugim gospodarskim granama (prije svega poljoprivredom), što bi većem dijelu stanovništva omogućilo uključivanje u turizam. Ovaj oblik turizma zaživio je odnedavno, ali popularnost među domaćim i stranim turistima mu raste iz godine u godinu te unatoč nekim izazovima s kojima se suočava, predstavlja velik dio prihoda za hrvatske otoke pa tako i otoke u Primorsko-goranskoj županiji. Iako sve više popularan, ovaj oblik turizma treba više približiti posjetiteljima otoka, te promovirati u domaćim i međunarodnim okvirima, obogatio turističku ponudu te ostvario svoj potpuni potencijal.

3.2.7. Obrtništvo

Na području gradova Cresa i Malog Lošinja djeluje Udruženje obrtnika Cres-Lošinj s ciljem zaštite, promicanja i zastupanja interesa svojih članova, brige o unapređenju školskog sustava u obrtništvo te donošenja odluka o svim pitanjima vezanim za obrtništvo. U Gradu Cresu u 2022. godini bilo je evidentirano 156 obrta (aktivnih, privremeno obustavljenih te obrta u stanju mirovanja), dok je u Gradu Malom Lošinj u 2022. godini evidentirano ukupno 396 obrta. Broj od 552 obrta registriranih na području cresko-lošinjskog otočja, čini udio od 5,56 % u ukupnom broju obrta registriranih na području Primorsko-goranske županije.

Od ukupnog broja obrta u Gradu Cresu, 15,92 % obavlja djelatnost smještaja, 9,55 % djelatnost biljne i stočarske proizvodnje, lovstva i uslužne djelatnosti povezane s njima te 19,75 % djelatnost ribarstva.

Od ukupnog broja obrta u Gradu Malom Lošinj, 8,97 % obrta obavlja djelatnost smještaja, 6,72 % djelatnost biljne i stočarske proizvodnje, lovstva i uslužne djelatnosti povezane s njima te 17,09 % djelatnost ribarstva.

Na otoku Krku je u 2022. godini evidentirano ukupno 1.413 obrta, od čega najviše u Gradu Krku i to 483 obrta, slijede općine Malinska-Dubašnica sa 233 te Omišalj sa 189 obrta.

Od ukupnog broja obrta u Gradu Krku, 5,38 % obrta obavlja djelatnost smještaja, 3,31 % djelatnost biljne i stočarske proizvodnje, lovstva i uslužne djelatnosti povezane s njima te 7,03 % djelatnost ribarstva.

Od ukupnog broja obrta u Gradu Rabu (576), 8,69 % obrta obavlja djelatnost smještaja, 3,47 % djelatnost biljne i stočarske proizvodnje, lovstva i uslužne djelatnosti povezane s njima te 19,30 % djelatnost ribarstva.

U Općini Lopar najveći broj obrta od njih 105, obavlja djelatnost smještaja i ugostiteljstva.

Broj zaposlenih kod obrtnika na otocima Primorsko-goranske županije vidljivo raste tijekom godina.

3.2.8. Poduzetničke zone i poduzetničke potporne institucije

Poduzetničke zone

Poduzetničke zone su infrastrukturno opremljena područja definirana prostornim planovima, namijenjena obavljanju određenih vrsta poduzetničkih, odnosno gospodarskih aktivnosti.

Na otocima na području Županije aktivno je 10 poduzetničkih zona u kojima posluju gospodarski subjekti i to u Gradu Cresu, Krku, Malom Lošinju, te općinama Dobrinj, Lopar, Malinska-Dubašnica, Omišalj, Punat te Vrbnik.

Na području **Grada Cresa** aktivne su dvije poduzetničke zone. Zona Volnik u kojoj posluju gospodarski subjekti ima ukupnu površinu od 9,33 ha, dok zona Loznati ima izgrađenu infrastrukturu i površinu od 1,23 ha. Površina neaktivnih zona je 3,64 ha (Poslovna zona Pržić i Poslovna zona Orlec).

Na području **Grada Malog Lošinja** postoji jedna poduzetnička zona, zona Kalvarija u kojoj posluju gospodarski subjekti na površini od 23,11 ha. Zona je u mješovitom vlasništvu: u vlasništvu Grada Malog Lošinja te u privatnom vlasništvu. Zona ima vodu i struju dok je prometnica dijelom izgrađena. Postoje izgrađene hale i poslovni prostori, te je zona većim dijelom (70 %) u funkciji.

Grad Krk ima jednu poduzetničku zonu i to na predjelu Sv. Petar, površine 35,03 ha. Zona je u funkciji. Područje obuhvata zone smješteno je na sjevernom dijelu naselja Krk, uz županijsku cestu Ž5106 Vrh (L58090)- Krk (Ž5131).

Na području **Općine Dobrinj** djeluju dvije poduzetničke zone u kojoj posluju gospodarski subjekti, dok je jedna zona predmet prostornog plana. Ukupna površina je 6,70 ha. Poduzetnička zona K1 Kava Šilo opskrbljena je vodom i strujom te su izgrađene hale. Poduzetnička zona K2 Stolarija Hlapa raspolaže zemljištem u privatnom vlasništvu.

Na području **Općine Malinska-Dubašnica** djeluju tri zone, od kojih je samo jedna zona u funkciji i za nju su dostavljeni podaci. Zone su u privatnom vlasništvu. Opremljene su vodom, strujom, kanalizacijom te povezane prometnicom. Ukupna površina zona iznosi 10,42 ha.

Na području **Općine Omišalj** djeluje poduzetnička zona Pušća, servisno-uslužna zona površine 16,4 ha atraktivnog položaja uz državnu cestu D102, blizine mosta i kopna. Zona je u potpunosti komunalno opremljena.

Općina Punat ima jednu poduzetničku zonu unutar koje je smješteno Brodogradilište Punat na površini od ukupno 7 ha. Osnovna namjena zone je poslovno servisna- brodogradilište. Sastoji se od luke i kopnenog servisnog dijela na otvorenom i u zatvorenom prostoru. Poslovna zona je tehnološki i funkcionalno vezana uz Marinu Punat pa su svi sadržaji poslovne zone u funkciji marine.

Općina Vrbnik ima tri poduzetničke zone, pretežito uslužne, manje proizvodne i komunalno-servisne, a to su poduzetnička zona Mestinjak unutar koje posluju gospodarski subjekti,

poduzetnička zona Zabrdi koja je u fazi izgradnje te poduzetnička zona Mali Drmuni koja je u planu izgradnje. Poduzetnička zona Mestinjak- istok je izgrađena te je u privatnom vlasništvu. Poslovna zona Sorinj smještena je u jugozapadnom dijelu **Općine Lopar**, na predjelu Sorinja, a udaljena je od naselja Lopar cca 1600 m te cca 400 m od morske obale (uvala Vardaško–j - trajektna luka). Kroz zonu prolazi državna cesta D105 koja predstavlja primarnu prometnicu otoka Raba.

Na **otoku Rabu** je 2022. godine dovršena poduzetnička zona Mišnjak koja se prostire na površini od 117.000 četvornih metara, smještena je na krajnjem jugoistočnom dijelu otoka Raba, neposredno uz državnu cestu D105, a od trajektnog pristaništa Mišnjak udaljena je 1.400 metara.

Poduzetničke potporne institucije u funkciji razvoja otoka

Zakonom o unapređenju poduzetničke infrastrukture³² određeno je koje se institucije u Hrvatskoj smatraju poduzetničkim potpornim institucijama i koje su njihove zadaće. Iste su upisane u Jedinствeni registar poduzetničke infrastrukture koji čine Registar poduzetničkih zona i Registar poduzetničkih potpornih institucija. Jedinствeni registar poduzetničke infrastrukture vodi se u ministarstvu nadležnom za gospodarstvo i održivi razvoj, a one su:

- Razvojne agencije
- Poduzetnički centri
- Poslovni/poduzetnički inkubatori
- Inkubatori za nove tehnologije
- Poduzetnički akceleratori
- Poslovni parkovi
- Znanstveno-tehnologijski parkovi
- Centri kompetencija
- Digitalni inovacijski centri

Razvojne agencije na području Primorsko goranske županije a koje djeluju i na području otoka su:

- Primorsko-goranska županija je na temelju Zakona o regionalnom razvoju 2018. godine osnovala javnu ustanovu „**Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije**“³³ (Ustanova), koja ima ulogu regionalnog koordinatora za Primorsko-goransku županiju. Ustanova trenutno zapošljava dva otočna koordinatora, od kojih je jedan zadužen za područje otoka Cresa, Lošinja, Unija, Suska, Ilovika, Velih Srakana, Malih Srakana i otoka Raba. Drugi koordinator zadužen je za područje otoka Krka.
- Na cresko-lošinjskom otočju djeluje **OTRA, Otočna razvojna agencija**, u svojstvu lokalnog koordinatora, osnovana od strane gradova Cresa i Malog Lošinja.

Evidentno je da su za razvoj su zadužene i poduzetničke potporne institucije, javne ustanove i trgovačka društva. Uloga potpornih institucija je značajna te predstavlja potencijal u svrhu daljeg povezivanja i osnaženja poduzetnika i obrtnika na otocima.

Na otoku Cresu postoji potreba za izgradnjom poduzetničkog inkubatora koji bi osigurao dodatne preduvjete razvoja poduzetnika otočana pružanjem raznih usluga i poticanjem poduzetničkog okruženja. Na taj način osigurala bi se tehnička i financijska potpora

32 Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture, NN 93/13, 114/13, 41/14, 57/18, 138/21

33 <https://prigoda.hr/>

novostvorenim poduzećima kao i poticanje poduzetničke klime na otocima, koja je prijeko potrebna kako bi se otoci PGŽ-a usmjerili ka industrijskoj tranziciji i bili privlačni za rad i ostanak budućih poduzetnika.

3.2.9. Brodogradnja

Brodogradnja koja je prisutna na otocima Cres i Lošinj, uz nautičko gospodarstvo i nautički turizam te ribarstvo i marikulturu, jedan je od sektora plave ekonomije koji značajno može podići razinu konkurentnosti malih poduzetnika. Trenutno na otocima Cres i Lošinj djeluju 2 brodogradilišta od kojih jedno u Gradu Cresu te drugo u Gradu Malom Lošinju.

Na **otoku Lošinju** svoju djelatnost obavlja brodogradilište Lošinjska plovidba-Brodogradilište d.o.o.. Brodogradilište datira iz 1850. godine, te je prepoznatljivo po izgradnji najvećeg drvenog broda na Mediteranu i prvog čeličnog jedrenjaka.³⁴ Danas djeluje unutar grupe Lošinjska plovidba – Holding d.d. unutar kojeg je i poduzeće Lošinjska plovidba „Turizam“ d.o.o. Poduzeće je u 2021. godini zapošljavalo 87 osoba te ostvarilo prihod od 7,35 milijuna eura, odnosno dobit od 73.594 eura.

Na području **Grada Cresa** djeluje poduzeće Brodogradilište Cres d.d., malo brodogradilište, koje obavlja djelatnost remonta i djeluje od 1947. godine. Prema podacima FINE, u 2021. godini u brodogradilištu je bilo zaposleno 20 osoba, te je ostvaren prihod od 890.020 eura, odnosno dobit od 43.355 eura.

Brodogradilište Krk smješteno je u centru **Grada Krka**. Jedno je od starijih brodogradilišta na Jadranu prije poznato po novogradnji i remontu manjih drvenih brodova. Razvojem nautičkog turizma sve više se orijentira na rad s modernijim materijalima u čeliku i plastici. Brodogradilište Krk d.o.o. je u 2021. godini ostvarilo ukupni godišnji prihod u iznosu od 207.074,66 eura što predstavlja povećanje za gotovo 30 % u odnosu na prethodnu godinu. Istovremeno u brodogradilištu je bilo 5 zaposlenih radnika.

Počeci Brodogradilišta **Punat** sežu u 1922. godinu, kada je osnivač i prvi vlasnik Brodogradilišta na površini od 1.654 m² s 11 radnika započeo s brodogradnjom. Na samo dva navoza gradili su se najčešće drveni motorni jedrenjaci do 350 t nosivosti. Bili su to tragete, leuti, brodovi za teret, ribarice i jahte – sve od drva, po čemu je ovo brodogradilište postalo nadaleko poznato. Osamdesetih godina prošlog stoljeća, Brodogradilište Punat najveće je brodogradilište za gradnju drvenih brodova u Hrvatskoj. Brodogradilište Punat d.o.o. je u 2021. godini ostvarilo ukupni godišnji prihod u iznosu od 4.568.549,47 eura, što predstavlja povećanje za oko 20 % u odnosu na prethodnu godinu. Istovremeno u brodogradilištu je u 2021. godini bilo zaposleno ukupno 46 zaposlenika.

Zdravko Pičuljan Brodogradnja (**otok Rab**) bavi se izgradnjom, popravkom i remontom brodova. Obiteljska tradicija brodogradnje započela je 1920. godine. Drveni brodovi, u rasponu od 5 m do 16 m, uglavnom izgrađeni, ali i popravljani te stavljeni u komercijalnu uporabu: ribolov i prijevoz putnika, sporta i rekreacije. Oko 150 takvih brodova je izgrađeno, neki od njih plove više od 80 godina. U brodogradilištu Pičuljan na Rabu, u Barbatu, proteklih je godina dodatno ojačana i razvijena kompletna lepeza usluga servisa, remonta, popravaka, pa i većih rekonstrukcija brodova dužine do 25 metara.

³⁴ <https://www.shipyard-losini.hr/hr/o-nama/povijest>, preuzeto 4. ožujka 2023.

3.2.10. Poljoprivreda, šumarstvo i lovstvo

Ovčarstvo i maslinarstvo, danas su glavne poljoprivredne grane na otoku te spadaju među najstarija zanimanja stanovništva otoka Cresa. Iako je mali broj domicilnog stanovništva koje se bavi tim zanimanjima, ono je i dalje prisutno te upotpunjuje cjelokupno gospodarstvo otoka.

Na otoku Lošinju, tradicionalno su prisutne dvije osnovne poljoprivredne grane: ovčarstvo i maslinarstvo, uz prateće pčelarstvo, povrtlarstvo i vinogradarstvo koje su i danas u puno manjem obujmu prisutne na tom području.

Na području Grada Cresa registrirano je 187 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava od kojih se najviše nalazi na području naselja Cres, 130, te na području naselja Orlec, 21. Izuzev 187 registriranih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, na području Grada Cresa registrirana su i 2 obrta, 47 samoopskrbnih poljoprivrednih gospodarstava, 7 trgovačkih društava te 1 pravna osoba. Na području Grada Cresa djeluju i 2 poljoprivredne zadruge. Poljoprivredna Zadruga Cres, čiji je cilj daljnji razvoj ovčarstva i maslinarstva prateći trendove u Europi i Poljoprivredna zadruga Loznati, koja se bavi uzgojem koza i ovaca.

Na području Grada Malog Lošinja registrirana su 233 obiteljska poljoprivredna gospodarstva od kojih se najviše nalazi na području naselja Mali Lošinj, njih 140, te na području naselja Veli Lošinj, njih 30. Na području Grada Malog Lošinja, registrirano je i 5 obrta, 81 samo opskrbno poljoprivredno gospodarstvo, 15 trgovačkih društava te 2 zadruge.

Može se zaključiti da unatoč padu broja poljoprivrednih djelatnosti, te orijentaciju cresko-lošinjskog otočja na turističke djelatnosti, poljoprivreda je i dalje ostala jedna od grana gospodarstva u koju su se utkale brojne tradicije i navike domicilnog stanovništva.

Poljoprivredne površine na **otoku Krku** su različite namjene, najveći broj je krških pašnjaka (223). Istovremeno na **otoku Rabu** postoji 550 krških pašnjaka te 198 oranica.

Brojno stane domaćih životinja otoka Krka i Raba ukazuje da među životinjama prevladavaju ovce te da je najveći broj gospodarstava koji uzgaja ovce na **otoku Rabu** (123). Slijedi uzgoj koza i goveda te magaraca. Na otoku Krku se uzgajaju i svinje i to u 3 gospodarstva.

Istovremeno u posljednjih nekoliko godina javlja se problem otočke alohtone divljači (divlja svinja, jelen lopatar i medvjed) kao neprirodne sastavnice u lancu ekosustava otoka Krka (problem koji je prepoznat i na ostalim otocima Primorsko-goranske županije) koja se negativno odražava na ukupnu populaciju krčkih ovaca. Ekstenzivno je stočarenje osiguralo opstanak bjeloglavih supova (*Gyps fulvus*), koji osim na otoku Cresu imaju svoje stanište i na otoku Krku, formirajući izravnu krovnu sastavnicu otočne hranidbene mreže.

Šumarstvo

Najveći dio prostora otoka Lošinja su **šumske površine** koje uz ekološku i zaštitnu imaju i gospodarsku funkciju te se nalaze u privatnom i državnom vlasništvu. Po vrstama drveća uglavnom prevladavaju šume hrasta crnike s alepskim borom te zajednica bijelog graba. Gospodarske šume pored općekorisnih funkcija imaju gospodarsku vrijednost i namijenjene su za proizvodnju drva i drugih šumskih proizvoda te njima upravljaju Hrvatske šume. Zaštitne šume su namijenjene zaštiti zemljišta, zaštiti od erozije i u njima se ne obavlja sječa jer ih je teško obnavljati, to bi dovelo i do devastacije terena. Šume posebne namjene su šume unutar zaštićenih dijelova prirode ili dijelova prirode predloženih za zaštitu.

Gospodarenje šumama i šumskim zemljištem otoka podrazumijeva održavanje biološke raznolikosti, sposobnosti obnavljanja, vitalnosti i potencijala šuma, u cilju ispunjenja gospodarske, ekološke i društvene funkcije šuma.

Lovstvo

Na otoku Cresu i Lošinju nalaze se lovna područja koja su u državnom i zajedničkom vlasništvu (županijskom i državnom). Na otoku Cresu u državnom vlasništvu je lovište VIII/27 „Zeča“ dok su u zajedničkom vlasništvu VIII/107 „Batajna-Hraste“, VIII/108 „Cres“, VIII/131 „Belej-Osor“ i VIII/130 „Tramuntana“.

Na otoku Lošinju lovišta u zajedničkom vlasništvu su: VIII/106 „Nerezine“, VIII/132 „Punta Križa“, VIII/109 „Unije“, VIII/105 „Čunski-Kurila“, VIII/103 „Ilovik“, VIII/104 „Veli Lošinj“.

Zajedničko otvoreno lovište VIII/101 – „Krka“ je smješteno na sjevernom dijelu otoka Krka, sjeverozapadno od ceste Punat – Vrbnik i zauzima više od polovice otoka Krka.

Državno otvoreno lovište VIII/17 – „Punat“ smješteno je na jugoistočnom dijelu otoka Krka, na prostoru između Stare Baške, Punta i Vrbnika.

Državno uzgajalište divljači VIII/4 – „Dolin“ prostire se na cijelom istoimenom otoku pred jugozapadnom obalom otoka Raba.

Državno otvoreno lovište VIII/6-„Kalifront“ pripada lovištima sredozemnog tipa, a obuhvaća područje jugozapadnog dijela otoka Raba. Lovištem upravlja Šumarski fakultet iz Zagreba. U lovištu se nalazi pod zaštitom Specijalni rezervat šumske vegetacije – šuma Dundo, jedna je od najočuvanijih sredozemnih šuma.

Državno uzgajalište divljači VIII/23 – „Sveti Grgur“ ime je dobilo po nenaseljenom otočiću Sveti Grgur ili Grgur.

Lokacija zajedničkog otvorenog lovišta VIII/102 – „Rab“ je na otoku Rabu na području Primorsko-goranske županije. Nalazi se na području grada Raba i općine Lopar, te se prostire na području katastarskih općina Barbat, Banjol, Mundanije, Supetarska draga, Lopar i Kampor.

3.2.11. Ribarstvo i marikultura

Ribarstvo je prisutna djelatnost na svim otocima Primorsko-goranske županije zahvaljujući povoljnom geografskom položaju.

Na **otocima Cres i Lošinj** ne postoje ribarske luke već se ribarska plovila uglavnom sidre u postojećim lukama otvorenim za javni promet otoka Lošinja i Cresa. Na području gradova Cresa i Malog Lošinja registrirani su obrti u sektoru ribarstva. Na području Grada Cresa u 2021. godini bila su registrirana 3 trgovačka društva, koja su ukupno zapošljavala 192 osobe. Na području Grada Malog Lošinja bilo je registrirano 5 trgovačkih društava, koja su ukupno zapošljavala 36 osoba.

Na području Grada Cresa registrirano je poduzeće Orada Adriatic d.o.o. koje je ujedno i najveće poduzeće u sektoru ribarstva u Primorsko-goranskoj županiji. Poduzeće djeluje u četiri glavna segmenta: uzgoj bijele ribe (orade i brancina), otkup i plasman sitne jadranske plave ribe, prerada uzgojne i otkupne ribe te prodaja zamrznute ribe i povrća. Poduzeće je u privatnom je vlasništvu i u 2021. godini ostvarilo je ukupni prihod u iznosu od 27,06 milijuna eura, s više od 190 zaposlenika.

Ribolovna zona sportskog ribolova Hrvatsko primorje i kvarnerski otoci može se podijeliti na 8 područja među kojima su otoci Cres, Lošinj, Krk i Rab. Za sportski i rekreacijski ribolov na cresko-lošinjskom otočju je potrebna dozvola, bez obzira obavlja li se s obale ili iz brodice.

Ribolovno područje **otoka Krka** najbolje je lovno područje skuša. Pjeskovito i muljevito dno idealni su za ribolov ugora, škrpine, oslića i hobotnica. Na području grada Krka u 2021. godini bilo je aktivno 8 trgovačkih društava za ribarstvo koja su ukupno zapošljavala 54 osobe, 2 ribarske zadruge te 26 ribarskih obrta.

Na **otoku Rabu** 2022. godine završen je projekt rekonstrukcije ribarske luke Pumpurela, gata duljine 140 metara i širine 9,5 metara opremljen LED rasvjetom i ormarićima za opskrbu plovila

strujom i vodom, s mogućnošću priveza za dvadesetak ribarskih brodova. Kompletan arhipelag oko otoka Raba smatra se idealnim mjestom za sportski ribolov skuše povrazom i panulom, jer su njegove obale, a i obale svih susjednih otočića najbolja jadranska lovišta skuša.

Gospodarstvo otoka Primorsko-goranske županije najvećim dijelom čine sektori turizma i poslovanja nekretninama, u kojima je zaposlen najveći broj stanovnika otoka.³⁵ Upravo su ti sektori tijekom 2020. i 2021. godine bili najviše suočeni s krizom uslijed pandemije COVID-19. Uz navedeno, tu su i djelatnosti trgovine na veliko i malo, popravak motornih vozila te djelatnost smještaja, pripreme i usluživanja hrane (turizam), građevinarstvo te prijevoz i skladištenje. Turizam na otocima Primorsko-goranske županije, kao najzastupljenija i najvažnija djelatnost, predstavlja važan segment razvojnih mogućnosti, no karakterizira ga izrazita sezonalnost. Zbog toga treba uložiti napore u proširenje ponude i sadržaja, ali i u druge gospodarske sektore, kako bi se smanjila sezonalnost, odnosno ovisnost o turizmu.

Otoci Primorsko-goranske županije pogodni su za proizvodnju hrane, posebice u sektoru maslinarstva i ovčarstva, zbog čega treba poticati formiranje poljoprivredno-turističkih gospodarstava te zadrugarstvo. Ne treba zanemariti ni ribarski sektor koji nudi mogućnosti ne samo u smislu ribolova već i u uzgoju pojedinih vrsta riba i morskih plodova. Potrebno je unaprijediti ribarske alate i potencirati preradu svih morskih plodova. Istovremeno treba uložiti napore za smanjenje problema koje uzrokuju divlje svinje i jeleni lopatari čineći značajnu štetu poljoprivrednicima, uzgajivačima ovaca i pčelarima. Posebno treba pojačati izlov divljih svinja. Potrebno je efikasnije gospodariti lovištima koje bi dovelo do smanjivanja šteta na poljoprivrednim kulturama. Lovstvo na otocima ima potencijal ostvarivanja pozitivnih učinaka na gospodarski razvoj otoka u vidu intenzivnijeg razvoja lovnog turizma.

S obzirom na krize i vrlo turbulentna događanja (rat, migrantske krize i drugo), važno je i pitanje sigurnosti građana. Zbog velike orijentiranosti na turizam, na otocima Primorsko-goranske županije treba zadržati sigurno okruženje koje omogućuje kvalitetan život i rad. U tom smislu na lokalnoj je upravi, ali i svim stanovnicima, da se gradi tolerantno društvo te širi svijest o potrebi suradnje i zajedničkog djelovanja. Brze tehnološke promjene su sastavnica suvremenog, gospodarskog, javnog i društvenog života. Četvrta industrijska revolucija, umjetna inteligencija, IoT³⁶, VR³⁷, AR³⁸, digitalni marketing, automatizacija i robotizacija svih djelatnosti postaju dijelom svakodnevice. Mogućnost prilagodbe otoka Cresa, Lošinja, Krka i Raba novim tehnologijama odredit će brzinu razvoja. Tehnološke promjene inoviraju i način obavljanja tradicionalnih djelatnosti kao što su šumarstvo, poljoprivreda, ribarstvo, brodogradnja/remont i turizam. **Poseban izazov u narednom razdoblju bit će kako transformirati i prilagoditi pomorski sektor, posebice u domeni brodogradnje/remonta, korištenja mora u gospodarske i druge svrhe (desalinizacija i navodnjavanje, obnovljivi izvori), ribarstva te obalnog turizma.** Takva tranzicija omogućit će poslovanje tvrtki na sve konkurentnijem tržištu i njihov daljnji razvoj.

35 Napomena: detaljnije u Analizi stanja otoka Primorsko-goranske županije

36 Internet stvari ([engl. Internet of things](#)) označava povezivanje [uređaja](#) putem [interneta](#). Predstavlja [mrežnu infrastrukturu](#) u kojoj fizičke i virtualne „stvari“ svih vrsta komuniciraju i nevidljivo su integrirane; Izvor: Wikipedia [03. veljače 2023.]

37 Virtualni svijet ili virtualna stvarnost ([engl. Virtual Reality](#)) je oblik [računalne simulacije](#), u kojoj se sudionik osjeća da se nalazi u umjetnom okruženju; Izvor: Wikipedia [03. veljače 2023.]

38 Proširena stvarnost (AR) interaktivno je iskustvo okruženja stvarnog svijeta u kojem su objekti koji se nalaze u stvarnom svijetu poboljšani računalno generiranim perceptivnim informacijama, ponekad kroz više senzornih modaliteta, uključujući vizualne, slušne, haptičke, somatosenzorne i olfaktorne; Izvor: Wikipedia [03. veljače 2023.]

Tablica 4. Razvojni problemi i potrebe otoka PGŽ u području GOSPODARSTVA

Razvojni problemi otoka PGŽ u području GOSPODARSTVA
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Snažna ovisnost gospodarstva o turizmu</i> • <i>Izrazita sezonalnost zapošljavanja i rada</i> • <i>Turistička ponuda dominantno orijentirana na usluge samo u ljetnim mjesecima</i> • <i>Odlazak aktivne radne snage u druge gradove na kopno i u inozemstvo</i> • <i>Odlazak visokoobrazovane mlade radne snage</i> • <i>Smanjenje udjela aktivnog stanovništva</i> • <i>Manjak ponude priuštivog stanovanja za mlade</i> • <i>Nedovoljna pokrivenost tržišta rada STEM profilima zanimanja</i> • <i>Slaba razvijenost poduzetničkih zona i nedostatna ulaganja gospodarskih subjekata u poduzetničke zone</i>
Razvojne potrebe otoka PGŽ u području GOSPODARSTVA
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Generirati nova radna mjesta i podizati razinu zaposlenosti tijekom cijele godine</i> • <i>Daljnja diverzifikacija gospodarstva radi smanjenja negativnih učinaka kriznih situacija</i> • <i>Povećati ulaganja u intelektualnu imovinu, opremu i postrojenja, općenito u nove tehnologije, digitalizaciju i pametnu specijalizaciju</i> • <i>Razvijati turističku ponudu izvan ljetnih mjeseci</i> • <i>Jačati upravljačke kapacitete gospodarskih i javnih subjekata za ostvarivanje boljeg pristupa izvorima financiranja</i> • <i>Oснаžiti položaj obrtnika, podržati proizvodno i uslužno zanatstvo</i> • <i>Jačati položaj poljoprivrednika i razvijati suradnju posebice u tradicijskim djelatnostima ovčarstva i maslinarstva</i> • <i>Poticati obrazovanje i doškoloavanje/prekvalifikaciju radnog stanovništva u skladu s potrebama gospodarstva</i> • <i>Sprječavati socijalnu isključenost nezaposlenih</i> • <i>Razvijati poduzetničke vještine i rad na inovativnim projektima uz mentorsku podršku među srednjoškolicima i studentima</i> • <i>Razvijati učeničku i studentsku praksu u gospodarstvu te formulirati programe, osobito za STEM profile zanimanja</i> • <i>Lakše (brže) zapošljavanje mlade i obrazovane radne snage na otocima</i> • <i>Povećavati standard obitelji</i> • <i>Razvijati poduzetništvo radi otvaranja novih radnih mjesta</i> • <i>Mladoj radnoj snazi osigurati priuštivo stanovanje</i> • <i>Povećati broj kulturnih događanja izvan ljetne turističke sezone</i> • <i>Podržati umrežavanje poduzetnika kroz najpogodnije oblike i modele suradnje (npr. klasteri, poduzetnički i inovacijski ekosustavi i sl.) koji su zasnovani na suvremenoj tehnologiji radi suradnje, međusobnog učenja, inoviranja i/ili zajedničkog nastupa</i> • <i>Uključiti se u programe Europske unije kojima se omogućuje jačanje međunarodne konkurentnosti gospodarskih subjekata iz Europske unije</i> • <i>Uvesti model sharing ekonomije - (jedan stroj koristi veći broj obrtnika, poduzetnika, poljoprivrednika)</i> • <i>Uspostaviti zajednički radni prostor („co-working“)</i>

3.3. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA NA PODRUČJU KULTURNE BAŠTINE I USLUGA

U podpoglavlju se analizira kultura, kulturna baština i usluge te se daje prikaz stanja materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara kao i potencijal valorizacije kulturne baštine u ekonomskom i turističkom smislu.

Kulturna baština jamči da će priče o ljudima, prostorima i običajima biti sačuvane te da ćemo se i dalje sjećati djelića povijesti i kulture naroda sa svim njihovim osobitostima, kako u sadašnjosti, tako i u budućim vremenima. Kulturna je baština na većini otoka nedovoljno vrednovana kao razvojni resurs na kojem može počivati društveno-gospodarstva revitalizacija te se tako stvara potreba za njihovom revitalizacijom i uspostavom inovativnih modela interpretacije, uz očuvanje kulturnih dobara kako bi se omogućilo snažnije korištenje istih kao razvojnih resursa što će doprinijeti razvoj dodatnog sadržaja manifestacija i ostalih kulturnih programa na cjelokupnom području kvarnerskih otoku kao i doprinijeti privlačenju većeg broja posjetioaca.

Jedan od ciljeva je osigurati očuvanje kulturnih sadržaja uspostavljanjem sustava informacijskih komunikacijskih tehnologija (ICT) za stvaranje digitalnih sadržaja i dostupnosti sadržaja kulturne baštine svim zainteresiranim stranama, uspostavu nacionalnog ICT sustava koji će omogućiti integrirano pretraživanje i pristup digitalnoj kulturnoj baštini, agregiranje metapodataka i interoperabilnost sustava koji se koriste u određenim industrijama, kao i dugoročno očuvanje i dostupnost stvorenog digitalnog sadržaja. Takav sustav zasnovat će se na međunarodnim normama i smjernicama provjerenih praksi u području organizacije, upravljanja, trajnog čuvanja i korištenja digitalnih sadržaja.

Također, važno je kod lokalnog stanovništva pobuditi svjesnost o važnosti baštine koju posjeduju otoci te poticati njegovo uključivanje u različite aktivnosti koje doprinose očuvanju i valorizaciji baštine. Stanovništvo će biti zadovoljno turističkim razvojem ako mu isti osigurava kako sredstva za život tako i ugodan prostor, tj. ako mu se ne narušava kvaliteta života u turističkoj destinaciji.

Potreba očuvanja tradicije i kulturnog naslijeđa, a ujedno i osiguranja dodatnog turističkog sadržaja za posjetitelje, s prezentacijama i edukacijama, promovira lokalnu kulturnu baštinu te čuva tradiciju i kulturno naslijeđe. Neprofitne organizacije, odnosno udruge su temelj pozitivnih promjena u društvu. Udruge kao grupe pojedinaca u sinergiji s lokalnom samoupravom mogu utjecati na značajne pomake na području očuvanja i promocije i očuvanja materijalne i nematerijalne kulturne baštine te mogu imati i značajnu ulogu u području zapošljavanja te privlačenju javnih sredstava, odnosno EU fondova.

Najznačajnija događanja/manifestacije u kulturi na otocima Cres i Lošinj su: Cresko kulturno ljeto, Lubeničke glazbene večeri, Dani Tramuntane, Creski kaić, Dani creske janjetine i maslinovog ulja, Jazz Festival Lošinj, Noći muzeja na Malom Lošinju, Karneval Mali Lošinj, Veloselski ljetni užanci, Nerezinske ljetne igre, Pomorske večeri, „Lošinjskim jedrima oko svijeta“, Lošinjski polumaraton, Osorske glazbene večeri te brojne druge.

U Gradu Malom Lošinju djeluje radio postaja Radio Mali Lošinj – Radio Jadranka. Udruge i njihovi programi u kulturi financiraju se iz lokalnih, županijskih i državnih izvora, putem privatnih donacija/sponzorstava te samom djelatnošću udruga.

Na cresko-lošinjskom otočju nalaze se 3 muzeja: Creski muzej, Muzej Apoksiomena te Lošinjski muzej.

Creski muzej je ustanova u kulturi osnovana od strane Grada Cresa, a smještena je u gotičko-renesansnoj palači Arsan koja je zaštićeno kulturno dobro. Muzej istražuje, čuva i predstavlja bogatu baštinu Grada i otoka Cresa. Novim izložbama svake sezone Muzej nastoji predočiti sve segmente života jednog prostora koji, uz sve specifičnosti zatvorene otočne sredine, živi od antičkih vremena.

Lošinjski muzej djeluje u tri muzejske zgrade u Velom Lošinju, Malom Lošinju i Osoru, te na dva otoka, Lošinju i Cresu. Sjedište Lošinjskog muzeja je u palači Fritzi u Malom Lošinju.

Muzej Apoksiomena smješten je u palači Kvarner na rivi u Malom Lošinju i trajni je dom skulpture Apoksiomen. To je brončani kip mladog atleta koji se nakon pronalaska 1999. godine, dugotrajne restauracije te prezentiranja u brojnim gradovima Hrvatske i svjetskim Muzejima, smjestio u palači Kvarner.

Na području **Grada Cresa i Grada Malog Lošinja**, nalazi se veliki broj crkava i samostana kao i mnogobrojna materijalna i nematerijalna kulturna baština.

Prema prikupljenim podacima od strane dionika s cresko-lošinjskog područja, izražen je potreba za rekonstrukcijom kulturnog centra, uređenjem interpretacijskog centra, revitalizacijom i obnovom utvrde te uvođenje Virtualne šetnje po staroj gradskoj jezgri u cilju povećanja turističke ponude i privlačenja dodatnih posjetitelja spomenutog područja.

Na otoku Krku među najznačajnijim događanjima su festival Crna ovca, jedinstveni program koji spaja sport, kulturni program i prezentaciju lokalne baštine te tradicionalne manifestacije Antičke večeri, Sensa Dani sira, Krčki sajam – Lovrečeva, Dani maslina, Ribarski dan, Festival žlahtine, Dani šurlica, Dani vina otoka Krka, plivački maraton Šilo – Crikvenica koji se održava dan uoči Rokova.

Od infrastrukture na području **Grada Krka** nalazimo mnogobrojnu materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu. Od značajnijih znamenitosti, svakako je to Košljun, otočić franjevac, koji administrativno pripada Gradu Krku, u kojem su redovnici stoljećima skupljali i sačuvali mnoge vrijedne predmete koji se danas mogu razgledati u etnografskom i sakralnom muzeju. Samostan posjeduje i bogatu knjižnicu s oko 30.000 knjiga. Vrijedna sakralna zbirka predstavljena je u jedinstvenoj katnoj romaničkoj crkvi Sv. Kvirina u Gradu Krku. Osim navedenog, u Gradu Krku nalazi se zavičajna etnografska zbirka Kornić. U staroj povijesnoj jezgri Grada Krka nalazi se interpretacijski centar povijesti pomorske baštine otoka Krka. Centar je otvoren 2018. godine kao dio projekta "Mala barka 2", ostvarenog iz suradnje Interreg V-A Slovenija-Hrvatska 2014.-2020. Sastoji se od muzeološkog postava brodarstva, brodogradnje i ribarstva na području otoka Krka, te izdvojene radionice krčkog brodomaketara i kolekcionara Željka Skomeršića. U srcu krčke starogradske jezgre, na jednom od povijesno najznačajnijih gradskih trgova - Trgu Kamplin - smjestio se Frankopanski kaštel među čijim je monumentalnim zidinama smješten **Interpretacijski centar Krk**, i to kao dio Kulturno-turističke rute Putovima Frankopana. Kao nastavak na bogatu kulturnu infrastrukturu, javila se potreba za izgradnjom i opremanjem Multimedijalnog kulturnog centra u Gradu Krku s čime bi obogatila kulturna infrastruktura te stvorila dodana vrijednost za cjelokupni otok Krk u pogledu privlačenja inozemnih i domaćih turista.

Na području **Općine Vrbnik** još nema muzeja u kojem bi bila objedinjena sva njegova bogata kulturno-povijesna i etno baština te se ukazuje potreba za rekonstrukcijom zgrade Vitezićevog doma u društveno-kulturni i turističko-informativni centar.

Budući da u **Općini Omišalj** nema dostupnih muzeja, javlja se potreba za restauracijom i opremanjem prostora koji će služiti u svrhu muzeja i izložbenog prostora muzejske zbirke.

Općina Punat bogata je mnogobojnim crkvama od kojih je veći broj rekonstruiran ili saniran. Zanimljivi su brojni povijesni ostaci u pogledu stvaranja i očuvanja nacionalnog identiteta kroz bogatu glagoljašku i ostalu nematerijalnu kulturnu baštinu. Iz tog razloga, stvorena je potreba

za rekonstrukcijom i opremanjem zgrade društvene namjene te adekvatnih kulturnih centara na području Općine kako bi se stvorio odgovarajući prostor za predstavljanje nematerijalne kulturne baštine.

U **Općini Malinskoj-Dubašnici** 2023. godine otvoren je Interpretacijski centar maritimne baštine „Duboak“. U objektu je dočarana bogata maritimna baština, kultura plovidbe, vještina brodogradnje i suživot otočkih ljudi s morem i šumom, a svoj su dom ondje pronašli i Športsko-ribolovna udruga Lastavica i Jedriličarski klub Malinska. Nedaleko od centra Malinske, nalazi se stalni postav arheološke zbirke Cickini u Sv. Vidu-Miholjice, vrijedna zbirka otkrivenih ulomaka kamenog liturgijskog namještaja, te arhitektonske dekorirane skulpture. Od mnogobrojnih samostana i crkvi koje se nalaze u Općini Malinska, određeni broj istih zahtjeva restauraciju ili sanaciju pojedinih dijelova. Kulturna baština Općine Malinske proteže se unatrag nekoliko stoljeća te je od iznimne važnosti za lokalno stanovništvo.

Općina Baška u povijesnom kontekstu najpoznatija je kao nalazište jednog od bitnih simbola hrvatske povijesti i kulture, Baščanske ploče koja je pronađena u Crkvi Sv. Lucije u Jurandvoru u kojoj se i danas nalazi. Crkva Sv. Lucije jedna je od najzanimljivijih i najpopularnijih crkvi na području cijeloga otoka Krka.

Zavičajni muzej, u vlasništvu Općine Baška, otvoren je 1970. godine i u njemu je izložena etnografska zbirka baščanskog područja. Na području Općine Baška postoji veliki potencijal u pogledu bogate prirodne i kulturne baštine te potreba za rekonstrukcijom doma u kulturi u interpretacijski centar s zadaćom interpretacije povijesnih resursa u turističke proizvode iznimnog potencijala kao i objedinjenje na jednom mjestu.

Poput svih jedinica lokalne samouprave na području otoka Krka, i **Općina Dobrinj** obiluje mnogobrojnim prirodnim ljepotama i bogatom kulturnom baštinom poput arheoloških nalazišta i ostataka crkva, samostana, kapela, utvrda, naselja kao i dislocirana zbirka Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka. Ista je do daljnjega zatvorena zbog pripremnih radova na novom stalnom postavu te neophodnih konzervatorsko-restauratorskih zahvata. Potreba je rekonstrukcija i uređenje interijera adekvatne zgrade u cilju prenamjene za interpretaciju kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na području Općine.

Na području **Općine Lopar** djeluje ustanova u kulturi Centar za kulturu Lopar. Centar za kulturu Lopar do sada je realizirao niz uspješnih projekata i manifestacija iz područja kulture i kulturne baštine. Uz brojna koncertna gostovanja, kazališne predstave, izložbe, predavanja, projekcije dokumentaraca, radionice za djecu i odrasle, ustanova organizira i neke već tradicionalne manifestacije poput Smotre klapa, Posle kampanela, Loparske noći i Eko-etno festa, vodi i koordinira projekt Rab Archaeological Traces, uređuje Loparsku besedu i druge publikacije: 300 godina Župe sv. Ivana Krstitelja u Loparu (2015.), Lopar: Čuđenje u kamenu i pijesku (2016.).

Ustanova Pučko otvoreno učilište Rab je temeljna institucija u realizaciji i provedbi etno, eko i kulturno-turističkog dijela, a osnivač je Grad Rab. Djelatnost ustanove je značajna budući da programi i aktivnosti sežu u nekoliko kulturnih djelatnosti. Pored obrazovanja odraslih, Ustanova ima i izdavačku djelatnost, kino-prikazivačku djelatnost (djeluju dva kina – zimsko i ljetno), i galerijsko-izložbenu djelatnost. Nadalje Ustanova organizira razne manifestacije, koncerte, glazbene smotre, kazališne predstave i dr. Katedra čakavskog sabora u Gradu Rabu ima za cilj ostvarivati raznovrsne kulturno-umjetničke programe, znanstvene i stručne skupove, izdavačku djelatnost i druge kulturne programe koji se tiču očuvanja i vrednovanja kulturnog i nacionalnog identiteta.³⁹

Program koncerata klasične glazbe, Rapske glazbene večeri održava se od 1986. godine, Rapska fjera je najstariji i najveći srednjovjekovni ljetni festival u Hrvatskoj, Loparska noć, Rab Film Festival, Rab Jazz Festival te obilježavaju najveće kulturne manifestacije na području otoka.

³⁹ <https://ucilisterab.hr/hr/uciliste> preuzeto 10. ožujka 2023.

Otok Rab, otok pun vrijednih arheološki lokaliteta, od prapovijesnih gradina na dalje jedini je kulturno-povijesnom baštinom vrlo bogat otok, ali bez muzeja. Rab ima izuzetno bogatu arheološku baštinu: cijeli otok pokriven je brojnim arheološkim lokalitetima, od prapovijesnih lokaliteta u Loparu, brončanih i željeznodobnih gradina, antičkog razdoblja, razdoblja Bizanta, srednjega vijeka iz kojeg datiraju brojne romaničke crkve. Grad Rab u svojoj urbanoj i graditeljskoj strukturi ima duboke povijesne slojeve, od prapovijesti, antike, planiranog srednjovjekovnog urbanizma, sakralnih sklopova, katedrale, renesansnih stambenih palača i javnih zgrada.

Počeci čitaoničke, odnosno knjižnične djelatnosti na otoku Rabu datiraju od kraja 19. stoljeća, točnije od 1884. kada se osniva Narodna čitaonica, prva kulturna ustanova namijenjena širem krugu stanovništva. Od 21. prosinca 2005. godine Knjižnica je izdvojena iz sastava Pučkog otvorenog učilišta i osnovana kao samostalna ustanova Gradska knjižnica Rab koja i dalje djeluje u zgradi Banove vile, ali u znatno izmijenjenim prostornim uvjetima. Osim tri centralne prostorije u koje je 2003. godine smještena Knjižnica, u zgradi su i dvije pokrajnje prostorije koje je koristila Glazbena škola i rapske klape. Zbog ograničenog prostornog kapaciteta, javlja se potreba za izgradnjom i opremanjem novog prostora kako bi otočani i turisti dobili prostor za nesmetan studijski rad ali i povećanje mogućnosti za smještaj knjižnične referentne građe.

U Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske evidentirano je ukupno 197 zaštićenih kulturnih dobara s područja **otoka Primorsko-goranske županije**. Od ukupnog broja od 96 zaštićenih kulturnih dobara cresko-lošinjskog otočja, 60 je **na otoku Cresu**, a 36 na **otoku Lošinju** i to 59 je nepokretnih pojedinačnih kulturnih dobara, 10 kulturno-povijesnih cjelina, 26 arheoloških zona/nalazišta i 1 nematerijalno kulturnog dobro.

U Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, na području **otoka Krka** evidentirano je ukupno 18 zaštićenih kulturnih dobara od čega ih je 12 nepokretno pojedinačnih kulturnih dobara, 7 kulturno-povijesnih cjelina i 1 nematerijalno.

U Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, na području **otoka Raba** evidentirano je ukupno 19 zaštićenih kulturnih dobara od čega ih je 13 nepokretno pojedinačnih kulturnih dobara, 1 kulturno-povijesnih cjelina, 1 nematerijalno te 4 arheologija.

U Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, na području **općine Lopar** evidentirano je 1 zaštićeno kulturno dobro.

U današnje vrijeme otoci postaju top destinacije za milijune turista i to zbog svojeg geografskog položaja te prirodne i kulturne baštine koja ih čini jedinstvenima u odnosu na druge destinacije. Pritom se zadnjih se godina uočava povećana potražnja za kulturnom baštinom općenito tako i na otocima Primorsko-goranske županije kao jedinstvenim oblikom proizvoda u turizmu. Iako ti elementi prirodne i kulturne baštine čine otoke jedinstvenima istodobno ih suočavaju sa brojnim izazovima i ranjivostima. Izazovi i ranjivosti se ponajprije ogledaju u velikoj ovisnosti, posebno malih otoka o turizmu, i smanjenoj ekonomskoj raznovrsnosti koja predstavlja izazov u odnosu na kopno.

Otoci Primorsko-goranske županije iznimno su bogati kulturnom baštinom, koja je prepoznata i priznata i međunarodno. Fokus je tako stavljen na klapsko pjevanje, raznovrsne festivale, događanja te vjerska događanja pri kojima se prezentiraju oblici nematerijalne kulturne baštine neke specifične lokacije, rekonstrukcije običaja, tradicionalna gastronomska ponuda, razne radionice koje potiču turiste na sudjelovanje i sl.

Valorizacija kulturne baštine otoka Primorsko-goranske županije posebno dolazi do izražaja u kontekstu ponude kulturno-turističkih sadržaja. Iznimna atraktivnost prirode i kulturne baštine posebno je privlačna umjetnicima koji redovito organiziraju međunarodne umjetničke kolonije

na otocima, što doprinosi i međunarodnoj vidljivosti otoka. Značajnije razvojne potrebe u ovom području proizlaze iz važnosti očuvanja i revitalizacije kulturne baštine te očuvanja autentičnosti običaja i cjelovitosti jedinstvenih otočnih lokaliteta. Kao najvažniji razvojni potencijali ističu se poticanje kreativne industrije i umjetnosti te veće uključivanje kulturne baštine u turističku ponudu.

Tablica 5. Razvojni problemi otoka PGŽ u području KULTURNE BAŠTINE I USLUGA

Razvojni problemi otoka PGŽ u području KULTURNE BAŠTINE I USLUGA
<ul style="list-style-type: none"> • Neravnomjerna učestalost kulturnih događanja tijekom godine i neravnomjerna pokrivenost otoka kulturnim događajima. • Izostanak kulturne suradnje • Nizak standard u mreži narodnih knjižnica • Nepostojanje modela upravljanja kulturnom baštinom • Nedostatak prostora za djelovanje ustanova za kulturu • Nedostatna oprema u ustanovama za kulturu
Razvojne potrebe otoka PGŽ u području KULTURNE BAŠTINE I USLUGA
<ul style="list-style-type: none"> • Bolje povezivati i koristiti ustanove u kulturi, povezivati i koordinirati programske sadržaje i aktivnosti pojedinaca i udruga u kulturi • Povezivati muzeje radi koordiniranja njihova rada te ih povezivati s istim i sličnim ustanovama na otočnoj i regionalnoj razini • Dodatno valorizirati autohtona folklorna događanja, te očuvati i promovirati lokalne jezične i glazbene osobitosti otoka • Poboljšati standarde za mrežu javnih knjižnica na otocima • Umrežiti jedinice lokalne samouprave i udruge u kulturi u kandidiranju starih gradskih jezgara i tradicionalne kamene gradnje, kao i kulturnih posebnosti na UNESCO-ve liste zaštićenih kulturnih materijalnih i nematerijalnih dobara • Digitalizacija muzeja

3.4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA U PODRUČJU ZAŠTITE PRIRODE I OKOLIŠA

U podpoglavlju se daje prikaz obuhvata zaštićenih dijelova prirode, utvrđuju se pritisci na otočnu infrastrukturu i okoliš, analizira prilagodba klimatskim promjenama kroz operativne kapacitete civilne zaštite i vatrogastva, te obrazlažu potrebna ulaganja u zelenu i plavu infrastrukturu.

3.4.1. Zaštita prirode i prirodne baštine, ranjivost obalnog područja

U Republici Hrvatskoj, Zakonom o zaštiti prirode (dalje u tekstu: Zakon)⁴⁰ uređen je sustav zaštite i cjelovitog očuvanja prirode i njezinih vrijednosti, kroz sljedeće kategorije zaštićenih područja: strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat, park prirode, regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park šuma i spomenik parkovne arhitekture. Sukladno Zakonu, zaštićena područja proglašavaju Hrvatski sabor, Vlada Republike Hrvatske i županijske skupštine, i to ovisno o kategoriji zaštite, a njima upravljaju javne ustanove.

Javna ustanova Priroda⁴¹ upravlja zaštićenim područjima Primorsko-goranske županij. Sva zaštićena područja i pojedinačne prirodne vrijednosti (spomenici prirode) upisani su u Upisnik zaštićenih područja.

40 Zakon o zaštiti prirode, Narodne novine 80/13, 15/18, 14/19, 127/19

41 Javna ustanova Priroda upravlja NP Risnjakom i PP Učka čiji je osnivač RH

Gotovo cjelokupno otočje (izuzev građevinskog područja) uključeno je u europsku ekološku mrežu Natura 2000, koju čine područja značajna za očuvanje ptica (POP) i područja vrsta i staništa (POVS), kao što je prikazano i na Slici 3. u nastavku.

Slika 3. Područje Primorsko-goranske županije i otoka pokriveno Natura 2000 mrežom

Izvor: bioportal.hr/gis

Na području **Grada Cresa** nalaze se dva posebna rezervata, Mali Bok-Koromačna – ukupne površine 796,64 ha i Fojiška-Podpredošćica – ukupne površine 514,69 ha. Rezervat na sjevernom dijelu **otoka Cresa** proteže se od uvale Fojiška do uvale Pod Predošćica, a danas je poznatiji kao rezervat „Kruna“ prema slikovitoj litici nadomak mjestašca Beli. Južni rezervat obuhvaća obalno područje od uvale Mali Bok do uvale Koromačna, a danas je poznatiji kao rezervat Pod Okladi prema lokalnom toponimu za najveću liticu, nedaleko Orleca. Zahvaljujući uložnim naporima na zaštiti supova njihov se broj na Kvarnerskim otocima počeo ponovno povećavati, nakon što se 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća njihov broj u ovom dijelu Europe osjetno smanjivao.

Na **otoku Lošinju** nalaze se dvije park šume: park šuma Čikat ukupne površine 236 ha i Pod Javori ukupne površine 40,66 ha.

Na području **otoka Krka** nalaze se posebni rezervati šumske vegetacije koji su zaštićeni sukladno Zakonu o zaštiti prirode i to slijedom: posebni rezervat šumske vegetacije šuma crnike na Glavotoku, zaštićen 1969. godine odlukom o proglašenju otočića Košljuna i šumice crnike na Glavotoku specijalnim rezervatom šumske vegetacije (Sl. n. Općine Rijeka 9/69), posebni rezervat šumske vegetacije Košljun, zaštićen 1969. godine odlukom o proglašenju otočića Košljuna i šumice crnike na Glavotoku specijalnim rezervatom šumske vegetacije (Sl. n. Općine Rijeka 9/69) i zaštićeno područje Posebni rezervat – omitološki Glavine – Mala luka.

Uvidom u prostorno plansku dokumentaciju **Grada Raba i Općine Lopar** (PPUG Rab, 2004 i PPUO Lopar, 2011) mogu se izdvojiti osobito vrijedna prirodna krajobrazna područja zaljeva Kapor i Supetarska Draga, uvala Sv. Eufemije, Stijene Rapost (Kamenjak), Fruga, šuma hrasta crnike na padinama prema Supetarskoj Dragi uz cestu i Topolje kraj rezervata Dundo, posebni rezervat šumske vegetacije, šuma Dundo, park šuma Komrčar u Gradu Rabu, te područja kultiviranog krajobraza Loparsko polje (obradive površine parceliranog polja) i Sorinj (krški

kultivirani krajolik ispresijecan suhozidima). Prema Zakonu o zaštiti prirode⁴² na području rapskog arhipelaga nalaze se četiri zaštićena područja: park šuma Komrčar, značajni krajobraz Lopar (sjeveroistočni dio poluotoka Lopara na Rabu) i dva posebna rezervata (botaničko-zoološki rezervat Prvić i Grgurov kanal te rezervat šumske vegetacije Šuma Dundo). Zaštićena područja se prostiru na 203,37 ha površine i čine udio od 2 % kopnenog dijela arhipelaga. Od ukupne površine kopnenog dijela arhipelaga, 81,57 % površine čine područja ekološke mreže.

Zaštita zraka, voda i tla

Osnovni cilj postavljen Prostornim planom Primorsko-goranske županije je postizanje prve kategorije kakvoće zraka na cjelokupnom otočnom prostoru, a drugi je očuvanje i poboljšanje kakvoće na prostoru gdje je već danas zrak prve kategorije. Temeljem članka 24. Zakona o zaštiti zraka⁴³, kvaliteta zraka određenog područja svrstava se u dvije kategorije za svaki pojedini parametar koji se prati: I. kategorija kvalitete zraka – čist ili neznatno onečišćen zrak te II. kategorija kvalitete zraka – onečišćen zrak.

Kakvoća zraka cresko-lošinjskog otočja mjeri se na klasičnoj mjernoj postaji koja se nalazi na obali Jezera Vrana, na otoku Cresu. Kvaliteta zraka izmjerena na mjernoj jedinici koja se nalazi na Jezeru Vrana je I. kategorije, odnosno zrak je čist ili neznatno onečišćen.

Kakvoća zraka **otoka Krka** mjeri se na klasičnoj mjernoj postaji koja se nalazi u Općini Omišalj. Kvaliteta zraka izmjerena na mjernoj jedinici koja se nalazi u Omišlju je prihvatljiva.

Na području **otoka Raba** nema zagađivača koji bi znatno djelovao na onečišćenje i eventualnu promjenu kategorije. Tome pogoduju klimatske prilike, dobra provjetrenost područja tako da se minimalna količina onečišćenja u kratkom vremenskom razdoblju prirodnim putem ukloni.

Kakvoća mora na 21 mjernom mjestu (od ukupno 22) **otoka Cresa** u razdoblju 2018.-2021. godina ocijenjena je kao izvrsna.

Na **otoku Lošinju** u razdoblju 2018.-2021. godina, kakvoća mora na 37 mjernih mjesta (od ukupno 38) ocijenjena je izvrsnom, dok je na mjernom mjestu Punta Leva ocijenjena kao dobra. Kakvoća mora na **otoku Krku** u promatranom razdoblju na 54 mjerna mjesta najvećim dijelom je izvrsne kakvoće.

Na **otoku Rabu** kakvoća vode se ispituje na 33 mjerna mjesta i najvećim je dijelom izvrsne kakvoće.

Kakvoća mora na području otoka Krka, Raba, Cresa i Lošinja u 2022. godini ocijenjena je kao izvrsna (1).

Navedeni podaci govore o konačnoj ocjeni kakvoće mora sukladno Uredbi o kakvoći voda za kupanje⁴⁴. Ocjena se utvrđuje na kraju svake sezone ispitivanja na temelju ispitivanja kroz tekuću sezonu i prijašnje 3 sezone. Provedena ispitivanja osnovnih fizikalno-kemijskih i kemijskih pokazatelja kao što su pH vrijednost vode, elektro vodljivost, ukupna tvrdoća, vrijednost hidrogenkarbonata te koncentracije kalcija, magnezija, klorida i sulfata karakteristične su za površinsku vodu Vranskog jezera koja se koristi kao izvor vode za piće za zonu opskrbe Cres-Lošinj, dok se za zonu opskrbe Susak koristi morska voda koja prolazi postupak desalinizacije.

Ranjivost obalnog područja

Zaštićeno obalno područje mora (ZOP) otočja Primorsko-goranske županije obuhvaća područje sljedećih jedinica lokalne samouprave, gradova: **Krka, Cresa, Malog Lošinja i Raba**, te općina: **Omišalj, Malinska-Dubašnica, Dobrinj, Vrbnik, Baška i Lopar**. Od ukupne kopnene površine

42 Zakon o zaštiti prirode, Narodne novine 80/13, 15/18, 14/19, 127/19

43 Zakon o zaštiti zraka, Narodne novine 127/19, 57/22

44 Uredba o kakvoći voda za kupanje, Narodne novine 51/14, 66/19

Primorsko-goranske županije, 32 % nalazi se u ZOP-u.

More i obalno područje značajan je prirodni, društveni i gospodarski resurs koji je potrebno kapitalizirati i štiti. Za ostvarenje prioriteta održivog upravljanja okolišem, prostorom te prirodnom i kulturno povijesnom baštinom, potrebno je izraditi *Plan integralnog upravljanja obalnim područjem Primorsko-goranske županije* jer su područja vrijednoga prirodnog krajolika, **obalnog i priobalnog područja mora i otoka** djelomično već ugrožena neprihvatljivim oblicima urbanizacije/turistifikacije i načinom korištenja neprimjerenim njihovim osobitostima i vrijednostima.

Pojedina otočna građevinska područja naselja i izdvojena građevinska područja izvan naselja gospodarske (ugostiteljsko-turističke, poslovne, proizvodne) i sportske namjene često su predimenzionirana i ne sadrže uvjete za očuvanje krajobraznih obilježja.

U svim državama članicama Europske unije posebna se pažnja posvećuje upravljanju obalnim pojasom, posebice zbog sve učestalijih ekstremnih klimatskih događaja kao što su olujna nevremena s ekstremnim oborinama i visokim valovima.

Na razini Republike Hrvatske usvojena je Strategija prilagodbe klimatskim promjenama za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu⁴⁵.

Grad Cres i Grad Mali Lošinj među prvim su hrvatskim gradovima koji su donijeli Program tranzicije prema čistoj energiji temeljem kojeg su pristupili Sporazumu gradonačelnika za klimu i energiju koji okuplja lokalna tijela vlasti koja su se dobrovoljno posvetila ostvarivanju i premašivanju klimatskih i energetske ciljeva Europske unije. U skladu s ciljevima Sporazuma, izrađeni su i usvojeni Akcijski plan energetske i klimatske održivog razvoja (SECAP) Grada Cresa te Akcijski plan energetske i klimatske održivog razvoja (SECAP) Grada Malog Lošinja.

Energetsku tranziciju **otoka Krka** treba promatrati u kontekstu integralne ekološke (zelene) tranzicije otoka, koja je započela krajem prošlog stoljeća. Ta je tranzicija omogućila pripremu projekata koji rješavaju konkretne probleme otoka i otočana. Prvi veliki realizirani projekt bio je ekološki sustav gospodarenja otpadom. Zajednički Akcijski plan energetske održivog razvoja i klimatske promjena za područje otoka Krka (Joint SECAP) usvojen je 2022. godine. Radi se o projektu financiranom od strane EU Island Facility NESOI. Cilj cjelokupnog projekta je olakšavanje energetske tranzicije na otocima, a projekt je odabran između 28 inovativnih projekata čiste energije. Od otoka Krka se tako očekuje smanjenje emisija CO₂ od oko 25.799,83 tCO₂ i mogućnost implementacije projekata u vrijednosti od 203.946.938,55 eura.

Korištenje pomorskog dobra

Pomorsko dobro je opće dobro od interesa za Republiku Hrvatsku i ima njezinu osobitu zaštitu. Republika Hrvatska upravlja pomorskim dobrom izravno ili putem jedinica područne (regionalne) samouprave, odnosno jedinica lokalne samouprave. Pod upravljanjem pomorskim dobrom podrazumijeva se održavanje, unapređenje, briga o zaštiti pomorskog dobra u općoj upotrebi i posebna upotreba ili gospodarsko korištenje pomorskog dobra na temelju koncesije. Primorsko-goranska županija davatelj je ukupno 68 koncesija na pomorskom dobru (naseljeni i nenaseljeni), od čega na otoku Lošinju 27, Cresu 5, Krku 25 i otoku Rabu 11. Od ukupnog broja danih koncesija 16 koncesija je za posebnu upotrebu, a 52 koncesije odnose se na gospodarsko korištenje pomorskog dobra, i to brodogradilišta, sidrišta, ugostiteljskih terasa i plaža i marikulturu.

Izazovi i pritisci na obalno područje uključuju slijedom:

⁴⁵ Strategija prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu, Narodne novine 46/20

- okoliš - nestašica vode, komunalni i drugi otpad, erozija, zagađenje bukom, zagušenje infrastrukture, promjena klime i veliki broj ljudi tijekom sezone
- društvenu kategoriju - pomanjkanje identiteta otoka, sigurnost, standardi kvalitete
- ekonomsku kategoriju - održavanje infrastrukture, zaposlenje, depopulacija, obrazovanje

Otoci se suočavaju s prirodnim prijetnjama (suše, požari, toplinski valovi, podizanje razine mora, olujna nevremena i dr.) i negativnim posljedicama uslijed ljudskog djelovanja (prekomjerna zgradnja, onečišćenje okoliša neodgovornim odlaganjem otpada, neadekvatno zbrinjavanje otpadnih voda, otpad iz mora kao posljedica nautičkog turizma, ilegalno korištenje prirodnih resursa i sl.). Zbog toga važno je aktivno sudjelovanje dionika iz sektora zaštite prirode i drugih dionika na svim razinama s ciljem unaprjeđenja sustava nadzora i praćenja te zaštite od prirodnih prijetnji (požari, suše i oluje).

Razvojni potencijali otoka ogledaju se u Europskim politikama unaprjeđenja očuvanja prirodnog resursa i okoliša otoka kroz integrirano upravljanje i odgovorno prostorno planiranje.

3.4.2. Prometna infrastruktura

Prometna infrastruktura djeluje na okoliš najčešće negativno no istovremeno razvojni je potencijal koji čini dostupnim usluge, robu i ostanak ljudi na određenom području.

Cestovna infrastruktura

Prometna mreža izgrađena je na otocima Lošinju i Cresu, dok na otocima Iloviku, Susku, Unijama te Velim i Malim Srakanama nema cestovnog prometa, pa ne postoje ni javne ceste. Putovi se koriste kao pješački, ali i za kretanje manjih poljoprivrednih vozila. Glavna cestovna prometnica je državna cesta D100 (ukupne duljine 80,3 km), koja počinje u trajektnoj luci Porozina, prolazi uzdužno Cresom i Lošinjem te završava u Velom Lošinju.

Na prostoru Grada Malog Lošinja i Grada Cresa izgrađene su brojne nerazvrstane prometnice koje su najčešće ulice u naseljima. Ukupna duljina nerazvrstanih cesta na području Grada Malog Lošinja iznosi 312,95 km, dok ukupna duljina nerazvrstanih cesta na području Grada Cresa iznosi 143,50 km.

Državna cesta koja povezuje kopno s **otokom Krkom** i završava na južnom kraju otoka, u Baški je cesta D102. Njezin drugi, poznatiji naziv, je Krčka magistrala. Državna cesta D102 je glavna prometnica na otoku Krku. Duga je 48,3 km.

Državna cesta D105 glavna je prometnica na **otoku Rabu**, povezuje dva važna turistička središta, kao i dvije trajektne luke, Lopar i Mišnjak. Obnova državne ceste D105 od iznimnog je značaja za unapređenje života na otoku, a njezinom rekonstrukcijom otok Rab uskoro dobiva suvremenu prometnicu koja će pripomoći revitalizaciji unutrašnjeg dijela otoka.

Rekonstrukcija i izgradnja otočnih cesta iz državnog programa ne odvija se željenom dinamikom. Standard državnih cesta na otocima Cresu i Rabu ne zadovoljava u potpunosti. Na otoku Cresu je rekonstruiran dio postojeće državne ceste D100 i izgrađena obilaznica grada Cresa. Cestovna mreža zadovoljava potrebe otočnog stanovništva, ali ne i potrebe turista tijekom turističke sezone, što se osobito očituje u zagušenju urbanih središta u vrijeme vršnih opterećenja tijekom ljetnih mjeseci. Zaseban problem predstavlja nedovoljna međutočna povezanost, kao i neodgovarajuća cestovna povezanost otoka s kopnom. Cestovna mreža na otocima u potpunosti je, osim otoka Krka, ovisna o trajektnim linijama i njihovom voznom redu.

Na svim otocima postoje brojne biciklističke staze i putevi. Između svih otoka, otok Krk ima najviše biciklističkih ruta ukupne duljine 646,4 km, slijede otok Rab, Cres i otok Lošinj.

Lučka infrastruktura

Na otocima Cres i Lošinj djeluju dvije lučke uprave: **Županijska lučka uprava Cres** i **Županijska lučka uprava Mali Lošinj**.

Na području Grada Malog Lošinja nalaze se 3 luke županijskog značaja: Mali Lošinj, Velopin s bazenom Poljana-Runjica i Mrtvaška te 19 luka lokalnog značaja: Baldarke, Veli Lošinj, Rovenska, Sv. Martin, Ilovik, Susak, V. Srakane, Unije, Maračol, Ružmarinka (Artatore), Studenac (Sv. Jakov), Ufratar, Nerezine, Nerezine – bazen Biskupija, Osor, Bijar, Ul (Punta Križa), Jadrišćica, Zela – Koromačno (Belej).

Na području Grada Cresa nalaze se 4 luke županijskog značaja: Merag, Porozina, Cres, i Martinšćica te 2 luke lokalnog značaja: Beli i Valun.

Lukama i pomorskim dobrom otoka Krka upravlja **Županijska lučka uprava Krk**, najveća od ukupno osam lučkih uprava na području Primorsko-goranske županije koja upravlja s 23 luke otoka Krka. Županijska lučka uprava Krk upravlja lukama otvorenim za javni promet županijskog značaja i to slijedom: Baška, Krk, Malinska, Omišalj, Punat, Surbova-Baška, Šilo, Valbiska i Vrbnik. Nadalje Županijska lučka uprava Krk upravlja lukama otvorenim za javni promet lokalnog značaja: Čičiži (Dobrinj), Dunat, Glavotok, Klimno, Lokvišća (Šilo), Njivice, Porat (Malinska), Rova (Malinska), Soline (Dobrinj), Stara Baška, Sv. Fuska, Vantačići (Malinska), Vela Jana i Voz.

Lukama i pomorskim dobrom otoka Raba upravlja **Županijska lučka uprava Rab**, koja upravlja lukama otvorenim za javni promet županijskog značaja: trajektna luka Mišnjak, trajektna luka Lopar, luka Rab i luka Supetarska Draga u uvali Vardaškolj, te lokalnog značaja: Pudarica, Barbat, Grci, Janići, Keki, Banjol, Padova II, Škver, Sv. Eufemija, Kamporska Draga, Supetarska Draga, Goli otok-Tetina, Goli otok-Melna, Sv. Grgur, Melak Lopar, San Marino Lopar.

Najviše vezova ima Županijska lučka uprava Krk, ukupno 2.642 komunalna veza te 1.113 nautičkih. Najmanje vezova ima Županijska lučka uprava Cres i to 537 komunalnih i 90 nautičkih vezova.

Vidljiv je dugogodišnji trend povećanja broja vezova koji se nastavio i u predmetnom razdoblju. Unatoč snažnom povećanju broja vezova u posljednjih 20 godina, uočava se manjak, što se, među ostalim, očitava i u ukupno 4.443 postojeća zahtjeva za vez u županijskim lučkim upravama.

Na **otoku Cresu** djeluje ACI marina Cresa 440 vezova u moru i 70 na kopnu.

Na **otoku Lošinj** smještena je Marina Lošinj sa 175 vezova u moru i može prihvatiti sve vrste plovila veličine do 30 m.

Na **otoku Krku** smještena je najstarija marina u Hrvatskoj (1964. godina). Marina ima 800 kvalitetnih vezova na 11 riva za plovila do 45 m (gaz do 3 m) i sve servisne usluge motora i trupa. Marina raspolaže sa 470 parkirališnih mjesta za automobile i prikolice te ostalu opremu.

Na području **Grada Raba** postoje dvije luke nautičkog turizma u vlasništvu tvrtke ACI, (ACI marina Rab sa 142 veza u moru³¹ te Supetarska Draga - marina s 328 veza u moru i 53 suha veza, servisnom radionicom i dizalicom za vađenje plovila iz mora te s parkiralištem za osobna vozila). Također postoje i četiri luke posebne namjene; brodogradilišta Stanislav Matić (Banjol); Petar Španjol (Banjol), Zdravko Pičuljan (Barbat) i Ivan Pičuljan (Barbat).

Na otocima Primorsko-goranske županije postoji veći broj organiziranih sidrišta za prihvat plovila.

Kao jedna od potreba na području Općine Lopar, javila se potreba za rekonstrukcijom i dogradnjom lukobrana u luci San Marino koja će biti od značaja za cjelokupan otok Rab jer će povećati kapacitet zaprimanja brodica te povećati broj pristiglih turista na cjelokupno područje. Također, potreba je i uređenje pristupne ceste lučkom području luke Rab koja će doprinijeti bolju dostupnost samoj luci.

Javni pomorski putnički prijevoz

Javni pomorski putnički prijevoz na otocima u Primorsko-goranskoj županiji čine četiri državne trajektne linije, dvije državne brzobrodске linije, dvije državne brodske linije i dvije županijske brodske linije. Radi se o linijama na relacijama: Brestova – Porozina, Valbiska – Lopar, Valbiska – Merag i Stinica – Mišnjak. Treba spomenuti i petu trajektnu liniju koja povezuje Mali Lošinj i Zadar, gradove dvije različite županije. To je linija Zadar – Ist – Olib – Silba – Premuda – Mali Lošinj.

Prema podacima DZS-a u lukama otoka Cresa, u razdoblju od 2016. do 2019. godine, broj putnika se kontinuirano povećavao, ponajviše zahvaljujući ulaganjima u turizam. Međutim, kao i u ostalim morskim lukama na području Republike Hrvatske, zbog utjecaja pandemije COVID-19 te restrikcija ostalih država, promet putnika u 2020. godini je bio znatno manji pa je u 2020. godini zabilježen pad putnika u odlasku u lukama na otoku Cresu za 43,43 % u odnosu na 2019. godinu i pad prometa pristiglih putnika za 43,79 %. Promet putnika u odlasku u morskim lukama na području otoka Cresa je za 7,99 % bio veći u 2019. godini u odnosu na 2016. godinu, dok je promet putnika u dolasku bio veći za 9,8 %.

Promet putnika u odlasku u morskim lukama otoka Lošinja je za 6,22 % bio veći u 2019. godini u odnosu na 2016. godinu, dok je promet pristiglih putnika bio veći za 3,85 %. Tijekom 2020. godine dolazi do pada prometa, kao posljedica pandemije COVID-19. Oporavak je vidljiv u 2021. godini, kada se promet putnika i vozila približio rezultatima iz 2019. godine.

Trajektna linija na relaciji Valbiska – Merag kontinuirano se ističe i po broju vozila i po broju putnika te se radi o jednoj od najprometnijih trajektnih linija na nacionalnoj razini.

Prometno povezivanje i integriranje sjevernojadranskih otoka u prometni sustav Primorsko-goranske županije kroz linijski pomorski promet od osobitog je značenja. Prometna povezanost otočnog prostora osigurana je kvalitetnim trajektnim, katamaranskim i brodskim linijama čiji je vozni red prilagođen domicilnom stanovništvu, dok je otok Krk s kopnom povezan mostom. Prometna povezanost otoka ovisi o vremenskim prilikama: udari bure i juga uvjetuju mogućnost plovidbe i pristajanja katamarana te trajekata i normalno odvijanje prometa preko Krčkog mosta.

Luke posebne namjene nacionalnog značaja

Na području otoka Primorsko-goranske županije nalaze se luke državnog značenja i to slijedom: naftovodno-skladišni sustav, prihvatni centar za LNG (Omišalj), brodogradilišne luke, Cres, Punat i Mali Lošinj i luke nautičkog turizma, Rab, Cres, Supetarska Draga i Punat⁴⁶.

Jadranski naftovod je cjevovodni sustav za transport nafte od luke i terminala Omišalj do domaćih rafinerija i inozemnih rafinerija u istočnoj i središnjoj Europi. Sustav JANAF-a se sastoji od prihvatno-otpremnog Terminala Omišalj na otoku Krku sa skladišnim prostorom od 1.400.000 m³ za naftu i 80.000 m³ za naftne derivate te pripadajućim pumpnim i mjernim stanicama, Luke Omišalj, dionice cjevovoda Omišalj – Sisak i podmorskog naftovoda Omišalj – Urinj koji povezuje Terminal Omišalj i INA-Rafineriju nafte Rijeka. Projektirani kapacitet cjevovoda Omišalj – Sisak iznosi 34 milijuna tona nafte godišnje, a instalirani je 20 milijuna tona nafte godišnje.

⁴⁶ Brodogradilišne luke i luke nautičkog turizma. vidjeti ranije u tekstu

Plutajući terminal za ukapljeni prirodni plin (UPP) nalazi se u općini Omišalj na otoku Krku. Terminal ima geopolitičku i stratešku dimenziju u okviru jačanja europskog energetskeg tržišta i povećanja sigurnosti opskrbe plinom zemalja Europske unije, a posebno zemalja srednje i jugoistočne Europe koje za sebe žele osigurati novi pouzdani dobavni pravac plina. To je projekt koji je od strateškog značaja za EU i Republiku Hrvatsku. Terminal je uključen na listu EU projekata od zajedničkog interesa (PCI) te su mu dodijeljena bespovratna sredstva u iznosu od 101,4 milijuna eura. Tehnički kapacitet terminala je 2,9 milijarde kubičnih metara godišnje.

Radi osiguranja otpreme prirodnog plina s LNG terminala (pušten je u rad 2021. godine) na otoku Krku izgrađen je spojni magistralni plinovod Omišalj – Zlobin s čvorovima Omišalj i Zlobin. U slučaju povećanja interesa tržišta za plinom iz LNG terminala, plin bi se iz plinovoda Zlobin – Omišalj isporučivao u planirani magistralni plinovod Zlobin – Bosiljevo.

Zračna infrastruktura

Zračno pristanište **Mali Lošinj (ZPML)** je zračna luka registrirana za domaći i međunarodni javni promet, koja ima uzletno-sletnu stazu dužine 900 m, širine 30 m, kodne oznake 1C⁴⁷. Staza je instrumentalna, za neprecizni prilaz, a dužinom zadovoljava slijetanje i uzlijetanje STOL⁴⁸ aviona. Staza služi za javni zračni promet i prijevoz za vlastite potrebe, kao i za povremeni prijevoz na liniji Unije-Mali Lošinj-Unije, budući da na Unijama postoji uzletno-slijetna staza. Današnja razina prometa (2023. godina) je znatno manja u odnosu na promet prije 7 godina, međutim ima veliku perspektivu za daljnji razvoj, posebice uz rekonstrukciju koja uključuje produljenje uzletno-sletne staze. Prema podacima DZS-a, kroz Zračnu luku Mali Lošinj, 2018. godine prošlo je ukupno 3.368 putnika, a u 2020. godini samo 1.156 putnika i to zbog utjecaja pandemije COVID-19. U godini 2021. zabilježen je 2.125 putnik.⁴⁹

Na području Grada Malog Lošinja planira se izgradnja heliodroma – uzletišta za helikoptere i to na otocima Susku, Unijama, Velim Srakanama i Iloviku.

Najznačajniji aerodrom na otočnom području, ali i Primorsko-goranskoj županiji je **Zračna luka Rijeka (ZLR)** registrirana za javni, domaći i međunarodni promet. Jedini je aerodrom na području Primorsko-goranske županije tehnički spreman za slijetanje svih pa i najvećih aviona s aspekta dužine i širine uzletno-sletne staze. Također, jedini je opremljen sustavom za precizni prilaz i slijetanje kategorije I u jednom pravcu prilaza i predviđen za dnevno i noćno slijetanje. Zračna luka Rijeka nalazi se na optimalnoj poziciji u središtu Europe.

Sukladno Zakonu o zračnim lukama⁵⁰ te temeljem Društvenog ugovora iz 2004. godine, određeno je da poslovni udjeli u trgovačkom društvu Zračna luka Rijeka d.o.o. Omišalj budu u omjeru udjela u temeljnom kapitalu i to: Republika Hrvatska – 55 %, Primorsko-goranska županija – 20 %, Grad Rijeka – 10 %, Grad Krk – 4 %, Grad Crikvenica – 4 %, Grad Opatija – 4 % i Općina Omišalj – 3 %.

Pristupna prometnica i parkiralište ispred putničkog terminala kapacitetima zadovoljavaju odnosno veći su od prometne potražnje. Putnički terminal ima najmanji kapacitet od infrastrukturnih prometnih kapaciteta. U 2021. godini Zračna luka Rijeka ostvarila je 56.388 putnika što je za 103,7 % više od ostvarenog broja putnika u 2020. godini, no i dalje samo 28 % pred-pandemijskog prometa u 2019. godini kada je bio ostvaren rekordni broj putnika Zračne luke Rijeka (200.841). U 2022. godini ostvaren je promet od 164.086 putnika što je za 291 % putnika više od 2021. godine

⁴⁷ Prema International Civil Aviation Organization (ICAO)

⁴⁸ Short take off and landing – kratko uzlijetanje i slijetanje

⁴⁹ Državni zavod za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/transport/zracni/>, <https://web.dzs.hr/arhiva.htm> https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/05-01-03_12_2021.htm, preuzeto 15. veljače 2023.

⁵⁰ Zakon o zračnim lukama, Narodne novine 19/98, 14/11, 78/15

Prometna povezanost i razvoj prometne infrastrukture predstavljaju ključne razvojne potrebe otoka kroz bolju međuotočne povezanosti i povezanosti otoka s kopnom. Najvažniji razvojni potencijali prepoznati su kroz daljnju modernizaciju sredstava i načina prijevoza, uvođenje usluga javnog prijevoza na zahtjev i korištenje ekološki prihvatljivijih načina prijevoza.

Sustav elektroničke komunikacijske infrastrukture

Gradovi Cres i Mali Lošinj su izradili Plana razvoja širokopojasne infrastrukture te je isti u postupku usvajanja. Prema podacima s portala HAKOM, na području gradova Cresa i Malog Lošinja dostupne su širokopojasne mreže putem fiksnih i pokretnih mreža. Prema podacima HAKOM-a više od 30 % kućanstva je pokriveno ugovorenim nepokretnim širokopojasnim pristupom (brzine 30 do 100 Mbit/s), dok je prema anketi Primorsko-goranske županije taj postotak manji od 5 %. Sukladno Uredbi o mjerilima razvoja elektroničke komunikacijske infrastrukture i druge povezane opreme⁵¹, na području Grada Malog Lošinja nalazi se 13 elektroničkih komunikacijskih zona namijenjenih izgradnji samostojećih antenskih stupova.

Projektom izgradnje širokopojasne mreže sljedeće generacije na otoku Krku bit će izgrađena nepokretna pristupna širokopojasna mreža sljedeće generacije (engl. Next Generation Acces - NGA). Mreža će se nalaziti u tzv. NGA bijelim područjima svih 7 jedinica lokalne samouprave na otoku Krku: Gradu Krku i Općinama Baška, Dobrinj, Malinska-Dubašnica, Omišalj, Punat i Vrbnik. Širokopojasna mreža sljedeće generacije, NGA, obuhvatit će dijelove otoka Krka u kojima nije dostupan pristup internetu s brzinama od najmanje 30 Mbit/s, i to do kraja 2023. godine. Projektom se osiguravaju preduvjeti za daljnji društveni i gospodarski razvoj otoka Krka, odnosno punu uključenost otoka Krka u sve tokove suvremenog globaliziranog digitalnog svijeta.

Plan razvoja širokopojasne infrastrukture otoka Raba⁵², Plan je razvoja pristupne širokopojasne infrastrukture sljedeće generacije (u daljnjem tekstu: PRŠI) na području jedinica lokalne samouprave koju čine Grad Rab i Općina Lopar. PRŠI obrađuje područja u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes za ulaganja operatora elektroničkih komunikacija (telekomunikacijskih operatora) i davatelja usluga na tržištu, čime je opravdana izgradnja širokopojasne infrastrukture sufinancirana javnim sredstvima, odnosno sredstvima državnih potpora. Cilj izgradnje otvorene širokopojasne pristupne elektroničke komunikacijske infrastrukture je da se, posebno u područjima gdje širokopojasna mreža odgovarajućih karakteristika ne postoji i nema iskazanog komercijalnog interesa za izgradnju, omogući povezivanje svih naselja i svih zainteresiranih krajnjih korisnika. Također cilj je da se nova mreža po istim uvjetima ponudi svim zainteresiranim operatorima i davateljima usluga.

Poštanski uredi

Na području Grada Malog Lošinja nalaze se jedinice poštanske mreže u Malom Lošinju (2 ureda), Velom Lošinju (1 ured) i u većini naselja (Ilovik, Osor, Nerezine, Susak, Unije, Ćunski). Na otoku Cresu poštanski ured nalazi se u Gradu Cresu i naselju Martinšćica.

Na otoku Krku nalazi se 11 ureda i to po 1 ured Grad Krk, Općine Malinska, Njivice, Omišalj, Šilo, Vrbnik, naselju Kornić, općini Punat, Dragi Bašćanskoj i općini Baška. Otok Rab ima 2 ureda, Grad Rab 1 ured i Općina Lopar 1 ured.

⁵¹ Uredba o mjerilima razvoja elektroničke komunikacijske infrastrukture i druge povezane opreme, Narodne novine 131/12, 92/15, 10/21, 76/22

⁵² U postupku donošenja

3.4.3. Infrastruktura vodno-gospodarskog sustava

Vodoopskrbni sustav

Vodoopskrbni sustav otoka Cresa i Lošinja jedan je od najrazvijenijih sustava na razini Republike Hrvatske, a postotak priključenosti stanovništva na vodoopskrbnu mrežu na razini cijele Primorsko-goranske županije je znatno viši od prosjeka Republike Hrvatske. U posljednjih 5 godina, značajna su sredstva uložena u sustave vodoopskrbe, slijedom čega se povećao postotak priključenosti koji sada iznosi 98,5 %.

Vodoopskrbni sustav na području gradova Cresa i Malog Lošinja se nalazi na izvorištu i crpilištu vode na Vranskom jezeru te je potpuno neovisan i odvojen, a ukupna duljina mreže vodoopskrbnog sustava iznosi više od 200 km. Potrebno je integrirati sustav vodoopskrbe u jedinstveni regionalni vodoopskrbni sustav zbog njegove ranjivosti jer se oslanja na jedan izvor i ima dugačak glavni dovodni cjevovod.

Na crpilištu Vransko jezero, na nadmorskoj visini od 220 metara, nalaze se dvije vodospreme putem kojih se voda gravitacijski dovodi u sva naselja koja su spojena na vodovodnu mrežu.

Vodoopskrbni sustav **otoka Krka** opskrbljuje se vodom za piće iz šest vodoopskrbnih podsustava: Ponikve, Rijeka, Baška, Stara Baška, Dobrinj i Paprati. Izvorišta vode na Krku kvalitetom i količinom zadovoljavaju gotovo cijele godine, a problematično razdoblje je vrhunac turističke sezone kada se potrošnja vode povećava do šest puta. U tom se razdoblju nedostajuće količine vode nadomještaju vodom iz vodoopskrbnog sustava Rijeka. Osim radova na glavnom izvorištu Ponikve, u suradnji s Hrvatskim vodama, tijekom 2016. godine izbušena je nova istražno-eksploatacijska bušotina EB-4, dubine 261 m, koja se nalazi na području bašćanske kotline i može se u budućnosti koristiti kao eksploatacijski zdenac. U narednim godinama, da bi se osigurala kvalitetna i stabilna vodoopskrba, osim radova na izgradnji II. faze izvorišta Ponikve, u planu je i stavljanje u funkciju bunara EB-4 koji se nalazi na području bašćanske kotline, te rekonstrukcija dotrajalog transportnog cjevovoda čelik DN 500, kroz most Krk i na dionici most Krk – spremnik vode CD 320, u ukupnoj dužini od 6.500 m, čime bi se povećala sigurnost dobave vode iz sustava ViK Rijeka.

Vodoopskrbni sustav **otoka Raba** pokriva područje Grada Raba i Općine Lopar. Otok Rab nema dovoljnih količina vode u vlastitim izvorištima pa se sustav napaja s kopna. Komunalno poduzeće Vrelo d.o.o. uslugu opskrbe stanovništva i gospodarstva vodom za piće na području otoka Raba provodi sustavom transportnih cjevovoda te vodoopskrbne mreže. Potrebna količina vode za piće osigurava se iz Vodovoda Hrvatsko primorje – južni ogranak tokom cijele godine, a maksimalne količine koje se mogu iskoristi su 126 l/s. Maksimalni kapacitet od 78 l/s dobiva se iz bušotina Gvačići I, Gvačići II, Perići te izvora Mlinica. Zbog navedenog, nužno je poticati izgradnju i rekonstrukciju sustava vodoopskrbe i odvodnje na području otoka Raba.

Na području općine Lopar nalaze se vodospremnici Lopar i Vrutak. Sustav otoka Raba je danas najranjiviji u dijelu podmorskog cjevovoda koji je nedostatnog kapaciteta. Zbog toga je potrebno izgraditi drugu podmorsku cijev, rekonstruirati neke dijelove glavnih transportnih cjevovoda, te dograditi i izgraditi nekoliko vodosprema.

Većina vodovoda u Primorsko-goranskoj županiji ima prosječan ukupni gubitak 38 %. U dobre vodovode mogli bi se svrstati vodovodi Opatija i Rab, dok su odlični vodovodi s gubicima manjim od 20 % u sustavu otoka Krka. Vodovodi s ukupnim gubicima većim od 40 % su na vodoopskrbnim područjima Rijeke, Cresa i Lošinja, Čabra i Vrbovskog. Za otok Rab nema podataka.

Opskrba otoka vodom je zadovoljavajuća, izuzev ljetne sezone kada su kapaciteti premali. Izdašnost vlastitih izvorišta pitke vode je ograničena (osim Lošinja i Cresa koji imaju dostatnu opskrbu iz Vranskog jezera), a sustavi Krka i Raba povezani su i na kopnene vodoopskrbne

sustave. U slučaju nemogućnosti isporuke vode s kopna, u vrijeme ljetnih mjeseci može doći do problema u vodoopskrbi područja Raba i Krka.

Sustav prikupljanja otpadnih voda

Sustavi prikupljanja otpadnih voda na **otocima Cres i Lošinj** djelomično zadovoljavaju potrebe sadašnjih korisnika, međutim važno je napomenuti da na otocima najrazvijeniji sustav prikupljanja i odvodnje otpadnih voda imaju naselja Cres i Mali Lošinj. U sustav javne odvodnje priključena su sljedeća naselja: Cres, Valun, Martinšćica, Nerezine (zajedno s naseljem Bučanje), Mali i Veli Lošinj te otok Susak. Kanalizacijski sustav sastoji se od preko 60 km primarnih i sekundarnih cjevovoda, 5 pročišćivača te većeg broja crpnih stanica. Otpadne vode se prije ispuštanja u more strogo kontroliraju od strane Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko goranske županije. Pored kontrole otpadnih voda, redovito se kontrolira i kvaliteta mora u blizini podmorskih ispusta.

Posljednji projekt kojim se poboljšala kvaliteta sustava za odvodnju sanitarnih voda bio je izgradnja novog mehaničkog uređaja za pročišćivanje otpadnih voda Grada Cresa – UPOV Kimen. Javnim sustavima odvodnje na otocima Cres i Lošinj upravlja trgovačko društvo Vodoopskrba i odvodnja Cres Lošinj d.o.o. Gradovi Cres i Mali Lošinj bilježe visok postotak priključenosti stanovništva na sustav odvodnje te je u Gradu Cresu iznosio 86 %, dok je u Gradu Malom Lošinj iznosio 72 %. Važno je napomenuti da je postotak priključenosti otočnog stanovništva najviši u Primorsko-goranskoj županiji.

Sustav javne odvodnje otpadnih voda **otoka Krka** nije jedinstven. Ne postoji jedna sveobuhvatna kanalizacijska mreža, već sedam zasebnih i različito razvijenih sustava. Naime, sustavi javne odvodnje najčešće su građeni prema principu jedno naselje – jedan sustav. Sustavi javne odvodnje izgrađeni su samo u priobalnim naseljima otoka Krka, dok ostala naselja zasad nemaju riješeno pitanje odvodnje i dispozicije otpadnih voda. Oko 35 % stalnog stanovništva otoka Krka i svi veći otočni gospodarski objekti priključeni su na sustav javne odvodnje. Svi ostali koji zasad nemaju mogućnost priključenja na sustav javne odvodnje, otpadne vode iz svojih objekata ispuštaju u septičke taložnice koje se prazne po potrebi. Sustavi javne odvodnje u naseljima Omišalj, Malinska-Njivice, Krk, Punat i Baška imaju uređaj za pročišćavanje otpadnih voda i mehanički pred tretman (I. faza).

Sustav javne odvodnje **na području Grada Raba** podijeljen je na dva podsustava: sustav javne odvodnje Rab i sustav javne odvodnje Draga. Na području aglomeracije Rab sustav odvodnje otpadnih voda je samo djelomično riješen u gradu Rabu i dijelovima naselja Palit i Banjol. Na području aglomeracije Lopar sustav odvodnje otpadnih voda izgrađen je u većem dijelu, ali veći dio izgrađenog sustava odvodnje otpadnih voda je dotrajavao, uređaj za pročišćavanje je trenutno izgrađen do prethodnog stupnja pročišćavanja te se isti nalazi neposredno u blizini iznimno posjećene plaže. Na područjima gdje još nije izgrađen sustav odvodnje, otpadne vode se individualno zbrinjavaju u septičkim jamama odnosno većim dijelom u crnim jamama.

Razvojne potrebe očituju se u nastavku izgradnje i održavanje vodno-komunalne infrastrukture na otocima. **Razvojni potencijal** predstavlja održivi razvoj vodno-komunalne infrastrukture te razvoj pametnih sustava opskrbe vodom i pročišćavanja komunalnih otpadnih voda.

3.4.4. Gospodarenje otpadom

Komunalni otpad na otocima sakuplja se i odvozi organizirano, a komunalnu djelatnost sakupljanja, odvoza i postupanja s komunalnim otpadom obavljaju trgovačka društva. Prikupljeni komunalni otpad koji nije odvojen odvozi se u Županijski centar za gospodarenje otpadom Marišćina.

Osnovni strateški dokument kojim se planski usmjerava gospodarenje otpadom prema ostvarenju zadanih ekoloških ciljeva je Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske 2017-2022.⁵³, na koji se nadovezuju Planovi gospodarenja otpadom jedinica lokalne samouprave otoka Primorsko-goranske županije.

Stopa odvojenog sakupljanja komunalnog otpada u 2021. godini na području otoka Cresa i Lošinja iznosila je 47,35 %. Razvidno je da su najbolji rezultati postignuti na otoku Krku gdje je u 2021. godini odvojeno sakupljeno 65 % otpada. Time su sve jedinice lokalne samouprave otoka Krka ostvarile cilj postavljen Planom gospodarenja otpadom RH u pogledu odvojenog prikupljanja otpada (60 % odvojeno prikupljenog otpada), te ga čak i premašile. Na području grada Raba stopa odvajanja otpada u 2021. godini je nešto manja nego 2020. godine (36,45 %) i iznosila je 35,94 %. Područje općine Lopar ima stopu odvajanja komunalnog otpada u 2021. godini 44,60 % što je neznatno manje nego u 2020. godini.

Najznačajnija investicija komunalnog društva **otoka Cresa i Lošinja** u gospodarenje otpadom je sanacija odlagališta komunalnog otpada Kalvarija u Malom Lošnju. Na području Kalvarije izgrađena je ulazno-izlazna zona, upravna zgrada, pretovarna stanica, reciklažno dvorište i sortirnica. Cjelokupnu investiciju sufinanciraju Grad Mali Lošinj i Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost. Druga značajna investicija je bio projekt izgradnje i opremanja reciklažnog dvorišta Pržić, na **otoku Cresu**. Investicija je iznosila nešto više od 3 milijuna kuna, od čega je 85 posto sufinancirano europskim bespovratnim sredstvima iz Kohezijskog fonda, preko Fonda za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost. U Gradu Cresu su na polupodzemnim spremnicima ugrađeni otpadomjeri. Naplata je započela u 2022. godini. U Gradu Malom Lošnju se u sustavu evidentiraju pražnjenja korisnika koji koriste kartice za otpadomjere i gospodarstvenika koji koriste čipirane kante. Nadalje izrađena je projektna dokumentacija za kompostanu u Gradu Cresu, dok je za kompostanu u Gradu Malom Lošnju ishođena građevinska dozvola.

Na području Primorsko-goranske županije postoje 23 reciklažna dvorišta od kojih je osam na **otoku Krku** (po jedno u svakoj JLS i jedno uz odlagalište Treskavac). S mobilnim reciklažnim dvorištima raspolažu gradovi Cres, Mali Lošinj, Rab, te općina Lopar. Iz usvojenih planova gospodarenja otpadom razvidno je da većina jedinica lokalne samouprave, izuzev onih na području otoka Krka, planira gradnju novih reciklažnih dvorišta. Na području cijeloga otoka Krka u planu je uspostava digitalne evidencije odvoza otpada na sustavu „od vrata do vrata“ te postavljanje otpadomjera na zelenim otocima.

Sortirnicu odvojeno sakupljenog otpada ima **otok Krk**, a smještena je uz odlagalište Treskavac. Također izrađena je projektna dokumentacija za sortirnicu u Gradu Cresu.

Za izgradnju sortirnice na području **Grada Raba** izrađen je glavni projekt te postoji potreba za projektom zbrinjavanja bio otpada dok na području **Općine Lopar** postoji potreba za izgradnjom reciklažnog dvorišta za građevni otpad.

Iako je već godinama u vrhu najuspješnijih sredina u gospodarenju otpadom u Hrvatskoj, **otok Krk** konstantno teži novim uspjesima na korist građana i okoliša. Stoga je komunalno poduzeće Ponikve eko otok Krk, u ime Grada Krka te općina Omišalj, Vrbnik, Baška, Dobrinj, Punat i Malinska-Dubašnica, 2021. godine usvojilo međunarodnu Zero Waste strategiju. Ona je definirala ambiciozan cilj od 70 posto odvojenog prikupljanja otpada te provođenje aktivnosti smanjenja, ponovne uporabe, recikliranja i kompostiranja otpada. Nakon definiranja ciljeva, zajedno sa Zelenom akcijom, nacionalnim koordinatorom mreže Zero Waste Europe, Ponikve su krenule u provedbu aktivnosti prema kriterijima za dobivanje „zero waste“ certifikata.

⁵³ Odluka o donošenju Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017.-2022., Narodne novine broj 3/17, Odluka o donošenju Izmjena Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017.-2022. godine, Narodne novine 1/22

Ulaganja u zaštitu okoliša

Ukupna ulaganja u zaštitu okoliša otoka Primorsko-goranske županije u razdoblju 2018.-2022. godina iznose preko 135 milijuna kuna (preko 18 milijuna eura). Grad Mali Lošinj u 2022. godini uložio je ukupno 18.435.038 kuna (2.446.750 eura). Slijede ga Općina Omišalj s iznosom od 5.442.846 kuna (722.390 eura) i Grad Krk s uloženi 4.474.104 kune (593.816 eura).

Najveći porast ulaganja u odnosu na 2021. godinu zabilježen je za gradove Mali Lošinj i Cres. Razlozi su investicije komunalnog društva otoka Cr-s - Lošinj u gospodarenje otpadom.

Gospodarenje otpadom je jedan od važnijih prioriteta razvoja otoka Primorsko-goranske županije, na način da se smanji količina otpada, poboljša način gospodarenja otpadom i potakne zbrinjavanje ili uporaba otpada iz mora. Razvojni potencijali prepoznati su kroz pametno gospodarenje otpadom (kružno gospodarstvo).

3.4.5. Klimatske promjene

Otok Krk od 2012. godine strateški se odredio prema energetske i klimatske održivosti. Zbog rastućih cijena fosilnih goriva, velike ovisnosti Hrvatske o njihovom uvozu, klimatskih promjena, ali i daljnjeg razvoja otoka Krka, Ponikve d.o.o., Jedinice lokalne samouprave otoka Krka, zajedno s konzorcijem izradili su 2012. Strategiju za provedbu nulte emisije stakleničkih plinova za otok Krk do 2030. godine. Iz Strategije proizlazi da se paralelno moraju provoditi mjere uštede energije i njena proizvodnja iz obnovljivih izvora energije, zajednički cilj je postići energetske samodostatnost i CO2 neutralnost otoka do 2030.

Grad Krk kao najveća jedinica lokalne samouprave izradio je i usvojio 2012. godine Akcijski plan energetske održivog razvitka (SEAP) do 2020. godine kojim se obvezao na smanjenje emisije CO2 za 21% do 2020. SEAP je izradila i usvojila Općina Vrbnik, 2015. godine, sa obavezom smanjenja emisije CO2 za 21,5% do 2020. Na otoku Krku djeluje i Energetska zadruga „Otok Krk“, jedna od prvih energetske zadruga osnovanih u Hrvatskoj, kojoj je cilj obnovljive izvore energije i energetske učinkovitost učiniti dostupnim svakom privatnom i pravnom subjektu na otoku i doprinos zaustavljanju klimatskih promjena.

U rujnu 2022. predstavljen je Zajednički Akcijski plan energetske održivog razvitka i klimatskih promjena za područje otoka Krka (Joint SECAP).

Strateški ciljevi plana prilagodbe klimatskim promjenama u okviru Zajedničkog Akcijskog plana energetske i klimatske održivog razvitka (SECAP) otoka Krka su:

- procjena trenutne i buduće ranjivosti na klimatske promjene te pripadajućih rizika u odabranim sektorima
- održivi razvoj otoka Krka provedbom 25 identificiranih mjera prilagodbe u sektorima zdravlje, turizam, poljoprivreda, i vodoopskrba na području otoka Krka
- smanjenje ranjivosti prirodnih sustava i društva na negativne utjecaje klimatskih promjena;
- povećanje sposobnosti oporavka nakon učinaka klimatskih promjena.

Primjer dobre prakse je inicijativa tvrtke Ponikve eko otok Krk d.o.o., koja otok Krk vodi ka prvom otoku bez otpada (zero waste) u Sredozemlju. U ime Grada Krka te općina Omišalj, Vrbnik, Baška, Dobrinj, Punat i Malinska-Dubašnica, 2021. godine usvojile međunarodnu Zero Waste strategiju stekle status kandidata za "zero waste" certifikat. Definiran je ambiciozan cilj od 70 posto odvojenog prikupljanja otpada te provođenje aktivnosti smanjenja, ponovne

uporabe, recikliranja i kompostiranja otpada. Izrađena je analiza sastava otpada na temelju koje je kreiran “zero waste” plan gospodarenja otpadom s mjerama i aktivnostima za naredno razdoblje. U unutrašnjosti Krka se nastavilo s podjelom individualnih spremnika za odvojeno prikupljanje otpada od vrata do vrata, dok su oni s javnih površina su uklonjeni.

Uz ostalo, u planu je izrada posebne studije o utjecaju turizma koja će definirati specifične mjere za smanjenje otpada pošto se zbog izražene turističke sezonalnosti i velikog broja nerezidentnih stanovnika količine otpada na otoku povećavaju, a efikasnost sustava smanjuje.

Na otoku Cresu odrednica „Pametna grad“ znači održivi razvoj uz korištenje najsuvremenijih tehnologija i očuvanje eko sustava čime se prikupljeni mješoviti otpad ne deponira već se odvaja u primarnoj selekciji i odvozi u Županijski centar za gospodarenje otpadom. Kroz takav sustav za odvojeno prikupljanje otpada zajedničke tvrtke Komunalne usluge Cres Lošinj sa Gradom Malim Lošinjem riješen je problem prikupljanja u skućenim starim jezgrama, velikim stambenim zgradama te problem otpada vikend stanovnika.

Godine 2021. predstavljen je Akcijski plan energetske održivosti i klimatskih promjena Grada Cresa. Godine 2022. prihvaćen je Akcijski plan energetske i klimatske održivosti razvika (SECAP) Grada Malog Lošinja.

Iskorištavanje potencijalnih pozitivnih učinaka koji također mogu biti posljedica klimatskih promjena. Znanstvenici smatraju da bi se brzim i velikim smanjenjem emisija stakleničkih plinova i postizanjem nulte neto stope emisija CO₂ mogle ograničiti klimatske promjene i njihovi učinci. Ciljevi EU-a usmjereni su na smanjenje emisija stakleničkih plinova za najmanje 55 % do 2030. godine te postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine.⁵⁴ Tome su usmjerene sve nacionalne i regionalne politike pa su tako održivost, klimatska neutralnost i zelene tehnologije sastavnice ciljeva i mjera Plana razvoja otoka PGŽ.

Potpisivanjem Deklaracije o pametnim otocima, odnosno smjernicama donesenim na inicijativu otočnih jedinica lokalne samouprave i drugih dionika na otocima 2017. godine, s ciljem razvoja pametnih, uključivih i uspješnih otočnih zajednica za inovativnu i održivu Europu⁵⁵, otoci Primorsko-goranske županije obvezali su se aktivno sudjelovati u prilagodbi i izbjegavanju klimatskih promjena te na lokalnoj razini jačati otpornost na iste. Činjenica je da su potrebne drastične promjene u ključnim područjima kao što su promet, energetika, industrija, stanovanje, gospodarenje otpadom i poljoprivreda. To podrazumijeva učinkovitiju upotrebu oskudnih vodnih resursa, prilagodbu poljoprivrednih i šumarskih praksi te osiguravanje da zgrade i infrastruktura mogu izdržati buduće klimatske prilike i ekstremne vremenske uvjete. Klimatske promjene često jako pogađaju ugrožena područja i ugrožene skupine stanovništva. Zbog toga borba protiv klimatskih promjena treba biti usmjerena na pomaganje najranjivijim osobama i postizanje napretka u pogledu drugih izazova kao što je borba protiv siromaštva, nejednakosti i uništavanja okoliša kako na regionalnoj tako i na lokalnoj (otočnoj) razini.

Usljed klimatskih promjena dolazi do ubrzanja podizanja morske razine, djelovanje morskih mijena, valova i olujnih uspora ima utjecaj i na obalnu infrastrukturu povećanjem učestalosti i intenziteta poplava. Najviše će biti ugrožene urbane sredine s niskom obalom (naselja na otocima npr. Cres, Mali Lošinj, Veli Lošinj, Krk, Rab). Poplave u naseljima kao posljedice veće

⁵⁴ European Commission. (2017). Political Declaration on Clean Energy for EU Islands (Valetta Declaration).

Valetta. Retrieved 06 18, 2022, from

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/170505_political_declaration_on_clean_energy_for_eu_islands_final_version_16_05_20171.pdf

(03. ožujka 2023.)

⁵⁵<https://www.otocnisabor.hr/novost/104/budu%C4%87nost-europskih-otoka-i-potpisivanje-me%C4%91unarodne-deklaracije-o-pametnim-otocima> (05. ožujka 2023.)

učestalosti i intenziteta ekstremnih vremenskih prilika koje obilježavaju velike količine oborina u kratkom razdoblju. Porast dnevnih temperatura povećava rizik od šumskih požara.

Rješavanje problema uzrokovanih porastom morske razine, količine oborina i temperature moguće je postići jačanjem pripravnosti na rizike, unaprjeđenjem suradnje timova i organizacija za odgovor na katastrofe, njihovo usavršavanje i opremanje, razvoj i unaprjeđenje sustava za rano upozoravanje i odgovor na katastrofe.

Zbog kontinuiranih pritisaka i devastacije otočnog područja potrebno je ulagati u zaštitu od prirodnih prijetnji kao i u uspostavu i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od požara i katastrofa te uspostaviti još učinkovitiji pristup upravljanja obalnim područjem PGŽ-a. Obalno područje spada među najvrjednija gospodarska i prirodna bogatstva Županije, a istovremeno devastirana i zagađena obalna područja doživljavaju stagnaciju svoga razvoja. Stjecajem svih tih okolnosti obalno područje Županije fokusirano je na novu razvojnu paradigmu. Planira se kvalitetni razvoj obalnog područja, koegzistencijom prirodnih ekosustava i gospodarstva. U tom smislu, planira se implementacija koncepta održivog razvoja kao temelja razvoja obalne ekonomije Županije vezane za plavi rast. Obalni prostor PGŽ okosnica je razvoja turizma, pomorskih i drugih djelatnosti vezanih uz more.

3.4.6. Sustav civilne zaštite

Sustav civilne zaštite ustrojava se na lokalnoj, područnoj (regionalnoj) i državnoj razini koje su dužne organizirati poslove iz svog djelokruga koji se odnose na planiranje, razvoj, funkcioniranje i financiranje sustava civilne zaštite, a koji povezuje resurse i sposobnosti sudionika, operativnih snaga i građana u jedinstvenu cjelinu radi smanjenja rizika od katastrofa, pružanja brzog i optimalnog odgovora na prijetnje i opasnosti nastanka te ublažavanja posljedica velike nesreće i katastrofe.

Operativne snage vatrogastva predstavljaju temeljnu snagu sustava. Vatrogasna zajednica Primorsko goranske županije objedinjuje vatrogasne postrojbe s otoka na lokalnoj razini pod nazivom Požarna područja Otoci. Prema Zakonu o vatrogastvu⁵⁶ na području Primorsko-goranske županije odnosno otoka djeluju Javne vatrogasne postrojbe kao ustanove (JVP), te Vatrogasna zajednica županije, Područne vatrogasne zajednice, Gradske vatrogasne zajednice i dobrovoljna vatrogasna društva (DVD) koje djeluju kao udruge.

Na požarnom području otoka Cres/Lošinj na području grada Mali Lošinj djeluje gradska vatrogasna zajednica Mali Lošinj koja u svojem sastavu ima Javnu vatrogasnu postrojbu grada Mali Lošinj, DVD Lošinj i DVD Susak te s područja grada Cresa DVD Cres.

Na požarnom području otoka Krka djeluje Područna vatrogasna zajednica otoka Krka koja u svojem sastavu ima Javnu vatrogasnu postrojbu grada Krka, DVD Krk, DVD Njivice, DVD Vrbnik, DVD Baška, DVD Dobrinj, DVD Malinska Dubašnica.

Na požarnom području otoka Raba djeluje Područna vatrogasna zajednica otoka Raba koja u svojem sastavu ima vatrogasne postrojbe DVD Rab i DVD Lopar.

Sustav civilne zaštite na području Grada Malog Lošinja čine⁵⁷: Stožer civilne zaštite Grada Malog Lošinja, Javna vatrogasna postrojba Grada Malog Lošinja, DVD Lošinj i DVD Susak, Postrojba civilne zaštite Grada Malog Lošinja opće namjene, Povjerenici civilne zaštite, Gradsko društvo Crvenog križa – Podružnica Mali Lošinj, Hrvatska Gorska služba spašavanja – Stanica Rijeka – obavještajna točka Mali Lošinj. Pravne osobe od interesa za sustav civilne zaštite su udruge građana s područja Grada Malog Lošinja koje ne pripadaju operativnim snagama, ali su od

⁵⁶ Zakon o vatrogastvu, Narodne novine, 125/19, 114/22

⁵⁷https://www2.pgz.hr/doc/ured_zupanije/CZ/Plan-djelovanjaCZ-PGZ-WEB.pdf

interesa za sustav civilne zaštite: Radio Jadranka, Mali Lošinj, Lovačko društvo „Kamenjarka“, Planinarski klub „Osorščica“ i Institut Plavi svijet, DVD Cres, Stožer civilne zaštite Grada Cresa, Stožer Civilne zaštite Grada Malog Lošinja.

Na otocima Cres i Lošinj nalazi se Policijska postaja Mali Lošinj s ispostavom Cres čija je teritorijalna nadležnost: Grad Mali Lošinj s naseljima Veli Lošinj, Čunski, Sveti Jakov, Nerezine, Osor, Ustrine, Punta Križa, Belej, otoci Unije, Susak i Ilovik i Grad Cres s naseljima Hrasta, Vrana, Martinščica, Vidovići, Valun, Podol, Pernat, Zbičina, Lubenice, Loznati, Vodice, Predošćica, Dragozetići, Filožići, Beli i Porozina.

Sustav civilne zaštite otoka Krka čine DVD Vrbnik, DVD Njivice, DVD Malinska – Dubašnica, DVD Krk, DVD Dobrinj, DVD Baška, te Gradsko društvo crvenog križa Krk.

Na otoku Krku nalazi se Policijska postaja koja pokriva Grad Krk i sve općine otoka Krka.

Sustav civilne zaštite otoka Raba čini Gradsko društvo crvenog križa Rab te DVD Rab i DVD Lopar.

Na oba otoka djeluju i udruge građana.

U Gradu Rabu djeluje Policijska postaja koja pokriva Općinu Lopar.

Hrvatska Gorska služba spašavanja – Stanica Rijeka pokriva sve Gradove i Općine na otocima u Primorsko-goranskoj županiji.

Najveći izazov otoka Primorsko-goranske županije u kontekstu klimatskih promjena predstavlja globalni porast temperature zraka i mora te porast razine mora koji dovode do promjena u otočnim ekosustavima i istovremeno uzrokuju učestalije pojave prirodnih prijetnji. Navedeno ima negativne posljedice na otočno gospodarstvo i predstavlja direktnu ugrozu za imovinu i živote ljudi.

Sukladno potrebama otočana, uočena je dotrajalost infrastrukture u području sustava civilne zaštite kojima je nužno potrebna rekonstrukcija i energetska obnova kao i uspostava i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od požara.

Izgradnja/dogradnja potrebna je DVD Malinska-Dubašnica, DVD Vrbnik, DVD Punat, JVP Grad Mali Lošinj, DVD Cres, DVD Rab te DVD Lopar dok je obnova potrebna DVD Baška i DVD Dobrinj.

Prema prikupljenim podacima od vatrogasnih postrojbi na otocima, potrebno je izgraditi centar za obuku sustava civilne zaštite na otoku Rabu, modernizirati vatrogasna vozila i plovila na otocima Rabu, Krku, Cresu i Malom Lošinju. Potrebno je sanirati postojeće protupožarne puteve i osmatračnice na svim otocima kao i nadgraditi i proširiti postojeće sustave videonadzora s ciljem bržeg i lakšeg lociranja požara. Za potrebe operativnih snaga civilne zaštite, nužno je unaprijediti i proširiti digitalni sustav komunikacije.

Tablica 6. Razvojni problemi i potrebe otoka PGŽ u području ZAŠTITE PRIRODE I OKOLIŠA

Razvojni problemi otoka PGŽ u području ZAŠTITE PRIRODE I OKOLIŠA
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Klimatske promjene</i> • <i>Nedovoljno razvijena svijest o zaštiti prirodne baštine</i> • <i>Štete od divljih svinja i jelena lopatara</i> • <i>Nedovoljna prometna povezanost otoka međusobno</i> • <i>Nedostatna biciklistička infrastruktura</i> • <i>Trajni rizik i opasnost od iznenadnog onečišćenja mora od pomorskog prometa i lučkih aktivnosti</i> • <i>Nedovoljna prometna povezanost</i> • <i>Nedostatak komunalnih vezova</i> • <i>Nedovoljna razvijenost i slaba povezanost Zračne luke u Omišlju s ostalim zračnim lukama, napose europskim destinacijama</i> • <i>Povećani pritisak na okoliš i komunalnu infrastrukturu tijekom turističke sezone</i>

- Ispuštanje komunalnih i otpadnih voda u vode i more, posebno tijekom turističke sezone
- Potencijalni izvori onečišćenja voda na području zaštitnih zona izvorišta vode za piće
- Otežana zaštita i gospodarsko korištenje šuma uslijed rascjepkanosti posjeda i neriješenih vlasničkih odnosa
- Pritisak na okoliš bukom
- Betonizacija obale
- Nedovoljna pokrivenost širokopojasnom mrežom

Razvojne potrebe otoka PGŽ u području ZAŠTITE PRIRODE I OKOLIŠA

- Očuvati prirodne vrijednosti
- Osnažiti sustav civilne zaštite i vatrogastva
- Provoditi istraživanja sastavnica okoliša i unaprijediti sustav praćenja
- Razvijati holistički pristup upravljanju prirodnom baštinom
- Uspostaviti sustav prekršajnih kazni radi zaštite tla, ali i zdravlja ljudi Bolje prometno integrirati otoke s kopnom i otoke međusobno
- Osigurati akvatorij za komunalni dio u akvatoriju luka otvorene za javni promet (osigurati vez za plovila domaćeg stanovništva)
- Poboľšati stanje lokalnih i nerazvrstanih cesta i izgraditi nogostupe
- Izgraditi biciklističke staze, uspostaviti kvalitetniju mrežu pješačkih putova
- Poboľšati povezanost zračne luke u Omišlju s EU destinacijama
- Razvijati, graditi i održavati elektroničku komunikacijsku infrastrukturu
- Provoditi projekte sanacije onečišćenog tla (sanacija odlagališta i uklanjanje divljih odlagališta)
- Poticati primarnu selekciju komunalnog otpada
- Unaprijediti i modernizirati komunalnu infrastrukturu (sustav kanalizacije i pročišćavanje otpadnih voda)
- Racionalnije koristiti morski prostor na osnovi dugoročnog planiranja (morsko prostorno planiranje) prostora za odvijanje djelatnosti i zoniranja aktivnosti u moru
- Razvoj i uređenje prostora sagledavati u funkciji uklanjanja pritiska na okoliš bukom
- Smanjiti gubitke u vodoopskrbnom sustavu

3.5. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA U PODRUČJU ENERGETSKE INFRASTRUKTURE I OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJE

Podpoglavlje sadrži prikaz energetskog sustava otoka s osvrtom na obnovljive izvore energije te niskougljični razvoj.

3.5.1. Energetska infrastruktura i obnovljivi izvori energije

Elektroenergetska infrastruktura

Elektroenergetski sustav **otoka Cresa i Lošinja** dio je prijenosne mreže hrvatskog elektroenergetskog sustava s kojim je povezan putem podmorskog kabela preko otoka Krka.

Otoci Cres i Lošinj s kopnom su preko otoka Krka povezani i putem 35 kV kabela nazivne snage 21,8 MW, a snaga prijenosnog transformatora na Krku je 20 MVA, kabel je u nadležnosti HEP ODS (Operator distribucijskog sustava), dok su otoci Susak, Unije, Male i Vele Srakane povezani s otokom Lošinjem, ali i međusobno, 10(20) kV podmorskim kabelom, a podmorskim kabelom istih karakteristika povezan je i otok Ilovik s otokom Lošinjem.

Područje Grada Cresa u potpunosti je pokriveno sustavom električne energije i potrebe za napajanjem potrošača su zadovoljavajuće, no da bi se osigurala kvalitetna distribucija potrebno je izvršiti određene rekonstrukcije na mreži i trafostanicama. Niskonaponska mreža na području Grada Malog Lošinja je izvedena podzemnim kabelima te u ponekim dijelovima nadzemnim kabelima sa samonosivim kabelskim snopom razvedenim na stupovima ili po fasadama zgrada.

Otok Krk je jedinstveni primjer cjelovite brige za okoliš. Pokrenute su brojne inicijative kako bi se stekli uvjeti koji streme ka samoodrživosti otoka. Klimatska konferencija otoka Krka „Održivi razvoj u kontekstu klimatskih promjena (s naglaskom na otoke)” održava se već nekoliko godina.

Do 2030. godine plan je da otok Krk postane energetska neovisan. U smislu samoodrživosti otoka odredila se i Energetska zadruga Otok Krk. Jedna od njihovih inicijativa je pokretanje projekata koji se odnose na postavljanje fotonaponskih elektrana na krovovima, preko ishođenja statusa povlaštenog proizvođača električne energije, do nabavke i montaže opreme.

Opskrbu električnom energijom na području **otoka Raba** osigurava prijenosni sustav, koji se sastoji od 110 kV dalekovoda Krk (TS Dunat 110/20 kV) - Rab (TS Rab 110/20 kV) - Pag (TS Novalja 110/20 kV), na kojeg se preko TS Rab (u Palitu) priključuje distribucijski sustav kojim se opskrbljuje stanovništvo i poslovni sustavi. Osim navedenih vodova, planira se izgradnja i 110 kV dalekovod Rab - Mali Lošinj (TS Lošinj 110/20 kV). Distribucijski sustav se zasniva na 20 kV vodovima.

Proizvodnja energije iz obnovljivih izvora

Otoci Cres i Lošinj započeli su tranziciju prema čistoj energiji uz potporu inicijative „Čista energija za EU otoke” koju provodi Tajništvo za otoke pri Europskoj komisiji. Program tranzicije prema čistoj energiji cresko-lošinjskog otočja izrađen je 2019. godine, od strane gradova Cresa i Malog Lošinja u suradnji s Otočnom razvojnom agencijom (OTRA) te Vodoopskrbom i odvodnjom Cres Lošinj. Na cresko-lošinjskom otočju u 2019. godini bilo je instalirano 10 integriranih fotonaponskih elektrana (FNE) ukupne snage 713,84 kW. Od ukupno instaliranih fotonaponskih elektrana (FNE), 4 se nalaze u Malom Lošinj (Jadranka 1, Jadranka 2, Jadranka 3, Jadranka 4), 2 u Martinšćici (Jadranka 5, Jadranka 6), jedna na području Ilovika (Sakatur d.o.o.), 2 na području Cresa (OŠ Frane Petrić i Đanino Sučić Mornarić), jedna na području Miholašćice (naziva Kučić Emil), FNE Skladište i FNE Karaula u vlasništvu Cresanke d.d. (u pogonu su od 2019. i 2020. godine). U prostorno planskoj dokumentaciji rezervirane su lokacije za 5 neintegriranih sunčanih elektrana, ukupne snage 22,5 MW, za koje se očekuje da će sve biti operativne do kraja 2024. godine.

U 2020. godini započela je gradnja najveće sunčane elektrane, Sunčana elektrana Orlec Trinket-istok. Projekt je do ishođenja lokacijske dozvole razvijala Primorsko-goranska županija. Također, u pripremljenoj fazi su još 4 sunčane elektrane: SE Orlec Trinket-zapad – 4,14 MW, SE Ustrine – 9,99 MW, SE Unije – 1 MW i SE Filozići – 0,5 MW. Srednja godišnja ozračenost ukupnim sunčevim zračenjem na otoku Lošinj iznosi 1,49 MWh/m², što omogućuje dostatnu proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, energije sunca. Postojećim prostornim planovima, na području cresko-lošinjskog otočja nije predviđena gradnja vjetroelektrana.

Na području gradova Cresa i Malog Lošinja instalirane su punionice za automobile s utičnim mjestima snage od 22 kW do 50 kW.

Na Unijama se provodi važan projekt „Unije – samoodrživi otok” koji ima za cilj da Unije postane samoodrživ i samodostatan otok. Projekt slijedi model održivog i samodostatnog života na otoku koji bi se mogao implementirati u sličnim, odnosno manjim otočnim zajednicama. Tako kompleksni projekt zahtijeva kvalitetnu suradnju na svim razinama upravljanja, pa je još 2015. godine zaključen Sporazum o provedbi između Primorsko-goranske županije, Biskupije Krk i Grada Malog Lošinja kojim je utvrđen zajednički interes u revitalizaciji otoka Unije i postizanju njegove dugoročne demografske, ekološke, energetske i ekonomske samoodrživosti. Zajedno s Fakultetom za strojarstvo i brodogradnju Sveučilišta u Zagrebu razmatrani su razni scenariji do 2020./2030. godine prema kojima korištenjem sustava obnovljivih izvora energije i

mjerama energetske učinkovitosti otok Unije može postati energetski potpuno neovisan te otok s „0“ emisijom CO₂. Od strane Hrvatske elektroprivrede (HEP) pokrenut je projekt izgradnje FNE na otoku snage do 1 MW čija se realizacija očekuje u 2023. godini. U okviru europskog projekta „INSULAE – maksimiziranje utjecaja inovativnih energetskih pristupa na otocima EU“ na otoku Unije se razvijaju inovativna rješenja za dekarbonizaciju otoka koja je ključna, kako za postizanje klimatsko-energetskih ciljeva tako i za bolju kvalitetu života na otocima.

Valja istaknuti da gradovi Cres i Mali Lošinj te Primorsko-goranska županija već dulji niz godina prednjače u odnosu na ostale gradove i županije po broju energetski obnovljenih javnih i višestambenih zgrada.

Otok Krk je prvi otok u Hrvatskoj koji je prije više od deset godina postao začetnikom pametnog razvoja. Počeci su bili u Gradu Krku gdje je centar Grada pokriven besplatnom Wi-Fi mrežom. Nadalje postavljeno je 40-ak nadzornih kamera, mreža e-punionica čime se potiče e-mobilnost, car i bike sharing. Više od polovice gradske rasvjete zamijenjena je štedljivim LED-svjetlima. Nastavljeno je s postavljanjem pametnih klupa na cijelom otoku te su postavljene pametne kante koje komprimiraju otpad. Iz kontrolne sobe na ekranima se, u stvarnom vremenu, prate protoci vode, kanalizacija i deponiji. Tajništvo za čistu energiju EU otoka (Clean Energy for EU Islands Secretariat) uvrstilo je otok Krk među deset najboljih primjera dobre europske prakse vezane uz energetska učinkovitost i pametne otoke, odnosno regije.

Godine 2012. objavljena je strategija „Otok s nultom stopom emisije CO₂“, i to s ciljem da otok Krk postane prvi ugljično neutralan i energetski samodostatan otok na Mediteranu. Također, otok Krk je izradio studiju za razvoj vjetrenjača i integraciju solarnih elektrana, a primjenom LED tehnologija smanjena je potrošnja električne energije s 1,02 mil. kWh u 2010. godini na 734.864 kWh u 2018. godini. Kako promet uzrokuje 53 % emisija ugljikovog dioksida, na otoku Krku instalirano je 12 punjača za 24 električna vozila i osam punjača za 80 električnih bicikala. Provodi se dugoročni socio-ekonomski razvojni plan otoka, s posebnim naglaskom na uštede energije povećanjem energetske učinkovitosti i udjela obnovljivih izvora energije (vjetra, sunca i bioplina). Strategija u sljedećih dvadeset godina predviđa instalaciju fotonaponskih sustava na krovovima snage oko 36,8 MWp, fotonaponske sustave na tlu snage 4 MWp te vjetroelektrana snage 25,2 MW, kao i bioplinska postrojenja snage 250 KW i investicija u vrijednosti od 89,65 milijuna eura trebala bi Krk učiniti energetski neovisnim otokom. Aktivno se radi i na dekarbonizaciji mobilnosti i transporta, odnosno razvoju elektromobilnosti s ciljem racionalizacije potrošnje i smanjenja emisija te konačno klimatske neutralnosti. Vidljivo Općina Baška ima najviše instaliranih kapaciteta iz obnovljivih izvora energije. Slijedi Grad Cres, a znatno zaostaje Grad Mali Lošinj, no to je još uvijek iznad prosjeka Primorsko-goranske županije.

U Gradu Krku javlja se potreba za izgradnjom fotonaponske elektrane na krovu upravne zgrade u Općini Baškoj za izgradnjom sunčane elektrane Barbičin. Općina Malinska-Dubašnica svoju energetska tranziciju vidi kroz izgradnju „smart“ parking rješenja baziranog na NBloT tehnologiji te izgradnju fotonaponske elektrane na krovu Komunalnog društva Dubašnica.

Otok Rab za sada nema instaliranih kapaciteta iz obnovljivih izvora energije no u planu je izgradnja Sunčane elektrane SE Barbat, instalirane snage 6,7 MW. Površina zahvata iznositi će oko 84.519 m². Pristup lokaciji sunčane elektrane bit će omogućen prilazom na državnu cestu DC105 koja vodi od trajektne luke Mišnjak. Predviđeno je postavljanje oko 11.102 fotonaponska modula. Na temelju potreba s terena, iskazana je potreba za demonstracijskim pilot projektom

izgradnje valoelektrane na području ŽLU Rab koja će proizvoditi električnu energiju iz morskih valova.

U **Općini Lopar** potrebno je izgraditi fotonaponsku elektranu i dizalicu topline u sportskoj dvorani i školi u cilju poticanja energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije na otocima.

Sredstva za ciklus polaganja podmorskih kabela za sigurnu energetske vezu hrvatskih otoka s kopnom osigurana su **Nacionalnim planom oporavka i otpornosti**. U 13 dionica podmorskih kabela ukupne duljine 116 kilometara, za **sigurno energetske povezivanje otoka s kopnom**, uložiti će se **30 milijuna eura**. Tim projektom ojačati će se neposredna energetska veza s kopnom za 11 otoka: Goli otok, **Rab, Susak**, Vis, Ist, Dugi otok, Ugljan, Vrgadu, Lastovo, Mljet i Kaprije, a posredno za još toliko otoka. Ukupno je Planom oporavka za financiranje projekata u distribucijskoj mreži odobreno 230 milijuna eura, od čega se najveći dio odnosi na ulaganja u priobalju.

Inicijativa Pametni otoci (eng. Smart island initiative) pomaže bolje koristiti raspoložive potencijale otoka kako bi se pomoću njih pronašlo i osiguralo optimalno korištenje i upravljanje resursima. Potpisivanjem Deklaracije, otoci Primorsko-goranske županije, obvezali su se aktivno sudjelovati i biti katalizator u bržem korištenju naprednih tehnologija te između ostalog postati otočje bez odlaganja otpada. U tom kontekstu promovirati će se principi cirkularne ekonomije, te poticati prelazak na alternativne, dugoročne, održive i odgovorne načine obalnog, morskog i turizma u unutrašnjosti otoka.

Energetika je strateško pitanje razvoja otoka Primorsko-goranske županije te se u budućnosti ne smije zaobići njezin utjecaj na ekonomski, okolišni i društveni razvoj. Tranzicijski plan prema čistoj energiji otoka Primorsko-goranske županije promiče prijelaz na **obnovljive izvore energije**. Zbog toga će se poticati ulaganja u korištenje obnovljivih izvora energije što će značajno pridonijeti smanjenju štetnog utjecaja na okoliš i potaknuti razvoj otoka, posebno kroz otvaranje novih radnih mjesta.

3.5.2. Niskouglični razvoj

Otoci su vrlo eksploatirana turistička područja i trebaju pametna rješenja, uvođenje načela zelene ekonomije i implementaciju novog razvojnog koncepta. Pri tom, niskouglični razvoj treba imati veću ulogu u dugoročnim strateškim promišljanjima. Takav ekološki odgovoran razvoj mora se temeljiti na korištenju obnovljivih izvora energije. Energetika je strateško pitanje razvoja otoka Primorsko-goranske županije te se u budućnosti ne smije zaobići njezin utjecaj na ekonomski, okolišni i društveni razvoj. Tranzicijski plan prema čistoj energiji na otocima Primorsko-goranske županije promiče prijelaz na obnovljive izvore energije. Dugoročno, korištenje obnovljivih izvora energije može pridonijeti značajnom smanjenju štetnog utjecaja na okoliš i potaknuti razvoj otoka otvaranjem novih radnih mjesta i ulaganjem u razvoj.

Koristeći se novim tehnološkim rješenjima, europski otoci već niz godina testiraju nove oblike održivog življenja. Zbog svoje izoliranosti, otoci Primorsko-goranske županije su prisiljeni koristiti raspoložive otočne potencijale te pomoću njih pronaći i osigurati optimalno korištenje i upravljanje resursima. U tome im uvelike pomaže inicijativa Pametni otoci (eng. Smart island

initiative).⁵⁸ To je bottom-up inicijativa lokalnih otočnih samouprava i zajednica koja naglašava važnost razumnog iskorištavanja otočnih potencijala te potiče otoke na tehnološke, društvene, ekološke i gospodarske inovacije. Inicijativa je inspirirana inicijativom Europske komisije Pametni gradovi i zajednice, a naglasak je na sinergiji energetike, transporta, IKT-a, vodoopskrbe i zbrinjavanja otpada, vodeći se primjerom cirkularne ekonomije.

Inicijativa Pametni otoci nudi mogućnost jačanja sinergije između energetike, transporta i informacijsko-komunikacijskih tehnologija na otocima Primorsko-goranske županije, uz uključivanje tema vezanih uz vodu i otpad. Taj holistički pristup proizlazi iz izoliranosti otoka koja upućuje na optimalno korištenje i upravljanje resursima te održivi i ravnomjerni razvoj koji će iskoristiti otočne potencijale (geografske elemente, prirodne i ljudske resurse, proizvode).

Potpisivanjem Deklaracije, otoci Primorsko-goranske županije obvezali su se aktivno sudjelovati i biti katalizator bržeg korištenja naprednih tehnologija kako bi se osiguralo optimalno upravljanje i korištenje lokalnih resursa i infrastrukture te smanjila upotreba fosilnih goriva povećanjem korištenja obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti. Time se promoviraju održiva mobilnost na otocima, uključujući elektro mobilnost, i smanjuje nedostatak i oskudica vode (na otoku Lošinju i Rabu) i to primjenom nekonvencionalnih i pametnih načina upravljanja vodnim resursima. Potrebno je promovirati i implementirati principe cirkularne ekonomije kako bi se očuvao karakterističan prirodni i kulturni kapital otoka. Pritom potrebno je diversificirati ekonomiju iskorištavanjem specifičnosti otoka u stvaranju novih i inovativnih lokalnih poslova. Da bi se navedeno postiglo važno je ojačati socijalnu uključenost, provoditi edukaciju i osnaživanje građana te poticati prelazak na alternativne, dugoročne, održive i odgovorne načine obalnog i morskog turizma te turizma u unutrašnjosti otoka.

Radi ublažavanja efekta klimatskih promjena posebnu pažnju dati će se mjerama energetske učinkovitosti i podršku korištenja obnovljivih izvora energije, uključujući geotermalnu energiju, energiju mora i energiju sunca. Razvojne potrebe proizlaze iz nedostatne opskrbe otoka energijom, a razvojne potencijale predstavlja mogućnost proizvodnje energije iz obnovljivih izvora, prijelaz na alternativna goriva te energetska obnova postojećih stambenih i nestambenih zgrada u okviru zelene tranzicije. Klimatske promjene u tom smislu daju **potencijal za razvoj** poljoprivrede te potiču na korištenje mora i sunca, posebno u funkciji obnovljivih izvora energije i plave ekonomije.

Tablica 7. Razvojni problemi otoka PGŽ u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU I OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE

Razvojni problemi otoka PGŽ u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU I OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE
<ul style="list-style-type: none"> • Nesigurnost u opskrbi električnom energijom • Nedovoljno korištenje energije sunca, i vjetra i mora • Nedovoljan broj energetski obnovljenih javnih zgrada • Nedovoljna energetska učinkovitost javnih objekata
Razvojne potrebe otoka PGŽ u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU I OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE
<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšati stanje opskrbe električnom energijom • Razvijati, graditi i održavati elektroničku komunikacijsku infrastrukturu • Razvijati širokopojasnu mrežu i omogućiti pristup svim kućanstvima na otočju • Dalje razvijati mrežu punionica za električna vozila • Započeti s iskorištavanjem energije vjetra • Poticati iskorištavanje energije sunca i mora

⁵⁸ Deklaracija o pametnim otocima - Inicijativa otočnih jedinica lokalne samouprave i drugih dionika na otocima

3.6. UPRAVLJANJE RAZVOJEM

Fiskalni kapaciteti gradova i općina na otocima Cres, Lošinj, Krk i Rab

Razvojem otoka Primorsko-goranske županije prvenstveno se bave Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (Uprava za otoke), Primorsko-goranska županija i 11 jedinica lokalne samouprave, odnosno upravna tijela putem kojih se oblikuje i provodi razvojna politika. Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima Primorsko-goranske županije obavlja stručne poslove koji se odnose na planiranje, poticanje, upravljanje i provedbu politike regionalnog razvoja na području Primorsko-goranske županije.

Osim navedenih, razvojem otoka bave se i ostala resorna ministarstva, strukovne komore (npr. obrtnička), komunalna društva, Hrvatski zavod za zapošljavanje, turističke zajednice, osnovne i srednje škole, organizacije civilnog društva, nacionalne agencije, JU Priroda, javna poduzeća, Hrvatske šume d.o.o., Hrvatske vode d.o.o., Hrvatska elektroprivreda d.d., Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije, Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša Primorsko-goranske županije i druge institucije.

Gradovi otoka Cresa, Lošinja, Krka i Raba te otočne općine u okviru svog djelokruga nadležnosti provode aktivnosti općih i pravnih poslova, financija, društvenih djelatnosti, javne nabave, turizma, gospodarstva, komunalnog sustava, zaštite okoliša, investicija, prostornog uređenja, imovine i poduzetništva.

Posljednjih godina gradovi i općine otoka Primorsko-goranske županije zbog preuzimanja nadležnosti u obavljanju pojedinih poslova se suočavaju sa povećanjem opsega posla. Zbog navedenog dolazi do potrebe dodatnog zapošljavanja odgovarajućeg kadra kako bi se istovremeno zadržala visoka kvaliteta rada. Infrastrukturna opremljenost, kompetencije i iskustvo zaposlenika, interna organizacija i uvjeti rada te resursi koje jedinice lokalne samouprave na otocima imaju na raspolaganju čine institucionalni kapacitet tijela zaduženih za planiranje, upravljanje i koordinaciju razvojnih aktivnosti. Gradovi i općine aktivni su na planu međunarodne i međugradske/općinske suradnje. Međunarodna (projektna) suradnja vidljiva je u postojećim projektima te projektima koji su u pripremi.

Analiza fiskalnih kapaciteta gradova i općina na otocima Cres, Lošinj, Krk i Rab temelji se na podacima o izvršenju proračuna.

U promatranom razdoblju sveukupni prihodi navedenih jedinica lokalne samouprave dosegli su svoj maksimum, u 2021. godini, u iznosu od 385,1 milijuna kuna (51 milijun eura), dok je u 2020. godini zabilježen pad ukupnih prihoda. Budući da je riječ o godini koju je obilježila pandemija COVID-19, smanjenje prihoda je bila očekivana pojava.

Ukupni prihodi otoka Cresa, Lošinja, Krka i Raba u 2021. godini veći su za 14,05 % u odnosu na 2020. godinu.

Ukupni rashodi navedenih jedinica lokalne samouprave su također rasli u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu, te su u odnosu na 2020. godinu veći za 7,42 %.

Negativan trend iz 2019. u iznosu od -5,9 milijuna kuna (-0,8 milijuna eura) i iz 2020. godine u iznosu od -3,5 milijuna kuna (-0,5 milijuna eura) značajno se smanjio u 2021. godini.

Najpovoljnije vrijednosti navedenih pokazatelja (razlika prihoda i rashoda) zabilježene su 2021. godine kada je razlika između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda iznosila 18,6 milijuna kuna (2,5 milijuna eura).

Jedinice lokalne samouprave, gradovi Cres i Mali Lošinj ostvarili su pozitivne vrijednosti u 2021. godini, te veće ukupne prihode od ukupnih rashoda za 3,6 milijuna kuna (0,5 milijuna eura). Navedeno je značajan pomak u odnosu na prethodnu, 2020. godinu gdje je zabilježen negativan rezultat, odnosno manji ukupni prihodi u odnosu na ukupne rashode u iznosu od čak -7,8

milijuna kuna (-1,0 milijuna eura). Značajniji rast ukupnih prihoda zabilježen je u Gradu Cresu, gdje su se prihodi 2021. godine u odnosu na 2020. godinu povećali za 25,0 %. Istovremeno, Grad Cres bilježi pad rashoda u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu za -10,0 %.

Jedinice lokalne samouprave na otoku Krku pokazuju u cijelom promatranom periodu pozitivan trend, odnosno veće ukupne prihode u odnosu na ukupne rashode, te je u pandemijskoj 2020. godini ostvaren najbolji pozitivni rezultat od 8,1 milijun kuna (1,1 milijun eura). Usporedbom 2021. godine u odnosu na 2020. godinu na otoku Krku najveći porast ukupnih prihoda ostvarila je Općina Punat (za 32,2 %), te Grad Krk (za 26,8 %).

Udio prihoda od sredstava EU u poslovnim приходima lokalnih proračuna, prosjek 2018.-2020. godine najveći ima Općina Vrbnik, između svih jedinica lokalne samouprave na otocima, 17,6 %. Grad Rab i Općina Lopar, nakon negativnih vrijednosti dvije uzastopne godine (razlika prihoda i rashoda u 2019. i 2020. godini) pokazuju pozitivan rast u 2021. godini, odnosno veće ukupne prihode u odnosu na ukupne rashode za 8,5 milijuna kuna (1,1 milijuna eura).

Usporedbom 2021. godine u odnosu na 2020. godinu Općina Lopar ostvarila je porast ukupnih prihoda za 32,8 %, a Grad Rab porast za 10,0 %.

Sukladno podacima FINA-e, ukupan broj zaposlenih službenika i namještenika u jedinicama lokalne samouprave za otoke Krk, Cres, Lošinja i Rab u 2021. godini u odnosu na prethodnu godinu bilježi porast za jednog zaposlenog. Uspoređujući posljednje dostupne podatke o broju zaposlenih službenika i namještenika u jedinicama lokalne samouprave u 2021. godini, broj zaposlenih u 2021. godini smanjio se za 13 osoba u odnosu na 2018. godinu, te za 4 osobe u odnosu na 2019. godinu. Gradovi Cres i Rab, te Općine Baška, Dobrinj i Lopar u 2021. godini imaju isti broj zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu.

Prosječan izvorni prihod po stanovniku gradova Cresa i Malog Lošinja u 2020. godini iznosio je 4.491,59 kuna (596,14 eura) te je bio znatno viši od prosječnog izvornog prihoda svih jedinica lokalnih samouprava Primorsko-goranske županije, koji je u 2020. godini iznosio 2.814,91 kuna (373,60 eura) po stanovniku. Kada se izvornom prihodu dodaju prihodi poreza od igara na sreću, pomoći iz inozemstva (darovnice) i pomoći od subjekata unutar opće države, prihodi od imovine, prihodi od administrativnih pristojbi, primici od financijske imovine i zaduženja, prihodi po decentralizaciji te preneseni višak ili manjak iz prethodne godine dobije se Ukupni prihod (proračun).

Gradovi otoka Cresa, Lošinja, Krka i Raba te otočne općine u okviru svog djelokruga nadležnosti provode aktivnosti općih i pravnih poslova, financija, društvenih djelatnosti, javne nabave, turizma, gospodarstva, komunalnog sustava, zaštite okoliša, investicija, prostornog uređenja, imovine i poduzetništva.

Infrastrukturna opremljenost, kompetencije i iskustvo zaposlenika, interna organizacija i uvjeti rada te resursi koje jedinice lokalne samouprave na otocima imaju na raspolaganju čine institucionalni kapacitet tijela zaduženih za planiranje, upravljanje i koordinaciju razvojnih aktivnosti. Gradovi su aktivni i na planu međunarodne i međugradske suradnje.

Za razvoj su zadužene i poduzetničke potporne institucije, javne ustanove i trgovačka društva.

Tablica 8. Razvojni problemi i potrebe otoka PGŽ u odnosu na ADMINISTRATIVNI USTROJ I INSTITUCIONALNE KAPACITETE

Razvojni problemi otoka PGŽ u odnosu na ADMINISTRATIVNI USTROJ I INSTITUCIONALNE KAPACITETE
<ul style="list-style-type: none"> • Ograničena sredstva u lokalnim proračunima onemogućavaju realizaciju planiranih investicija i razvojnih projekata • Pandemija COVID-19 potencirala je neizvjesnost, financijsku i ekonomsko-socijalnu krizu • Povećani opseg poslova preuzimanjem nadležnosti

Razvojne potrebe otoka PGŽ u odnosu na ADMINISTRATIVNI USTROJ I INSTITUCIONALNE KAPACITETE

- *Trajno jačati kapacitete gradova za pripremu i provedbu razvojnih programa i projekata, kao i svih relevantnih dionika (poduzetnika, civilnog društva, obrazovnih institucija, itd.)*
- *Nastaviti suradnju s jedinicama lokalne samouprave u određivanju zajedničkih razvojnih prioriteta i značajnih razvojnih projekata*
- *Jačati suradnju sa županijama, posebno Primorsko-goranskom i susjednim jedinicama lokalne samouprave, radi osmišljavanja i provođenja većih regionalnih i lokalnih razvojnih projekata sa snažnijim razvojnim učincima*
- *Međunarodnu suradnju usmjeravati prema strateškim ciljevima razvoja*

3.7. SWOT ANALIZA

SWOT analiza izrađena je u suradnji sa radnom skupinom/otočnim partnerstvo temeljem podataka iz analize stanja. SWOT analizom definirane su ključne snage, slabosti, prilike i prijetnje, a predstavlja polaznu točku za određivanje budućih smjernica za razvoj otoka Primorsko-goranske županije.

Tablica 9. SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Područje visoke sigurnosti i kvalitete života • Aktivno i razvijeno civilno društvo • Otočje visoke razine tolerancije, otvorenosti i multikulturalnosti • Pokrenut proces energetske tranzicije • Implementacija rješenja Pametnih otoka • Tradicija i organiziranost destinacijskog i zdravstvenog turizma • Visoka razina kvalitete komunalnih usluga • Nadprosječna izdvajanja za standard društvenih usluga u nacionalnom okviru • Funkcionalne zajednice • Tradicija bavljenja ovčarstvom • Postojanje energetskih zadruga na području otoka 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepovoljna demografska kretanja i starosna struktura stanovništva • Nedovoljna spremnost otočne zajednice na promjene i cjeloživotno učenje • Devastacija prostora i prekomjerna izgradnja • Nedostatna prometna povezanost na otocima i otoka s kopnom (vrijeme plovidbe katamarana, javni prijevoz) • Nedovoljna otpornost na krize (ratovi, migrantske, ekonomske, gospodarske krize i dr.) • Slaba konkurentnost gospodarstva iskazana nižom razinom produktivnosti rada i robnog izvoza • Zaostajanje gospodarstva i otočne zajednice u tehnološkom razvoju i primjeni suvremenih tehnologija i digitalizacije • Nedovoljno iskorišten potencijal obnovljivih izvora energije (sunce, vjetar, biomasa, more) • Izražena sezonalnost te značajna ovisnost o turizmu • Nedovoljno iskorišten sektor proizvodnje hrane • Nedovoljna povezanost znanstvenog i istraživačkog sektora i otočnog gospodarstvu pogledu novih tehnologija • Nepovoljna obrazovna struktura stanovništva (nedostatak kompetencija i vještina za poslove budućnosti) • Nepovoljna struktura kvalifikacija i vještina na tržištu rada u odnosu na potrebe otočnog gospodarstva • Odlazak mlade kvalificirane radne snage s otoka
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Povoljan (dobar) geoprometni položaj • Povoljna klima i velik broj sunčanih sati • Izvrсна kakvoća mora • Prirodni i hidrografski uvjeti za razvoj ribarstva i akvakulture • Bogatstvo kulturne baštine • Bogatstvo i raznolikost prirodnih i okolišnih resursa pogodnih za razvoj selektivnih oblika turizma • Nautička atraktivnost arhipelaga • Prirodne predispozicije za uzgoj ljekovitog i aromatičnog bilja • Značajan interes za ulaganje s obzirom na prirodne i klimatske pogodnosti ja (turizam, energetika, zdravlje i sl.) • Raspoloživost fondova i financijskih instrumenata 	<ul style="list-style-type: none"> • Napuštanje tradicijskih aktivnosti • Nedostupnost specijaliziranih zdravstvenih usluga • Nedostupnost stanovanja za mlade i mlade obitelji • Visoka razina nepovjerenja u institucije u RH • Fiskalna i pravna nesigurnost uslijed čestih izmjena zakonodavnog okvira i poreznih politika na nivou RH • Nedovoljna prilagođenost obrazovnog i znanstvenog sustava RH potrebama gospodarstva i društva na razini RH • Zaostajanje hrvatskog gospodarstva i društva u tehnološkom razvoju i primjeni suvremenih tehnologija i digitalizacije u odnosu na druge članice EU • Utjecaj klimatskih promjena (porast razine mora,

<p>(bespovratna sredstva, povoljni zajmovi i dr.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost otvaranja novih radnih mjesta temeljenog na plavoj ekonomiji i zelenom rastu • Ulazak u Schengensko područje • Prijelaz na Euro • Sve veći značaj zdravlja i zdravstvenog turizma kao ključnog sektora budućeg razvoja i zapošljavanja te podizanja kvalitete života • Veliki potencijal za daljnja ulaganja u obnovljive izvore energije • Demokratizacija proizvodnje obnovljivih izvora energije (energetske zadruge) • Atraktivnost za stanovanje stanovnika treće dobi iz inozemstva • Razvoj širokopojasnog interneta i korištenja naprednih tehnologija 	<p>elementarne nepogode i dr.) na standard stanovništva</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak radne snage na hrvatskom tržištu rada
---	--

4. MJERE I PODRUČJA ULAGANJA

Temeljem uočenih potreba i potencijala, u ovom dijelu se definiraju mjere koje doprinose operacijama ITP-a za otoke. Indikativne operacije u ITP-u pokrivaju specifične potrebe otoka koje su lokalnog karaktera i povezuju više tema (javno-društvena i poslovna infrastruktura, zaštita okoliša i prilagodba klimatskim promjenama, valorizacija kulturne baštine i usluga te energetska učinkovitost) s potencijalom njihove integracije na programskoj i projektnoj razini. Pripadajuće mjere za svaku aktivnost su preuzete iz **Plana razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje od 2022.-2027. godine.**

Za svaku operaciju u tabličnom prikazu (u prilogu Plana razvoja otoka PGŽ) uneseni su podaci o pokazateljima ostvarenja i rezultata, njihove početne i ciljne vrijednosti te ukupna planirana financijska sredstva. Podaci o odabranim mjerama za pojedinu aktivnost, obuhvaćaju svrhu i krajnji rok provedbe mjere, nadležnost za provedbu, ukupno procijenjeni trošak provedbe pojedine mjere i izvore financiranja.

Navedene mjere, preuzete iz Plana razvoja Primorsko-goranske županije 2022.-2027. doprinositi će ciljevima ITP-a u skladu s indikativnim aktivnostima pojedinih područja ulaganja, što je prikazano u sljedećem poglavlju.

4.1. STRATEŠKI OKVIR

Slijedi prikaz prioriteta, posebnih ciljeva i mjera:

Prioritet 1. Pametna regija konkurentnog gospodarstva baziranog na znanju i naprednim tehnologijama

Prioritet 3. Zelena tranzicija temeljena na održivom upravljanju i korištenju vlastitih resursa

Prioritet 5. Ravnomjernim razvojem do europskog standarda i visoke kvalitete života za sve građane

U fokusu budućeg razvoja otoka su ljudi i prostor, stoga su prioritetna područja utvrđena tako da to dvoje povežu. Kako bi se ostvarili postavljeni prioriteti, potrebno je izgraditi infrastrukturu koja će osigurati visoku kvalitetu života i odgovarajuće poslove s ciljem privlačenja novog i ostanaka postojećeg stanovništva na otocima Primorsko-goranske županije.

Tablica 10. Strateški okvir Plana razvoja otoka PGŽ do 2027. godine

1. PAMETNA REGIJA KONKURENTNOG GOSPODARSTVA BAZIRANOG NA ZNANJU I NAPREDNIM TEHNOLOGIJAMA	
POSEBNI CILJ	MJERA
1.3. Atraktivno poslovno okruženje za zapošljavanje, rast i ulaganja	1.3.1. Podrška razvoju poduzetničke infrastrukture

3. ZELENA TRANZICIJA TEMELJENA NA ODRŽIVOM UPRAVLJANJU I KORIŠTENJU VLASTITIH RESURSA	
POSEBNI CILJ	MJERA
3.1. Pametan i održiv pristup upravljanju prostorom i prirodnim resursima	3.1.1. Održivo korištenje resursa sa ciljem ublažavanja klimatskih promjena
	3.1.2. Održivo i učinkovito upravljanje prostorom i poticanje razvoja zelene infrastrukture
3.2. Zelena i energetska tranzicija prema ugljičnoj neutralnosti	3.2.3. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije

5. RAVNOMJERNIM RAZVOJEM DO EUROPSKOG STANARDA I VISOKE KVALITETE ŽIVOTA ZA SVE GRAĐANE	
POSEBNI CILJ	MJERA
5.3. Razvoj kulture i sporta te poticanje kreativnosti	5.3.1. Poticanje razvoja kulture i održivo korištenje kulturne baštine kao temelja regionalnog i lokalnog identiteta
5.5. Razvoj mikroregija aktiviranjem razvojnih potencijala	5.5.4. Razvoj pametnih i održivih gradova, sela i otoka

4.3. PODRUČJA ULAGANJA

Slijedi opis odabranih područja ulaganja koja će biti podržana u okviru ITP-a za otoke Primorsko-goranske županije uz opis mjera koje doprinose područjima ulaganja Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027.

Navedena područja ulaganja obuhvatiti će mogućnosti nove gradnje, rekonstrukcije, obnove i opremanja te ostalih pripadajućih aktivnosti sukladno područjima ulaganja ITP-a.

4.3.1. Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora

Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnim prostorom obuhvaća ulaganja u razvoj zelene i plave infrastrukture, sustave nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od požara i katastrofa s naglaskom na jačanje kapaciteta i operativne spremnosti vatrogastva i civilne zaštite u cilju jačanja otpornosti i prilagodbe na klimatske promjene te smanjenja rizika od prirodnih katastrofa.

3.1.1. Održivo korištenje resursa sa ciljem ublažavanja klimatskih promjena

Mjera je preuzeta iz Plana razvoja Primorsko-goranske županije 2022.-2027. (Posebni cilj 3.1. Pametan i održiv pristup upravljanju prostorom i prirodnim resursima; mjera: 3.1.1. Održivo korištenje resursa sa ciljem ublažavanja klimatskih promjena).

Klimatske promjene imati će velike i nesagledive posljedice na okoliš, uključujući i povećanje poplava i suša, podizanje razine mora i druge ugroze zbog čega je **borba protiv klimatskih promjena ključna za budućnost svijeta**.

Tome su usmjerene sve nacionalne i regionalne politike pa će tako održivost, klimatska neutralnost i zelene tehnologije biti utkane u sve ciljeve i mjere Plana razvoja otoka PGŽ. Pritom, potpisivanjem Deklaracije o pametnim otocima, otoci Primorsko-goranske županije obvezali su se na aktivno sudjelovanje u prilagodbi i prevenciji klimatskih promjena zbog čega će se na lokalnoj razini jačati otpornost na iste.

Prema Komunikaciji Europske komisije, zelena infrastruktura opisuje se kao alat za pružanje ekoloških, gospodarskih i društvenih pogodnosti putem rješenja koja se temelje na razumijevanju prednosti koje priroda pruža ljudskom društvu i pokretanja ulaganja koja održavaju i poboljšavaju te pogodnosti. **Zelena infrastruktura** je strateški planirana mreža prirodnih i polu prirodnih područja s drugim značajkama okoliša dizajniranim i upravljanim za pružanje širokog spektra usluga ekosustava kao što su pročišćavanje vode, kvaliteta zraka, prostor za rekreaciju te ublažavanje i prilagodba klimi. Zelena infrastruktura usko je povezana s plavom infrastrukturom koju čine vodni sustavi kojima se podržava autohtone vrste i prirodne ekološke procese, sprečava poplave, održava resurse u vodi i zraku te doprinosi zdravlju i kvaliteti života lokalne zajednice.

Ova mreža zelenih (zemlja) i plavih (voda) prostora može poboljšati uvjete okoliša, a time i zdravlje i kvalitetu života građana.

U svrhu gore navedenog, voda na otocima je bitan otočni resurs, kako za svakodnevne potrebe lokalnog stanovništva tako i za odvijanje gospodarskih aktivnosti, posebice u ljetnim mjesecima, **stoga je nužno provoditi aktivnosti na osiguranju njene kontinuirane dostupnosti**. U tom smislu poticat će se održivi razvoj vodno-komunalne infrastrukture na otocima, te upravljanje otpadnim vodama na način da se omogući upotreba obnovljene vode, prvenstveno u gospodarske svrhe.

Otoci su zbog svojih prirodnih i vremenskih uvjeta osjetljivi na utjecaj prirodnih prijetnji poput šumskih požara i suša, budući lako zapaljiva mediteranska vegetacija te vrlo sušna i vruća razdoblja ljeti pogoduju nastanku i brzom širenju šumskih požara. Nestašica vode i prometna izoliranost otežavaju suočavanje s takvim pojavama, pa će se **poticati mjere prevencije i ublažavanja razmjera eventualnih budućih šteta koje prirodne prijetnje mogu uzrokovati okolišu i gospodarstvu otoka**. Iznenadne nepogode koje učestalo pogađaju hrvatske otoke, pa tako i otoke u Primorsko-goranskoj županiji su olujni vjetar i vremenske oluje, koje imaju izrazito jak utjecaj na otočne aktivnosti. U cilju jačanja otpornosti ekosustava i sigurnosti otočana kod pojave ekstremnih vremenskih i klimatskih događaja, poticat će se mjere edukacije o postupanjima za vrijeme trajanja izvanrednih događaja.

Potencijal prirodne baštine nastojat će se unaprijediti i kroz stavljanje većeg naglaska na njezin edukacijski, kao i interpretacijski značaj, čime bi se potaknula i značajnija turistička valorizacija. Nadalje promicat će se aktivnosti podizanja svijesti otočnog stanovništva o zaštiti prirode i okoliša kao i važnosti minimiziranja ljudskog utjecaja na nastajanje klimatskih promjena, kako bi posljedice u budućnosti bile što blaže.

Valorizacija poljoprivrednih površina i otočnih proizvoda bit će u fokusu otoka Primorsko-goranske županije. Poticat će se tradicionalne poljoprivredne prakse koje jačaju otpornost

ekosustava, staništa i vrsta na klimatske promjene. U području ribarstva važna će biti prilagodba potencijalno novim uvjetima za bavljenje ribarstvom i akvakulturom u skladu s predviđanjima o povećanju temperature mora, koje može dovesti do porasta brojnosti stranih vrsta i utjecaja na domaće vrste. Klimatske promjene u tom smislu daju potencijal za razvoj poljoprivrede, te potiču na korištenje mora i sunca posebno u funkciji obnovljivih izvora energije i plave ekonomije.

Osnova zelenog gospodarstva Primorsko-goranske županije nisu samo energetska učinkovitost i obnovljivi izvori energije, već se planira implementacija pametnih tehnologija, povećanje udjela uporabe, obrade i recikliranja otpada kao resursa ili sekundarne sirovine, zelena gradnja, čisti i održivi prijevoz, održivo upravljanje zelenim površinama i slično.

Uz rizike na koje negativno utječu klimatske promjene, provodit će se aktivnosti vezane i uz ostale rizike od katastrofa uzrokovanih prirodnim prijetnjama. Za daljnji održivi razvoj otočnog prostora, nužno je poticati **jačanje kapaciteta i operativne spremnosti vatrogastva i civilne zaštite u cilju jačanja otpornosti na klimatske promjene te smanjenja rizika od prirodnih katastrofa.**

Ulaganja u izradu projektne dokumentacije na bazi procjena rizika i dokumenata prostornog uređenja, podizanje svijesti otočana, izgradnju protupožarnih putova, zaštitu i održavanje izvora vode, očuvanje i upravljanje šumama, jačanje infrastrukture te osiguravanje mjera nadzora. **Operativni kapaciteti će se unaprijediti kroz izgradnju i obnovu vatrogasnih domova i spremišta, nabavu vatrogasne opreme, tehnike i vozila što je na otocima Primorsko-goranske županije nužno te identificirano kao potreba od strane dobrovoljnih vatrogasnih društva svih jedinica lokalne samouprave na otocima.**

U tom smislu će se otoci Primorsko-goranske županije uključivati u višesektorske i međunarodne projekte radi razvijanja novih sustava i rješenja te usvajanja novih znanja u sprječavanju i gašenju

šumskih požara te minimiziranju ostalih prirodnih prijetnji.

Tablica 11. Pokazatelj ostvarenja

Pokazatelj ostvarenja	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje teritorijalne strategije	Pokazatelj rezultata	Početna vrijednost pokazatelja rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje teritorijalne strategije
RCO28 Područje obuhvaćeno mjerama zaštite od šumskih požara(hektar)	0 ha	0 ha	25.620 ha	RCR36 Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od šumskih požara	0	35.500

Tablica 12. Pokazatelj ostvarenja

Pokazatelj ostvarenja	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje teritorijalne strategije	Pokazatelj rezultata	Početna vrijednost pokazatelja rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje teritorijalne strategije
RCO24 Ulaganja u nove ili poboljšane sustave za praćenje katastrofa, pripravnost, upozorenje i odgovor na njih u slučaju prirodnih katastrofa(euro)	0 EUR	0 EUR	1.050.000,00 EUR	RCR37 Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od prirodnih katastrofa povezanih s klimatskim promjenama (osim poplava ili šumskih požara)	0	3.700

3.1.2. Održivo i učinkovito upravljanje prostorom i poticanje razvoja zelene infrastrukture

Mjera je preuzeta iz Plana razvoja Primorsko-goranske županije 2022.-2027. (Posebni cilj 3.1. Pametan i održiv pristup upravljanju prostorom i prirodnim resursima; mjera: 3.1.2. Održivo i učinkovito upravljanje prostorom i poticanje razvoja zelene infrastrukture).

Otočni prostor PGŽ-a obuhvaća kopneni i morski prostor značajnog potencijala, ali i svoja ograničenja te je važna daljnja briga o zaštiti i obnovi prirodnih ekosustava, ekološkoj mreži, održivoj upotrebi resursa i poboljšanju ljudskog zdravlja. Razumijevajući da su transformacijske promjene u odnosu na prostor i prirodne resurse najpotrebnije i potencijalno najkorisnije za gospodarstvo, društvo i prirodni okoliš cijele Primorsko-goranske županije, planira se donošenje odluka koje će podržavati prelazak na tehnologije i aktivnosti s manje emisija ugljika i drugih onečišćenja.

Dodatno će se osnažiti stručno-tehnološko osposobljavanje djelatnika za rješavanje kriznih situacija uzrokovanih samim karakterom tehnološkog procesa ili interakcijama s rubnim uvjetima koji se u njima odvijaju putem aktivnosti edukacija, dana otvorenih vrata, radionica, otvorenih javnih panela te preostalih događanja.

Poticati će se aktivnosti usmjerene na očuvanje postojeće kakvoće zraka i tla, očuvanje ugroženih i rijetkih stanišnih tipova i vrsta na otocima, jačanje kapaciteta za upravljanje prirodnim vrijednostima i osnaživanje mehanizama zaštite otočnog krajolika, pružanje podrške javnim ustanovama i otočnim JLS-ovima u provedbi aktivnosti čišćenja okoliša, morskih i obalnih staništa uz promotivne aktivnosti o potrebi zaštite okoliša. Poticati će se revitalizacija javnih i

zaštitnih zelenih površina, obnova parkova i šuma s ciljem povećanja njihove biološke raznolikosti.

Zbog kontinuiranih pritisaka i devastacije posebno obalnoga područja planira se uspostaviti još učinkovitiji pristup upravljanju obalnim područjem. Obalno područje spada među najvrjednija gospodarska i prirodna bogatstva PGŽ, a istovremeno devastirana i zagađena obalna područja doživljavaju stagnaciju svoga razvoja. Stjecajem svih tih okolnosti obalno područje PGŽ fokusirano je na novu razvojnu paradigmu. Planira se kvalitetni razvoj obalnog područja, koegzistencijom prirodnih ekosustava i gospodarstva. U tom smislu, planira se implementacija koncepta održivog razvoja kao temelja razvoja obalne ekonomije PGŽ vezane za plavi rast. Obalni prostor PGŽ okosnica je razvoja turizma, pomorskih i drugih djelatnosti vezanih uz more. S tim u vezi, cilj je da prostorni planovi i nadalje predlažu rješenja za povezane probleme funkcionalnog razvoja gradova i naselja, probleme prometa i ostale infrastrukture, probleme smještaja i razvoja gospodarskih sadržaja, industrije servisa, turizma i sl., kako bi se zaštitile vrijednosti prirodne i kulturne baštine, a sve u cilju stvaranja uvjeta za dugoročni društveni i gospodarski razvoj otoka Primorsko-goranske županije.

Tablica 13. Pokazatelj ostvarenja

Pokazatelj ostvarenja	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje teritorijalne strategije	Pokazatelj rezultata	Početna vrijednost pokazatelja rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje teritorijalne strategije
<i>RCO26 Zelena infrastruktura izgrađena za prilagodbu klimatskim promjenama(hektar)</i>	<i>0 ha</i>	<i>0 ha</i>	<i>3,64ha</i>	<i>RSR 5.2.2. Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj zelenoj infrastrukturi na otocima</i>	<i>0</i>	<i>12.000</i>

4.3.2. Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima

Mjera 1.3.1. Podrška razvoju poduzetničke infrastrukture

Mjera je preuzeta iz Plana razvoja Primorsko-goranske županije 2022.-2027. (Posebni cilj: Posebni cilj 1.3: Atraktivno poslovno okruženje za zapošljavanje, rast i ulaganja: mjera 1.3.1. Podrška razvoju poduzetničke infrastrukture).

Ulaganjem i podrškom u poslovnu infrastrukturu, doprinosti će se održivosti otoka i otočnog stanovništva, a sve to s ciljem stvaranja povoljnih uvjeta za osnivanje i rad tvrtki na otocima te tako i njihovu veću konkurentnost. Digitalizacijom tvrtki, otključavati će se mogućnost i potencijal za razvoj inovacija i inovativnih proizvoda korištenjem novih tehnologija te njihovo međusobno povezivanje što uvelike doprinosi održivosti otočnog gospodarstva.

Sukladno potrebama s terena, identificirana je potreba za izgradnjom i opremanjem poduzetničkog inkubatora koji bi poticao na stvaranje novih tvrtki, na povećanje samozapošljivosti i zapošljivosti kao i poticanje ostanka mladih osoba otocima PGŽ.

Aktivnosti će biti usmjerene na izgradnju poslovne infrastrukture na otocima Primorsko-goranske županije u cilju osnaženja poduzetničkog okruženja i jačanju konkurentnosti otočnog gospodarstva i otočnog proizvoda.

Kroz poticanje ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije u odabranim tematskim prioritetnim područjima modernizirat će se, diversificirati i, gdje je to potrebno, uvesti novi smjer i/ili promjene u gospodarstvo i tako osigurati budući gospodarski rast i razvoj te rast zaposlenosti. Svrha provedbe mjere je poticanje poduzetništva i diversifikacija otočnog gospodarstva uz unaprjeđenje društvenih sadržaja na otocima u skladu s dostupnim resursima i planom industrijske tranzicije za Jadransku Hrvatsku, s ciljem razvoja održive, cjelogodišnje i zelene otočne ekonomije, otočne revitalizacije te očuvanja njihovih posebnosti.

Tablica 14. Pokazatelj ostvarenja

Pokazatelj ostvarenja	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje teritorijalne strategije	Pokazatelj rezultata	Početna vrijednost pokazatelja rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje teritorijalne strategije
RCO15 Kapacitet stvorene inkubacije (poduzeća)	0	0	50	RCR18 MSP-ovi koji se koriste uslugama inkubatora jednu godinu nakon stvaranja inkubatora	0	15

Mjera 5.5.4. Razvoj pametnih i održivih gradova, sela i otoka

Mjera je preuzeta iz Plana razvoja Primorsko-goranske županije 2022.-2027. (Posebni cilj: Posebni cilj 5.5.: Razvoj mikroregija aktiviranjem razvojnih potencijala, mjera: 5.5.4. Razvoj pametnih i održivih gradova, sela i otoka).

Naglasak je na planiranju ekološki odgovornog razvoja koji se temelji na korištenju obnovljivih izvora energije. Pozitivni razvojni primjeri otoka Krka, Lošinja i Unija planiraju se proširiti i na ostale otoke te tako potaknuti plavo-zeleni razvoj.

Kvarnerski otoci (npr. Krk, Cres, Lošinj) prvi su otoci u Hrvatskoj koji se transformiraju putem koncepta pametnog i održivog razvoja. Županija će zajedno s lokalnom samoupravom nastaviti ulagati i poticati razvoj inteligentnih rješenja i servisa na čitavom području regije (npr. pametna naselja, senzorske i 5G mreže, nadzorne kamere za upravljanje prometom, širenje mreže e-punionica, inteligentna rasvjeta, digitalna destinacijska platforma, pametno upravljanje otpadom, gradske aplikacije za participaciju građana i sl.). Za male otoke u Županiji, planira se poticati uspostavu manjih društvenih, demografskih i ekoloških te energetske zajednice koje će raditi na vlastitoj samoodrživosti.

Sukladno Nacionalnom planu razvoja otoka 2021. – 2027., razvojne potrebe civilnog društva na otocima proizlaze iz niske razine participacije stanovništva u programima lokalne zajednice i nedovoljne sinergije civilnog sektora s ostalim lokalnim dionicima (javnim i privatnim), dok se razvojni potencijali uočavaju u umrežavanju udruga na europskoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Očuvanje i razvoj lokalne zajednice nastojat će poboljšati ulaganjem u aktivnosti koje potiču kreiranje društvenih sadržaja, kroz ulaganja u obnovu i opremanje infrastrukture za djelovanje pružatelja socijalnih usluga u zajednici, organizacija civilnog društva, ulaganja u javnu infrastrukturu društvene namjene, poput kina, društvenih domova, prostora za jačanje zajednice, edukacijskih i interpretacijskih centara. Također se potiču ulaganja u razvoj sporta kao čimbenika koji doprinosi višem nivou kvalitete života i zdravlja.

Ulaganjima u javno-društvenu infrastrukturu kroz revitalizaciju javno-društvene infrastrukture na otvorenom i zatvorenom te ostale infrastrukture namijenjene javnoj uporabi utjecati će se na unaprjeđenje društvenih sadržaja na otocima te tako stvoriti uvjeti za poboljšanje života na otocima. Javnim sportskim građevinama smatraju se građevine koje su u vlasništvu grada ili općine, te se trajno koriste u izvođenju programa javnih potreba u sportu. To su uređene i opremljene površine i građevine u kojima se provode sportske aktivnosti, a koje osim općih uvjeta propisanih posebnim propisima za te građevine zadovoljavaju i posebne uvjete u skladu s odredbama Zakona o sportu.

Otočani i posjetitelji otoka trenutno koriste javne površine za odvijanje sportskih aktivnosti, budući da im nedostaje kvalitetan sportski sadržaj.

U tom je aspektu potrebno poticati daljnji razvoj sportske infrastrukture na otvorenom, planiranju i projektiranju te izgradnji sportske infrastrukture namijenjene sportu i rekreaciji.

Sukladno navedenom, na području **otoka Krka** potrebno je razvijati sportsko-rekreacijske zone pa se tako planira rekonstrukcija i izgradnja sportskih dvorana (neke pri osnovnim školama), renovacija, uređenje i izgradnja dječjih igrališta, izgradnja dvorane za borilačke sportove, krajobrazno uređenje okoliša sportskih zona te izgradnja sportsko-rekreacijskog parka.

Na otocima Lošinj i Cres ulagati će se u izgradnju pješačkih i biciklističkih staza te obnovu sportsko rekreativne infrastrukture otvorenog i zatvorenog tipa u kojoj će se odvijati razne sportske aktivnosti tijekom cijele godine.

U Općini Lopar u 2022. godini, otvorena je nova sportska dvorana, ali i dalje postoji potreba i želja za daljnim rekonstrukcijom ili izgradnjom sportsko rekreativnog sadržaja npr. izgradnja sportske dvorane ili škole s fotonaponskom elektranom i dizalicama topline kao energetski učinkovito rješenje.

Tablica 15. Pokazatelj ostvarenja

Pokazatelj ostvarenja	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje teritorijalne strategije	Pokazatelj rezultata	Početna vrijednost pokazatelja rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje teritorijalne strategije
RSO 5.2.1. Stvoreni ili regenerirani prostori na otocima (kvadratni metri)	0 m ²	0 m ²	15.800m ²	RSR 5.2.1. Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj socijalnoj infrastrukturi	0	24.000

4.3.3. Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima

5.3.1. Poticanje razvoja kulture i održivo korištenje kulturne baštine kao temelja regionalnog i lokalnog identiteta

Mjera je preuzeta iz Plana razvoja Primorsko-goranske županije 2022.-2027. (Posebni cilj 5.3. Razvoj kulture i sporta te poticanje kreativnosti; mjera 5.3.1. Poticanje razvoja kulture i održivo korištenje kulturne baštine kao temelja regionalnog i lokalnog identiteta).

Kultura i kreativnost ključni su preduvjeti razvoja društva, zbog čega će na području otoka PGŽ poticati razvoj kulture i održivo korištenje kulturne baštine kao temelja regionalnog i lokalnog identiteta.

Osim aktivnosti na zaštiti prirode i okoliša provodit će se mjere i aktivnosti na očuvanju i valorizaciji kulturne baštine i kulturnog krajolika te svih materijalnih i nematerijalnih sastavnica koje tvore otočni identitet otoka Primorsko-goranske županije.

Ulaganje u kulturno-društvenu infrastrukturu ocijenjeno je ključnom potrebom na svim kvarnerskim otocima kao preduvjeta valorizacije identiteta, kulturno-povijesne baštine te potencijala kvalitetnije i kreativnijeg stvaranja dodane vrijednosti i turizma kroz novi

“storytelling“, multimediju, povezivanjem fizičkog i virtualnog tipa stvarajući uvjete za otvaranje kvalitetnih radnih mjesta mladim ljudima na otocima.

Kulturna baština otoka Primorsko-goranske županije omogućuje mnoge aktivnosti u kulturnim industrijama (interpretacijski centri, muzeji, knjižnice, baština, glazba i izvedbene umjetnosti, dizajn, film, fotografija, umjetnički i tradicijski obrti, arhitektura, računalni programi, igre i novi mediji, elektronički mediji, izdavaštvo oglašavanje i tržišno komuniciranje).

Zbog toga će se poticati održivo korištenje kulturne baštine i njihova gospodarska valorizacija karakterističnog kulturnog krajolika koji još uvijek nije dovoljno iskorišten. Kulturna baština općenito ima svoju ekonomsku sastavnicu, te na otocima i sastavnicu otočnog identiteta. Poticat će se aktivnosti i ulaganja u revitalizaciju i očuvanje kulturnih krajolika posebno onih koji su zbog društvenih i tehnoloških promjena, ali i zapuštanja te neodgovarajućeg korištenja, podložni stalnim promjenama. Poticat će se očuvanje i obnova suhozidne gradnje, koja kao neizostavni dio kulturnog krajolika uvelike utječe na bogatstvo kulturne i krajobrazne baštine otoka, te poticati očuvanje i prenošenje umijeća suhozidne gradnje. Navedeno će doprinijeti **valorizaciji kulturne baštine** otoka Primorsko-goranske županije i očuvanju otočnog identiteta.

Poticat će se aktivnosti lokalnih otočnih zajednica, kroz partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora, u pripremi i provedbi programa i projekata za korištenje i razvoj kulturnih sadržaja s gospodarskim, kulturnim i obrazovnim potencijalom razvoja kvarnerskih otoka. Poticat će se održavanje arheoloških nalazišta i ostale nepokretne kulturne baštine na otocima te valorizacija i digitalizacija pokretne kulturne baštine otoka, poput muzejskih i knjižničnih zbirki, naročito u edukativne svrhe. Osim graditeljske baštine, otoci Primorsko-goranske županije obiluju i bogatstvom nematerijalne kulturne baštine koja se sastoji od vještina, instrumenata, predmeta, rukotvorina i prenosi se iz generacije u generaciju. U svrhu očuvanja otočnog identiteta poticat će se aktivnosti održavanja tradicionalnih umijeća i obrta, folklornih i gastronomskih običaja te baštinenje govora i otočnih dijalekata. Nematerijalna kulturna baština na otocima je najizloženija preobrazbi ili nestanku, zbog čega će se poticati dokumentiranje te provoditi aktivnosti učenja i nastavljanje tradicija posebno s mladima. Kulturna baština, oduvijek je imala i svoju gospodarsku komponentu, pa tako i danas na otocima ona predstavlja mogućnost za ekonomsku valorizaciju. Poduzetništvo temeljeno na kulturnoj baštini te razvoj kulturne industrije i turizma, s tendencijom brendiranja doprinijet će ekonomskoj valorizaciji kulturne baštine. U svrhu dalje ekonomske i druge valorizacije kulturne baštine, provodit će se aktivnosti na korištenju kulturno-turističkog potencijala. U cilju povećanja vidljivosti kulturne baštine otoka Primorsko-goranske županije na domaćem i međunarodnom turističkom tržištu, poticat će se edukacije otočnog stanovništva o očuvanju kulturne baštine i običaja, očuvanje tradicionalnih umijeća, obrta i običaja koji su najizloženiji preobrazbi ili nestanku, a sve s ciljem očuvanja otočnog identiteta.

Tablica 16. Pokazatelj ostvarenja

Pokazatelj ostvarenja	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje teritorijalne strategije	Pokazatelj rezultata	Početna vrijednost pokazatelja rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje teritorijalne strategije
RCO77 Broj	0	0	3,00	RCR77	0	18.000

kulturnih i turističkih lokacija za koje je primljena potpora(kulturne i turističke lokacije)				Posjetitelji kulturnih i turističkih lokacija za koje je pripremljena potpora		
---	--	--	--	---	--	--

4.3.4. Poticanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije na otocima

3.2.3. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije

Mjera je preuzeta iz Plana razvoja Primorsko-goranske županije 2022.-2027. (Posebni cilj 3.2. Zelena i energetska tranzicija prema ugljičnoj neutralnosti; mjera: 3.2.3. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije).

Primorsko-goranska županija već dulji niz godina prednjači u odnosu na ostale županije po broju energetske obnovljenih javnih i višestambenih zgrada. Energetska učinkovitost može se poboljšavati u svim dijelovima energetske sustava – od objekata gdje se energija proizvodi, preko sustava kojim se isporučuje krajnjim korisnicima, sve do objekata u kojima se energija troši.

Na otocima će se poticati primjena pametnih i energetske učinkovitih rješenja u gospodarstvu, zgradarstvu, prometu te pružanju komunalnih usluga te će podržati sve inicijative energetske tranzicije vezane za upotrebu obnovljivih izvora energije.

Prostornim planom predviđa se mogućnost izgradnje šest sunčanih elektrana od kojih možemo izdvojiti one na otocima: Barbičin na Otoku Krku, Orlec-Trinket-Zapad, Orlec-Trinket-Istok i Ustrine na otoku Cresu, i Belinovica na otoku Rabu. U tijeku je izgradnja najveće hrvatske sunčane elektrane, Orlec-Trinket na otoku Cresu.

Iako je dio objekata javne namjene energetske obnovljen, još uvijek postoje javni objekti u obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj skrbi, kulturi i ostali javni prostori koji nisu energetske učinkoviti.

Za navedene objekte poduzeti će se aktivnosti koji dovode do unaprjeđenja razine energetske učinkovitosti, primjerice u sportskim dvoranama pri Osnovnim školama.

Nadalje, ukazuje se i potreba za fotonaponskom elektranom zgrada te smart parking rješenjem baziranim na NBloT tehnologiji. Također, predviđa se i provedba aktivnosti pilot demonstracijskog projekta proizvodnje električne energije iz morskih valova koji bi mogao dati doprinos za budućnost otoka.

Kako bi se zadovoljile potrebe otočnog stanovništva i pružila dodatna sigurnost u opskrbi električnom energijom te sačuvala prirodne površine, poticati će se korištenje brownfield lokacija te investicije u zgradarstvu, pružati će se podrška obnovljivim izvorima energije radi

osiguranja dodatne sigurnosti u opskrbi energijom i poticati primjena rješenja zasnovanih na prirodi.

Obzirom da otoci imaju velik prirodni potencijal za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora (snažne vjetrove, djelovanje valova i sunčevo zračenje) i nadalje će se provoditi aktivnosti i ulaganja u proizvodnju energije iz obnovljivih izvora na samim otocima. U ovoj fazi pored otoka Visa otoci Cres i Unije imaju tendenciju energetske samodostatnosti. Također, otoci Lošinj, Krk i Rab potiču, i nastaviti će s aktivnostima na stvaranju energetske zajednice. Također, poticati će se postavljanje punionica za električna vozila i bicikle, što će doprinijeti čistijem prijevozu.

U Deklaraciji o pametnim otocima ističe se važnost poticanja otočnih zajednica na prelazak na čistu energiju, sa snažnim naglaskom na važnost uključivanja svih relevantnih dionika otočnog prostora, a prvenstveno na isticanje otočnog stanovništva kao osnovnog i glavnog sudionika energetske tranzicije. Europska komisija prepoznala je vrijednost energetske tranzicije europskih otoka što je vidljivo i kroz provedbu inicijative - Čista energija za EU otoke- u kojoj sudjeluje 10 hrvatskih otoka (Cres, Ilovik, Lošinj, Male Srakane, Susak, Unije, Vele Srakane, Brač, Hvar i Korčula) od kojih je čak 7 otoka u Primorsko-goranskoj županiji. Navedeni otoci izradili su svoje strategije energetske tranzicije na čistu energiju.

Poticati će se tranzicija energetskega sektora na području otoka koja će uključivati povećanje energetske učinkovitosti, poticanje samodostatnosti i građanske energije, povećanje korištenja obnovljivih izvora energije (OIE) i povećanje kvalitete gospodarenja energijom, uz korištenje novih (smart) tehnologija te podizanje razine informiranosti građana i gospodarstva.

Kako su instalirani proizvodni kapaciteti obnovljivih izvora energije i kogeneracije u ranijim godinama bili nedovoljni, PGŽ u suradnji s otočnim jedinicama lokalne samouprave i preostalim dionicima planira njihovo povećanje.

U cilju poboljšanja iskorištenja potencijala i mogućnosti uporabe obnovljivih izvora energije (sunca, vjetra, biomase, malih vodotoka i energije iz vodika) te korištenja energije mora (energije valova, plime i oseke te korištenje temperaturnih razlika mora) planira se podizanje razine svijesti otočnog stanovništva provođenjem kampanja i edukacija o mjerama energetske učinkovitosti. Poticati će se proizvodnja primarne energije iz obnovljivih izvora u pogledu ugradnje fotonaponskih modula i dizalica topline za koje postoji potreba na otocima PGŽ.

Tablica 17. Pokazatelj ostvarenja

Pokazatelj ostvarenja	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje teritorijalne strategije	Pokazatelj rezultata	Početna vrijednost pokazatelja rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje teritorijalne strategije
RCO19 Javne zgrade s poboljšanim energetske svojstvima (kvadratni metri)	0 m ²	0 m ²	10.200m ²	RCR26 Godišnja potrošnja primarne energije	3.000 MWh	1.800 MWh

5. OPIS INTEGRIRANOG PRISTUPA RJEŠAVANJU UTVRĐENIH RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

Plan razvoja otoka PGŽ izrađen je u suglasju s Nacionalnim planom razvoja otoka za razdoblje od 2021. do 2027.⁵⁹, te sukladno Smjernicama za izradu teritorijalne strategije kao dodatka planu razvoja obalno-otočne Županije u svrhu provedbe ITP-a, koje je izradilo MRRFEU u listopadu 2022. godine. Nadalje Plan razvoja otoka PGŽ u suglasju je sa Planom razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2022.-2027.⁶⁰ kao i s Planom razvoja cresko-lošinjskog područja do 2027. godine⁶¹. Integrirani pristup definiran u narednom tekstu usklađen je sa Specifičnim ciljem ITP-a:

RS05.2. Poticanje integriranog i uključivog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana.

Analiza potencijala i potreba otoka Primorsko-goranske županije ukazala je na mnoge izazove i potrebe otočana na području Primorsko-goranske županije pri čemu se posebno navode kako slijedi.

Analizom stanja poslovne infrastrukture na otocima Primorsko-goranske županije uočena je potreba daljnjih ulaganja, što će doprinijeti osnaživanju poduzetničke aktivnosti i postizanju veće konkurentnosti gospodarstva otoka, te osiguravanju radnih prostora za različite djelatnosti. Istovremeno doprinijet će unaprjeđenju istraživačkih i inovacijskih kapaciteta te međusobnoj povezanosti gospodarskih subjekata koji djeluju na otocima. Kako razvoj gospodarstva ne bi narušio postojeći sačuvani okoliš te kako bi se iskoristili lokalni resursi za poticanje kružnog gospodarstva, važna će biti ulaganja u korištenje OIE, posebno u gospodarskoj i društvenoj infrastrukturi. Navedeno će doprinijeti smanjenju emisije stakleničkih plinova, potičući na taj način razvoj pametnih, održivih i energetski neovisnih otoka. Utvrđene razvojne potrebe upućuju na važnost većeg udjela proizvodnje električne energije dobivene iz obnovljivih izvora energije. Korištenje energije sunca, vjetra i mora predstavlja veliki potencijal za razvoj OIE. Kao primjer integriranosti između različitih područja ulaganja u sklopu ITP-a za otoke, predstavlja istovremeno ulaganje u energetsku učinkovitost i poticanje korištenja OIE prilikom rekonstrukcije ili izgradnje objekata javne namjene. Upravo te mjere energetske učinkovitosti predstavljaju horizontalni pristup i uključene su u sva infrastrukturna ulaganja.

Vidljive su i potrebe za ulaganjem u revitalizaciju javno-društvene infrastrukture (pr. društvenih domova i multifunkcionalne društvene infrastrukture). Navedenim ulaganjima će se osigurati razvoj društvenih elemenata otoka i potaknuti djelovanje organizacija civilnog društva te će se pružiti uvjeti za pružanje socijalnih usluga u zajednici koje su zbog udaljenosti od kopna često nedostupne, dok će se uređenje i obnova drugih javnih prostora na kojima se građani okupljaju, zadržavaju i borave pozitivno odraziti na stvaranje boljih uvjeta za život na otocima.

Iako društveni sadržaji, sami po sebi, kroz rad organizacija civilnog društva, kulturne i kreativne industrije mogu stvarati nove prilike i nova radna mjesta, ulaganja u poslovnu infrastrukturu i potporne usluge uz suradnju sa znanstvenom zajednicom i istraživačkim sektorom na širem otočnom području mogu pružiti drugu dimenziju otočnom razvoju u vidu diverzificiranja otočnog gospodarstva iskorištavanja posebnosti otoka u stvaranju novih i inovativnih lokalnih djelatnosti kao što je to određeno odrednicama pametnog otoka (poduzetničke potporne

59 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2021_12_143_2442.html, preuzeto 10. veljače 2023.

60 Plan razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2022.-2027.; „Službene novine“ broj 27/21

61 Plan razvoja cresko-lošinjskog područja do 2027. godine <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/1768.pdf>

institucije, *co-working* prostori, skladišni i poslovni prostori i sl.), kroz dinamički proces održivog upravljanja i korištenja otoka Primorsko-goranske županije. To će biti moguće na način da će se istovremeno uzimati u obzir krhkost otočnih ekosustava i krajobraza, raznolikost aktivnosti i korištenja, njihovo međusobno djelovanje, pomorsku usmjerenost pojedinih aktivnosti i korištenja i njihov utjecaj na pomorske i kopnene dijelove.

Osim ulaganja u društvenu i poslovnu infrastrukturu, jačanju društvene kohezije na otocima znatno mogu doprinijeti i ulaganja u bogatu kulturnu baštinu koja potrebuje revitalizaciju i valorizaciju, kako bi se ostvarili puni potencijali razvoja kulturnog života te kako bi isti doprinijeli očuvanju otočnog identiteta. Kulturna baština otoka Primorsko-goranske županije ima veliki razvojni potencijal, kako u svezi materijalne tako i nematerijalne baštine koja je već sada prepoznata na regionalnom, nacionalnom i EU nivou. Prepoznatljivost većine otoka Primorsko-goranske županije kao kulturno-turističke destinacije potrebno je ojačati. Daljnja digitalizaciju kulturne baštine te umrežavanje dionika, institucija i ustanova u kulturi čime će se povećati vidljivost te doprinijeti daljnjoj promociji kulturne baštine. Ovim ulaganjima izravno se utječe na gospodarstvo i lokalno tržište rada, potiče se revitalizacija tradicionalnih obrta, folklornih i gastro običaja te očuvanje otočnog jezika i dijalekata, što donosi višestruke društvene koristi u smislu socijalne kohezije.

Turizam je gotovo najzastupljenija gospodarska grana na otocima Primorsko-goranske županije, s izraženom sezonalnošću. Daljnji razvoj turizma uključuje ravnomjernost, produljenje sezone uz naglasak na razvoj specifičnih oblika turizma (proširivanje lokalne turističke ponude, održavanjem kulturnih manifestacija i događanja izvan sezone, bolju povezanost turizma s OPG-ovima, te ustanovama u kulturi).

U cilju održivog upravljanja, očuvanja i korištenja otočnog prostora, prioritet je povezati ulaganja u razvoj zelene i plave infrastrukture zajedno s ulaganjima u jačanje kapaciteta i operativne spremnosti protiv prirodnih katastrofa uzrokovanih klimatskim promjenama. Analizom razvojnih potreba i potencijala na području zaštite okoliša, vidljivo je da postoji velik udio očuvanih prirodnih lokaliteta. Istovremeno utvrđena je potreba ulaganja u izgradnju i obnovu vatrogasnih domova i spremišta, nabava vatrogasne opreme te tehnike i vozila na području gotovo svih otočnih jedinica lokalne samouprave. Uočena je i potreba snažnije integracije vatrogasnih postrojbi s civilnim sektorom i ostalim službama koje su u funkciji zaštite i sigurnosti. Poticanjem energetske učinkovitosti u zgradarstvu i korištenja obnovljivih izvora energije osim ekoloških učinaka poput smanjenja ugljičnog otiska, doprinijet će se značajnim uštedama u potrošnji energije. Daljnja obnova zgrada javnih institucija, posebno prostora za potrebe vatrogasne zajednice otoka Primorsko-goranske županije, omogućit će jačanje kapaciteta i operativne spremnosti vatrogastva i civilne zaštite u svrhu jačanja otpornosti na krizna stanja i klimatske promjene. Naglasak je integraciji ulaganja u razvoj zelene i plave infrastrukture, posebno ulaganjima u jačanje kapaciteta i operativne spremnosti vatrogastva i civilne zaštite u borbi protiv prirodnih katastrofa uzrokovanih klimatskim promjenama. Briga za okoliš u fokusu je prioriteta razvoja otoka Primorsko-goranske županije, a sve u funkciji njegova očuvanja i korištenja.

Sva ulaganja predviđena Planom razvoja otoka PGŽ moraju biti usklađena sa strogim okolišnim načelom "ne nanosi bitnu štetu"/"Do no significant harm" (DNSH). U pogledu izgradnje novih objekata javne društvene infrastrukture sva ulaganja usmjeravaju se prema nZEB standardu,

dok se, gdje je to moguće, osobito potiču intervencije koje revitaliziraju i stavljaju u funkciju brownfield lokacije.

ITP karakterizira **multisektorski i multitematski** pristup otočnom razvoju. To podrazumijeva da mjere koje će biti podržane u okviru ITP-a trebaju biti međusobno povezane i zavisne u pogledu postizanja zajedničkih ciljeva razvoja otoka Primorsko-goranske županije. Povezivanjem ulaganja iz različitih sektora moguće je odgovoriti na kompleksne izazove otoka Primorsko-goranske županije, na način da se poštuju utvrđene razvojne potrebe i potencijali. Takva ulaganja mogu se provoditi/provodit će se na jednoj odnosno više lokacija na otočnom području kako bi se doprinijelo rješavanju jednog ili više potreba otoka primorsko-goranske županije.

Primjer: Ulaganje u izgradnju zgrade vatrogasnog doma (na otoku Rabu) čija je operativna nadležnost na području jednog JLS-a doprinosi pokazatelju RCO28 Područje obuhvaćeno mjerama zaštite od šumskih požara (Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora) i pokazatelju RCO19 Javne zgrade s poboljšanim energetske svojstvima (Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima).

Multifunkcionalnost prostora (co - working i drugo) omogućit će provođenje mjera socijalnog uključivanja i pružanja deficitarnih socijalnih usluga čime se izravno doprinosi i međusektorskoj povezanosti. Dakle, težit će se **postizanju multi-funkcionalnosti infrastrukture** na način da, osim svoje primarne funkcije kao zelene infrastrukture poslovne ili javne namjene, služi i za upotpunjavanje socijalnih usluga koje nedostaju na području otoka, poput cjelodnevnog boravka osoba starije životne dobi, programa cjeloživotnog učenja i/ili jačanja vještina i slično. Zajedničkom provedbom tematskih ulaganja na području više JLS-ova (na istom ili različitim otocima Primorsko-goranske županije doprinosi se istim pokazateljima ostvarenja (unutar istih ili različitih područja ulaganja). Ulaganjem u otočnu energetske, prostorne i javnu infrastrukturu i opremu, osigurat će se preduvjeti za poboljšanje energetske učinkovitosti, te raspoloživosti prostora za različite namjene.

Primjer: Provedbom ulaganja u izgradnju/rekonstrukciju zgrade kulturnog doma odnosno različitih prostora javne namjene na području istog otoka ili susjednog otoka, može se očekivati doprinos i više od dva pokazatelja ostvarenja (unutar više područja ulaganja).

Prostorna integriranost ulaganja na području otoka Primorsko-goranske županije veoma je važna.

Ulaganje jedne JLS u suradnji s partnerom, JLS s područja istog ili susjednog otoka, doprinosi razvoju oba JLS te višestruko doprinosi različitim pokazateljima ostvarenja. Tako ulaganje u rekonstrukciju zgrade vatrogasnog doma čija je operativna nadležnost na području više JLS-ova na području istog ili susjednog otoka ako ulaganje obuhvaća i aktivnost praćenja i nadzora na području dijeljenog morskog teritorija, očekivano će doprinijeti ostvarenju i više od dva pokazatelja ostvarenja unutar više područja ulaganja.

S obzirom na to da većina ljudskih aktivnosti na otocima ima i svoju lokacijsku dimenziju, uređenje prostora biti će naglašeno i podržano jednom od glavnih sastavnica integralnog upravljanja obalnim područjem, a to je prostorno planiranje. Dugoročno provedba Plana razvoja otoka PGŽ osigurat će kvalitetu u upravljanju prirodnim/otočnim resursima Primorsko-goranske županije, očuvanje biološke raznolikosti, maksimiziranje socioekonomskih koristi te zaštitu života i imovine od prirodnih opasnosti.

Primjer: Provedba ulaganja u izgradnju i rekonstrukciju zgrada vatrogasnih domova na području više JLS-ova (na istom ili više otoka), odnosno zajednički projekt jačanja otpornosti na požare i druge nepogode (ako su uključene i druge službe spašavanja ili civilna zaštita), pri čemu svaki partner/JLS provodi projekt samostalno u smislu provedbe, no rezultati ostvarenja se multipliciraju s obzirom na to da su identični za svako pojedino ulaganje.

Posebno je važno istaknuti određeni stupanj **koordinacije svih dionika**, osobito na lokalnoj i regionalnoj razini koji će propitivati posljedice različitih razvojnih aktivnosti i predlagati potrebne mjere zaštite, ograničenja i razvojne alternative. Navedeno će osigurati održivi razvoj i održivo korištenje otočnih prirodnih resursa na odgovarajućoj gospodarskoj i društvenoj razini. U cilju komplementarnosti i integriranosti na otocima Primorsko-goranske županije, poticati će se zajednička suradnja kroz:

- jedinstveni otočki turistički sadržaj – mrežu kulturnih sadržaja na svim otocima
- umrežavanje sustava vatrogastva
- mrežu poduzetničkih programa i sadržaja
- integrirane projekte ulaganja u energetska obnova

U pojedinim fazama provedbe Plana razvoja otoka PGŽ važno je osigurati razmjenu iskustava, razvoja mreže programa, sadržaja i aktivnosti među otocima i svim otočnim dionicima. U tom kontekstu predstavnici značajnih dionika iz javnog, civilnog i poslovnog sektora aktivno će sudjelovati u provedbi Plana razvoja otoka PGŽ. Otočno partnerstvo će pratiti provedbu Plana u cjelini, dok će pojedini članovi Otočnog partnerstva po pojedinim sektorima, a sukladno područjima u kojima djeluju biti aktivno uključeni u provedbu pojedinih operacija, aktivnosti i projekata. U provedbu Plana razvoja otoka PGŽ i realizaciju projekata aktivirat će se i stručne službe i predstavnici jedinica lokalne samouprave na otocima kao i predstavnici Primorsko-goranske županije, te javne tvrtke, vatrogasne službe, civilna zaštita, organizacije civilnog društva, turističke zajednice, stanovnici otoka, i drugi. Razmjena iskustava osigurat će se kroz kontinuirano djelovanje otočnog partnerstva, ali i zajedničku provedbu projekata. Također, otočni će dionici biti zaduženi za zajedničku provedbu mjera definiranih TS-om, čime će se potaknuti razmjena praksi i metoda, dijeljenje ideja, s ciljem jačanja sposobnosti zajedničkog djelovanja te povećanja kvalitete i relevantnosti u provedbi predviđenih aktivnosti. Prednost teritorijalnog pristupa ogleda se i u sudjelovanju lokalnog stanovništva.

Zaključno sve operacije TS-e razvoja otoka Primorsko-goranske županije pojedinačno, a osobito primjenom multisektorskog i multitematskog pristupa te kombiniranih ulaganja promiču primjenu koncepta Pametnog otoka te njegovih odrednica u skladu sa člankom 22. Zakona o otocima⁶² kako slijedi:

- aktivno sudjelovanje u prilagodbi i ublažavanju klimatskih promjena na lokalnoj razini
- uvođenje i korištenje naprednih tehnologija radi osiguranja optimalnog upravljanja i korištenja lokalnih resursa i infrastrukture kroz različite poslovne modele
- smanjenje upotrebe fosilnih goriva povećanjem održivog korištenja obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti
- promicanje održive mobilnosti na otocima
- smanjenje i konačno uklanjanje nedostatka i oskudice vode primjenom nekonvencionalnih i pametnih načina upravljanja vodnim resursima

⁶² Zakon o otocima, NN 116/18, 73/20, 70/21

- stvaranje područja bez odlaganja otpada promicanjem kružnog gospodarstva
- očuvanje karakteristične prirodne i kulturne baštine otoka
- diverzificiranje otočnog gospodarstva iskorištavanjem posebnosti otoka u stvaranju novih i inovativnih lokalnih djelatnosti
- jačanje i promoviranje socijalne uključenosti, edukacije i participacije građana
- prelazak na alternativne, dugoročne, održive i odgovorne oblike turizma na otocima.

Treba naglasiti da osim sufinanciranja iz Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027., projektima na području otoka biti će dostupni izvori iz Programa konkurentnost i kohezija 2021.-2027. kao i Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027. Potencijal za financiranje otočnih projekata moguć je i iz Nacionalnog plana za oporavak i otpornost 2021.-2026. te kroz programe europske prekogranične i transnacionalne suradnje (Interreg) te kroz Programe Unije 2021.-2027. Važno je spomenuti da je Općina Omišalj od 2021. godine, članica Urbane aglomeracije Rijeka. Glavni cilj osnivanja Urbane aglomeracije Rijeka bilo je korištenje sredstava europskih fondova kroz Mehanizam integriranih teritorijalnih ulaganja (ITU mehanizam). Korištenje ostalih izvora je iznimno važno, a sve u cilju poticanja ulaganja u komplementarne aktivnosti koje se ne mogu financirati u okviru ITP-a.

6. OPIS SUDJELOVANJA PARTNERA U PRIPREMI PLANA RAZVOJA OTOKA PGŽ

Postupak izrade Plana razvoja otoka PGŽ u suglasju je sa Smjernicama za izradu teritorijalne strategije u svrhu provedbe Integriranog teritorijalnog programa za otoke 2021.-2027. (dalje u tekstu: Smjernice), koje je izradilo MRRFEU u listopadu 2022. godine. Sukladno članku 8. Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske i Smjernicama, a u vezi s člankom 8. Uredbe (EU) 202111060 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. lipnja 2021. godine o utvrđivanju zajedničkih odredaba o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom socijalnom fondu plus, Kohezijskom fondu, Fondu za pravednu tranziciju i Europskom fondu za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu te financijskih pravila za njih i za Fond za azil, migracije i integraciju, Fond za unutarnju sigurnost i Instrument za financijsku potporu u području upravljanja granicama i vizne politike („Službeni list EU“ br. L2311159), Primorsko-goranske županije kao nositelj izrade dokumenta dužna je uspostaviti Radnu skupinu/otočno partnerstvo koje će sudjelovati u cjelokupnom procesu izrade, donošenja te u nastavku i praćenja ishoda postavljenih ciljeva Plana razvoja otoka PGŽ.

Zadaci radne skupine/otočnog partnerstva u fazi pripreme Plana razvoja otoka PGŽ su: savjetovanje, konzultiranje i davanje mišljenja tijekom pripreme, predlaganje i odabir područja ulaganja u okviru Plana razvoja otoka PGŽ. Radna skupina/otočno partnerstvo ima ključnu ulogu u odabiru područja ulaganja koje će biti podržano za financiranje u okviru ITP-a za otoke, ali i daljnjem praćenju provedbe kroz periodično izvješćivanje članova Radne skupine/otočnog partnerstva od strane nositelja Plana razvoja otoka PGŽ o statusu provedbe i značajnijim izmjenama samog dokumenta.

Župan Primorsko-goranske županije je dana 20. ožujka 2023. godine donio Odluku o osnivanju i imenovanju Otočnog partnerstva za izradu i praćenje provedbe dopune Plana razvoja Primorsko-goranske županije, odnosno Plana razvoja otoka PGŽ. U sastav Otočnog partnerstva u Primorsko-goranskoj županiji temeljem Odluke župana imenovani su članovi kako je prikazano tablicom 18.

Postupak imenovanja članova Otočnog partnerstva u Primorsko-goranskoj županiji proveden je na način da su u cijelosti obuhvaćena sva propisana područja odnosno partneri. Iz tablice je vidljivo koje javne odnosno/pravne subjekte predstavljaju pojedini članovi. Imenovani članovi Otočnog partnerstva na temelju stručnih znanja i područja interesa aktivno će pratiti zastupljene sektorske teme kako slijedi: društvo, gospodarstvo, kulturna baština i usluge, zaštita prirode i okoliša, čista energija, energetika, obnovljivi izvori energije.

Tijekom izrade Plana razvoja otoka PGŽ održane su 3 sjednice Otočnog partnerstva (05.04.2023.-osnovana je Radna skupina/otočno partnerstvo te usvojen Poslovnik o radu Radne skupine/otočnog partnerstva; 01.06.2023.-predstavljena je inicijalna lista projekata za potencijalno sufinanciranje od strane JLS-ova te 21.09.2023. -dana je suglasnosti na Nacrt prijedloga dopune Plana razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2022.-2027. godine - nakon provedenog savjetovanja s javnošću) te tri radna sastanka s otočnim dionicima (04.05.2023., 11.05.2023. i 13.07.2023. godine). Na sjednicama i radnim sastancima raspravljani su nacrt analize stanja područja, nalazi razvojnih problema i potreba te elementi strateškog okvira. Provedeno je savjetovanje s javnošću na kojem su razmotreni nacrt Analize stanja i SWOT analiza, Analiza potreba i potencijala te Područja ulaganja.

Interaktivnim pristupom kroz konzultativni proces te na održanim sastancima, članovi Otočnog partnerstva su informirani o statusu izrade Plana razvoja PGŽ radi praćenje ishoda zadanih ciljeva. Svi dionici i članovi Otočnog partnerstva u fazi izrade Plana razvoja otoka PGŽ aktivno su se uključivali davanjem mišljenja, te konstruktivnim prijedlozima iz područja stručnog djelovanja.

Tablica 18. Popis članova Otočnog partnerstva

®(R)S	PGŽ	Marina Medarić
	PGŽ	Ljudevit Krpan
	Odbor za turizam PGŽ	Nedjeljko Pinezić
	JU Regionalna razvojna agencija PGŽ	Vedran Kružić
JLS	Općina Omišalj	Natalija Dašek Strčić
	Općina Dobrinj	Tea Orlić Mihajić
	Općina Malinska-Dubašnica	Ivana Dubrović
	Općina Punat	Vedrana Dunato Polonijo
	Općina Baška	Branka Filipović
	Grad Krk	Igor Hrast
	Općina Vrbnik	Greta Turk
	Općina Lopar	Ana Benić
	Grad Cres	Marko Ferlora
	Grad Mali Lošinj	Ana Kučić
	Grad Rab	Ines Pulić
Javno tijelo	Vatrogasna zajednica PGŽ	Mladen Šćulac
	Područna Vatrogasna Zajednica Otoka Krka	Goran Grubišić

	Županijska lučka uprava Rab	Nenad Debelić
	Javna ustanova Priroda	Elvis Vuleta
	Centar za kulturu Grada Krka	Maja Parentić
	OTRA d.o.o.	Ugo Toić
Gospodarski sektor	Komunalne usluge Cres Lošinj d.o.o.	Neven Kruljac
	Obrtnička komora PGŽ	Emil Priskić
Socijalni partner	Hrvatski zavod za zapošljavanje, PS Rijeka, Ispostava Rab	Jasna Dumičić
Civilno društvo	Vrbničko kulturno društvo Frankopan	Elizabeta Jurešić
	LAG Kvarnerski otoci, Krk	Zdenko Kirinčić
	Udruga "Mocira", Rab	Katarina Rizner
	Udruga Moj otok, Punat	Nenad Maljković
Istraživačke organizacije	Institut Plavi svijet, Veli Lošinj	Andrea Borić

7. FINANCIJSKI OKVIR

Financijski okvir daje prikaz financijskih pretpostavki za provedbu operacija u cjelokupnom razdoblju provedbe Plana razvoja otoka PGŽ.

U ovom dijelu daje se prikaz ukupne raspodjele planiranih financijskih sredstava po operacijama, te detaljan pregled kompletnog financijskog okvira (tablica u prilogu).

Za provedbu mjera održivog otočnog razvoja u financijskom razdoblju 2021. - 2027. godina u okviru ITP-a, za otoke je osigurana alokacija od 150 milijuna eura koje je planirano dodijeliti kroz bespovratna sredstva. Indikativna raspodjela sredstava iz ITP-a za otoke za otoke na području Primorsko-goranske županije je 31.700.000,00 eura a u tablici 19. u nastavku je prikazan indikativni plan raspodjele sredstava po operacijama uz procijenjene troškove provedbe iz ITP-a kao i preostalih planiranih izvora financiranja.

Tablica 19. Financijske pretpostavke za provedbu operacija

NAZIV OPERACIJE	Mjera za provedbu operacije	Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva)	Procijenjeni trošak provedbe mjere u EUR iz ITP-a (vlastito sufinanciranje)	Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a)	Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna)	Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere	Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere
Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora	Održivo korištenje resursa s ciljem ublažavanja klimatskih promjena	4.000.000,0	705.882,35	n/p	n/p	n/p Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja.
				n/p	n/p	n/p Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja.
	Održivo i učinkovito upravljanje prostorom i poticanje razvoja zelene infrastrukture	6.755.515,1	1.192.149,72	n/p	n/p	n/p Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja.

Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima	Podrška razvoju poduzetničke infrastrukture	1.887.499	333.088,06	n/p	n/p	n/p Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja.
	Razvoj pametnih i održivih gradova, sela i otoka	6.000.000	1.058.823,53	n/p	n/p	n/p Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja.
Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima	Poticanje razvoja kulture i održivo korištenje kulturne baštine kao temelja regionalnog i lokalnog identiteta	7.802.500,00	1.376.911,77	n/p	n/p	n/p Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja.
Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima	Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije	5.254.484,95	927.262,22	n/p	n/p	n/p Procijenjeni iznos - zasebna sredstva za razvoj otoka u okviru mjere nije moguće izdvojiti iz Proračuna	EU sredstva (PKK, NPOO, PULJP i drugi EU izvori financiranja), nacionalni proračun, lokalni proračun, ostali izvori financiranja.

Projekti, na području otoka Primorsko-goranske županije planiraju se ostvariti do 2027. godine te sufinancirati iz sljedećih izvora:

- europski strukturni i investicijski fondovi te ostali inozemni izvori
- proračun Primorsko-goranske županije
- proračuni jedinica lokalne samouprave
- državni proračun
- privatni izvori
- ostali izvori.

Odo preostalih izvora financiranja istaknutih mjera (osim ITP-a) važno je spomenuti sredstva iz europskih strukturnih i investicijskih fondova. Europska je unija donijela dugoročni proračun od **1074,3 milijarde eura** u cijenama iz 2018. godine, u što je uključen i Europski razvojni fond. Zajedno s **Europskim planom oporavka (Next Generation EU) od 750 milijardi eura**, omogućit će se da se tijekom predstojećih godina osigura dosad najveći iznos sredstava od ukupno 1,8 bilijuna eura za potporu oporavku od pandemije bolesti COVID-19 i dugoročnim prioritetima EU-a u različitim područjima politika.

Iz višegodišnjeg financijskog okvira za razdoblje 2021. – 2027. godinu, Republici Hrvatskoj je na raspolaganju oko 14,5 milijardi eura.

Hrvatska će u okviru instrumenta EU sljedeće generacije (do 2026. godine), a u okviru Mehanizma za oporavak i otpornost imati na raspolaganju 9,9 milijardi eura, od čega će 6,3 milijardi eura biti bespovratnih sredstava te 3,6 milijardi eura zajmova.

Sredstva će se dodjeljivati za razvoj infrastrukture i za programe u sljedećim područjima: zelena tranzicija, digitalna transformacija, pametan, održiv i uključiv rast i radna mjesta, socijalna i teritorijalna kohezija, zdravlje i otpornost, politike za sljedeću generaciju, uključujući obrazovanje i vještine, a čija su prioritetna područja ulaganja definirana sukladno Nacionalnome planu oporavka i otpornosti 2021. - 2026. Trenutno nisu poznate alokacije po određenim natječajima kao niti kriteriji ali svakako predstavljaju priliku otočnim JLS-ovima za financiranje i provedbu preostalih aktivnosti koje neće biti prihvatljive kroz ITP.

8. OKVIR ZA PRAĆENJE PROVEDBE PLANA RAZVOJA OTOKA PGŽ

Ovo poglavlje daje uvid u odgovornosti svih dionika provedbe Plana razvoja otoka PGŽ te obveze izvještavanja. Slijedi prikaz odgovornosti i dužnosti svih aktera u provedbi Plana razvoja otoka PGŽ, MRRFEU-a, Primorsko-goranske županije, JLS-ova i drugih, te način izvještavanja nositelja provedbe Plana razvoja otoka PGŽ prema MRRFEU-u i Radnoj skupini/otočnom partnerstvu.

Županijska skupština na sjednici održanoj 4. studenoga 2021. godine je donijela Plan razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2022.-2027.⁶³ Na 15. sjednici održanoj 16. veljače 2023. godine, Županijska skupština je donijela Odluku o pokretanju postupka izrade dopune Plana razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje –2022. - 2027. godine.⁶⁴

Plan razvoja otoka PGŽ okvir je za oblikovanje i provedbu javnih politika otoka u Primorsko-goranskoj županiji do kraja 2027. godine. Provedba Plan razvoja otoka PGŽ temeljit će se na provedbi posebnih ciljeva i utvrđenih mjera. Za realizaciju Plana razvoja otoka PGŽ potrebno je osigurati sredstva EU fondova te proračunska sredstva regionalne uprave i jedinica lokalne samouprave.

U provedbu Plana razvoja otoka PGŽ, bit će uključeni sljedeći dionici: MRRFEU, Središnja agencija za financiranje i ugovaranje programa i projekata Europske unije (SAFU), Primorsko-goranska županija (Jedinica za provedbu) kao nositelj provedbe, Otočno partnerstvo i Koordinacijski odbor ITP-a.

MRRFEU ima funkciju Upravljačkog tijela (dalje u tekstu: UT) za provedbu ITP-a, dok ulogu Posredničkog tijela za provedbu operacija obavlja SAFU. Funkcije obaju tijela definirane su čl. 6 st. 1 i čl. 9 st. 1 Uredbe o tijelima u sustavu upravljanja i kontrole za provedbu programa iz područja teritorijalnih ulaganja i pravedne tranzicije za financijsko razdoblje 2021.-2027.⁶⁵ MRRFEU u svojstvu UT-a za provedbu ITP-a priprema i objavljuje pozive na dodjelu bespovratnih sredstava, dok SAFU kontrolira i odobrava korisnikove zahtjeve za nadoknadom sredstava temeljem Ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava.

Primorsko-goranska županija će uspostaviti Jedinicu za provedbu Plana razvoja otoka PGŽ kao operativno tijelo koje će biti odgovorno za koordinaciju provedbe. Jedinicom za provedbu Plana razvoja otoka PGŽ će upravljati voditelj, a njen zadatak će biti administrativna i tehnička podrška vezana uz operativnu provedbu Plana razvoja otoka PGŽ sukladno zadanom planu provedbe. Jedinica za provedbu Plana razvoja otoka PGŽ, formirat će se od zaposlenika nadležnog upravnog odjela te zaposlenika regionalnog koordinatora (otočni koordinatori) koji će kvalitetno doprinijeti radu provedbe Plana razvoja otoka PGŽ. Surađivat će i komunicirat s potencijalnim prijaviteljima projekata, korisnicima ugovora, Otočnim partnerstvom, stručnjacima i relevantnim tijelima koji su uključeni u provedbu Plana razvoja otoka PGŽ, te drugom zainteresiranom javnošću. Jedinica za provedbu Plana razvoja otoka PGŽ će zaprimati projektne prijedloge s područja otoka unutar Primorsko-goranske županije prije prijave na poziv

63 Plan razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2022.-2027.: „Službene novine“ broj 27/21

64 Odluka o pokretanju postupka izrade dopune Plana razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2022. - 2027. godine, „Službene novine“ broj 6/23

65 Uredba o tijelima u sustavu upravljanja i kontrole za provedbu programa iz područja teritorijalnih ulaganja i pravedne tranzicije za financijsko razdoblje 2021.-2027., Narodne novine 96/22

te ih predstavljati Otočnom partnerstvu radi dobivanja suglasnosti na iste. Također, organizirat će sastanke i poticati konzultativni proces prilikom provedbe Plana razvoja otoka PGŽ sa svim tijelima/dionicima koji sudjeluju u provedbi Plana razvoja otoka PGŽ te usko surađivati s MRRFEU, sudjelovati u radu Koordinacijskog odbora ITP-a i izvještavati o provedbi Plana razvoja otoka PGŽ.

Uloga Otočnog partnerstva nastaviti će se i u provedbi Plana razvoja otoka PGŽ. Otočno partnerstvo će imati aktivnu ulogu u praćenju provedbe Plana razvoja otoka PGŽ i to kroz periodično izvještavanje od strane Jedinice za provedbu Plana razvoja otoka PGŽ. Otočno partnerstvo će pratiti napredak u provedbi Plana razvoja otoka PGŽ, davati suglasnost na značajnije izmjene Plana razvoja otoka PGŽ, davati suglasnost na projektne prijedloge zaprimljene od strane Jedinice za provedbu te predlagati poboljšanja u načinu provedbe Plana razvoja otoka PGŽ. Predstavljat će stavove otočnih dionika oko najvažnijih pitanja vezanih uz provedbu Plana razvoja otoka PGŽ. Radom Otočnog partnerstva osigurava se kontinuirana zastupljenost i informiranost otočnih dionika o napretku provedbe sukladno principima odgovornog upravljanja.

U svrhu praćenja, nadzora i usmjeravanja provedbe ITP-a uspostaviti će se Koordinacijski odbor ITP-a. Koordinacijski odbor sačinjavat će predstavnici MRRFEU-a, SAFU-a te predstavnici županija i pojedinih Jedinica za provedbu Plana razvoja otoka. Ulogu Tajništva Koordinacijskog odbora ITP-a obavljat će MRRFEU. Koordinacijski odbor ITP-a sastajat će se jednom godišnje, a po potrebi i češće, pri čemu će se očitovati na dostavljene izvještaje o provedbi Plana razvoja otoka PGŽ te moguće prijedloge izmjena. Primarna zadaća Koordinacijskog odbora ITP-a je pratiti napredak provedbe Plana razvoja otoka PGŽ, donositi zaključke o uspješnosti provedbe i aktivnostima koje je potrebno poduzeti kako bi se osiguralo efikasno postizanje ciljeva Plana razvoja otoka PGŽ i ITP-a u cjelini.

Praćenje provedbe Plana razvoja otoka PGŽ obavlja se s ciljem provjere je li stvarna provedba Plana razvoja otoka PGŽ u skladu s predviđenim planom provedbe te hoće li prethodno postavljen skup ciljeva biti ispunjen u planiranom opsegu i vremenu. Praćenje provedbe Plana razvoja otoka PGŽ obuhvaća financijski i stvarni napredak provedbe Plana razvoja otoka PGŽ, mjeren kroz doprinos pokazateljima ostvarenja i rezultata.

Praćenje provedbe i izvještavanje provodit će se na trima razinama:

- **Projektna razina** - Korisnik (potpisnik ugovora) prema Posredničkom tijelu za provedbu operacija (SAFU). Izvještavanje na ovoj razini definirano je ugovorom o dodjeli bespovratnih sredstava
- **Razina TS-a** – Jedinica za provedbu Plana razvoja otoka PGŽ je obveznik izvještavanja o provedbi Plana razvoja otoka PGŽ prema Otočnom partnerstvu i MRRFEU
- **Programska razina** - MRRFEU izvještava o napretku ITP-a prema Europskoj komisiji.

Jedinica za provedbu Plana razvoja otoka PGŽ zadužena je za prikupljanje podataka o provedbi, i to na razini pojedinačnih projekata/ugovora. Korisnici ugovora redovno obavještavaju Jedinicu za provedbu Plana razvoja otoka PGŽ o stanju projekata. Usporedno, o provedbi projekata, sukladno potpisanom Ugovoru, Korisnici izvještavaju i SAFU. Temeljem povratnih informacija Korisnika, Jedinica za provedbu Plana razvoja otoka PGŽ kontinuirano prikuplja podatke te ih sistematizira dvaput godišnje, kroz dva šestomjesečna izvješća. Jedinica za provedbu šestomjesečna izvješća daje na suglasnost Otočnom partnerstvu, a zatim na uvid i odobrenje MRRFEU. MRRFEU po primitku izvješća organizira sastanke Koordinacijskog odbora ITP-a.

Praćenje provedbe Plana razvoja otoka PGŽ (TS-a) pravila i rokovi izvještavanja te format i sadržaj izvješća bit će detaljnije uređeni Sporazumom o provedbi Plana razvoja otoka PGŽ. Praćenje, vrednovanje i izvještavanje o provedbi Plana razvoja otoka PGŽ važan je dio procesa strateškog planiranja. Praćenje provedbe Plana razvoja otoka PGŽ obuhvaćat će proces prikupljanja, analize i usporedbe pokazatelja kojima će se sustavno pratiti uspješnost provedbe posebnih ciljeva i mjera. Kontinuirano će se izvještavati nadležna tijela o provedbi Plana razvoja otoka PGŽ radi pružanja pravovremenih i relevantnih informacija kako bi se unaprijedila daljnja provedba ovog akta strateškog planiranja.

Postupak vrednovanja Plana razvoja otoka PGŽ provodio se/planira se provoditi sukladno Pravilniku o provedbi postupka vrednovanja⁶⁶. Odlukom Župana o početku postupka vrednovanja Plana razvoja otoka PGŽ, utvrđen je Plan vrednovanja te je osnovan Odbor i Tim za vrednovanje. Odlukom Župana osnovan je Odbor za vrednovanje Plana razvoja sastavljen od tri člana, i to: predstavnika Regionalnog koordinatora Primorsko-goranske županije, predstavnika Županije te predstavnika Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije. Osnovna zadaća ovog Odbora je, zajedno sa Primorsko-goranskom županijom kao nadležnim tijelom za izradu Plana razvoja, osigurati kvalitetnu provedbu postupaka vrednovanja. Uz Odbor za vrednovanje osnovan je Tim za vrednovanje sastavljen od dva člana i to: u koji je predstavnika Regionalnog koordinatora Primorsko-goranske županije te vanjskog stručnjaka kojeg je angažirala JU RRA PGŽ u svrhu provedbe nepristrane procjene kvalitete izrade Plana razvoja otoka PGŽ.

Sukladno Planu vrednovanja predviđeno je provođenje ukupno triju postupaka vrednovanja navedenog akta, i to: vrednovanje tijekom izrade (prethodno vrednovanje) do zaključno rujna 2023. godine, vrednovanje tijekom provedbe (srednjoročno vrednovanje) u periodu 2025./2026. godine te vrednovanje nakon provedbe (naknadno vrednovanje) koje se planira provesti tijekom 2028. godine.

Svaki od navedenih postupaka rezultira Izvješćem o vrednovanju čiji su zaključci o procjeni kvalitete izrade, djelotvornosti i učinkovitosti Plana razvoja otoka PGŽ i preporuke za poboljšanje daljnje provedbe Plana razvoja otoka PGŽ.

U tom kontekstu Tim za vrednovanje održavat će prezentacije metodologije i zaključaka vrednovanja Odboru za vrednovanje, pripremat će nacрте izvješća o vrednovanju koja se dostavljaju Odboru za vrednovanje i Nadležnom tijelu, te konačna izvješća o vrednovanju koja se dostavljaju Odboru za vrednovanje i Nadležnom tijelu te ih odobrava Odbor za vrednovanje.

Nakon usvajanja Konačnog izvješća o vrednovanju od strane Odbora za vrednovanje, isto se objavljuje na internetskim stranicama Nadležnog tijela i JU RRA PGŽ.

Prethodno vrednovanje Plana razvoja obuhvatilo je stručno vrednovanje pojedinih komponenti istog. Stručnjak za vrednovanje je Odboru za vrednovanje više puta prezentirao metodologiju i rezultate provedenih istraživanja i analize te zaključke koji su iz njih proizašli. Pritom je utvrđeno da Analiza stanja na zadovoljavajući način i u cijelosti obuhvaća sve aspekte dosadašnjeg razvoja otoka Primorsko-goranske županije i udovoljava kriterijima važnosti i usklađenosti. SWOT analiza je dobro identificirala razvojne karakteristike i polazišta (snage i slabosti) i vanjske utjecaje (prilike i prijetnje). Opis srednjoročnih razvojnih potreba i potencijala koji slijedi iz Analize stanja područja udovoljava kriteriju konzistentnosti. Prilikom izrade Strateškog okvira i definiranja pokazatelja ishoda i učinka vodilo se računa o važnosti, usklađenosti i konzistentnosti Plana razvoja otoka PGŽ.

66 Pravilnik o provedbi postupka vrednovanja, Narodne novine broj 44/23

Sažetak prethodnog vrednovanja

Predmet vrednovanja je izrada Plana razvoja otoka Primorsko-goranske županije 2022. - 2027. godine o čijoj izradi je Odluku donijela Županijska skupština u veljači 2023. godine u vidu dopunskog dokumenta usvojenom Planu razvoja županije PGŽ do 2027. godine. Plan razvoja otoka PGŽ je teritorijalni strateški i operativni dokument, i preduvjet je za provedbu Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. za otoke. Nositelj izrade Plana razvoja otoka je Primorsko-goranska županija kao obalno-otočna županija, a koordinator izrade i izrađivač je javna ustanova „Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije“.

U svrhu izrade Plana razvoja osnovano je Otočno partnerstvo koje djeluje i kao radna skupina za izradu Plana u kojem sudjeluju ključni dionici svih razina upravljanja otočnim razvojem uključujući predstavnike Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, te županijskih i lokalnih vlasti, ustanova, javnih trgovačkih društava, strukovnih udruženja i organizacija civilnoga društva. Analiza stanja područja pripremljena je u suradnji koordinatora i članova Otočnog partnerstva. Razrađeni su razvojni problemi i potrebe, izrađena je Analiza stanja i SWOT analiza, održani su radni sastanci članova i sjednice Otočnog partnerstva i na toj osnovi je sastavljen Strateški i Provedbeni okvir Plana razvoja otoka PGŽ sukladno propisima i smjernicama izrade.

Izvješće o prethodnom vrednovanju izradila je tvrtka Euro ekspertiza j.d.o.o. kao vanjski član Tima za vrednovanje i Sanja Ivetić, predstavnik Regionalne razvojne agencije PGŽ kao unutarnja članica Tima. Izvješće o vrednovanju obuhvaća nalaze, preporuke i zaključke prethodnog vrednovanja provedenog tijekom izrade analize stanja područja od ožujka 2023. sve do izrade nacrtu Plana razvoja spremnog za upućivanje na javno savjetovanje u srpnju 2023. godine. Evaluator je pratio izradu nacrtu Plana razvoja usko surađujući s izrađivačem i komentiranjem pojedinih nacrtu dokumenta.

Zaključak prethodnog vrednovanja

Analiza stanja područja otoka Primorsko-goranske županije kao i Nacrt Strateškog i provedbenog okvira Plana razvoja otoka Primorsko-goranske županije od 2022. do 2027. godine izrađeni su u skladu sa svim važećim propisima, planskim aktima i smjernicama za razvoj otoka, te je vrednovan sukladno Pravilniku o provedbi postupka vrednovanja.⁶⁷ Metodološki i sadržajno u potpunosti udovoljava svim propisanim kriterijima i u suglasju je s razvojnim dokumentima više razine. (Treće izvješće o vrednovanju izrade Plana razvoja otoka PGŽ).

KLASA: 024-04/23-01/7

URBROJ: 2170-01-01/5-23-55

Rijeka, 26. listopada 2023.

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA
Županijska skupština

Predsjednik
Marko Boras Mandić, v.r.

⁶⁷ Pravilnik o provedbi postupka vrednovanja, Narodne novine broj 66/19, 44/23

POPIS SLIKA

Slika 1. Nove statističke regije Republike Hrvatske.....	15
Slika 2. Otoci u Primorsko-goranskoj županiji.....	15
Slika 3. Područje Primorsko-goranske županije i otoka pokriveno Natura 2000 mrežom.....	49

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj stanovnika u gradovima i općinama otoka Primorsko-goranske županije u razdoblju.....	13
Tablica 2. Razvojni problemi i potrebe otoka PGŽ u odnosu na DRUŠTVENE DJELATNOSTI.....	29
Tablica 3. Broj osiguranika mirovinskog osiguranja u gradovima i općinama otoka Primorsko-goranske županije u 2020. i 2022. godini.....	31
Tablica 4. Razvojni problemi i potrebe otoka PGŽ u području GOSPODARSTVA.....	43
Tablica 5. Razvojni problemi otoka PGŽ u području KULTURNE BAŠTINE I USLUGA.....	48
Tablica 6. Razvojni problemi i potrebe otoka PGŽ u području ZAŠTITE PRIRODE I OKOLIŠA.....	63
Tablica 7. Razvojni problemi otoka PGŽ u odnosu na ENERGETSKU INFRASTRUKTURU I OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE.....	68
Tablica 8. Razvojni problemi i potrebe otoka PGŽ u odnosu na ADMINISTRATIVNI USTROJ I INSTITUCIONALNE KAPACITETE.....	70
Tablica 9. SWOT analiza.....	71
Tablica 10. Strateški okvir Plana razvoja otoka PGŽ do 2027. godine.....	72
Tablica 11. Pokazatelj ostvarenja.....	75
Tablica 12. Pokazatelj ostvarenja.....	75
Tablica 13. Pokazatelj ostvarenja.....	77
Tablica 14. Pokazatelj ostvarenja.....	78
Tablica 15. Pokazatelj ostvarenja.....	80
Tablica 16. Pokazatelj ostvarenja.....	81
Tablica 17. Pokazatelj ostvarenja.....	83
Tablica 18. Popis članova Otočnog partnerstva.....	89
Tablica 19. Financijske pretpostavke za provedbu operacija.....	92